

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SINIF EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

İLKOKULLARDA AKRAN ZORBALIĞINI ÖNLEME STRATEJİLERİ VE
KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLERE İLİŞKİN ÖĞRETMEN VE ÖĞRENCİ
GÖRÜŞLERİ

EBRU BARİK

YÜKSEK LİSANS

ADANA / 2020

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SINIF EĞİTİMİ ANABİLİM DALI**

**İLKOKULLARDA AKRAN ZORBALIĞINI ÖNLEME STRATEJİLERİ VE
KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLERE İLİŞKİN ÖĞRETMEN VE ÖĞRENCİ
GÖRÜŞLERİ**

EBRU BARİK

Danışman: Prof. Dr. Filiz YURTAL

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Ayşegül KARABAY TURAN

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Binnaz KIRAN

YÜKSEK LİSANS

ADANA / 2020

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne;

Bu çalışma, jürimiz tarafından Sınıf Eğitimi Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. Filiz YURTAL
(Danışman)

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Ayşegül KARABAY TURAN

Üye: Prof. Dr. Binnaz KIRAN

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.
.../.../2015

Prof. Dr. Serap ÇABUK
Enstitü Müdürü

NOT: Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ETİK BEYANI

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. / / 2020

Ebru BARİK

ÖZET

İLKOKULLARDA AKRAN ZORBALIĞINI ÖNLEME STRATEJİLERİ VE KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLERE İLİŞKİN ÖĞRETMEN VE ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİ

Ebru BARİK

Yüksek Lisans, Sınıf Eğitimi Ana Bilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Filiz YURTAL

Ocak 2020, 113 sayfa

Bu araştırmanın amacı; akran zorbalığını önlemede öğretmenlerin kullandıkları stratejilere ve karşılaşılan güçlüklerle ilişkin ilkokul dördüncü sınıf öğretmen ve öğrencilerinin görüşlerinin incelenmesidir. Bu ana amaca istinaden alt amaçlar belirlenmiştir.

Araştırma nitel araştırma modellerinden durum araştırma deseni kullanılarak yapılmıştır. Araştırmanın çalışma grubu 2018-2019 eğitim öğretim yılı, 1. döneminde Adana iline bağlı merkezi ilçelerde (Çukurova, Sarıçam, Seyhan ve Yüreğir) yer alan merkez ve köy ilkokullarında görev yapan 102 dördüncü öğretmeni ve 119 dördüncü sınıf öğrencisinden oluşmakta olup çalışma grubunun belirlenmesinde sistematik örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada, öğrencilerin zorba ve kurban olma durumlarının belirlenmesi için “Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği”, öğretmenlere ait kişisel özelliklerin belirlenmesi için “Kişisel Bilgi Formu”, öğretmenlerin akran zorbalığını önlemede kullandıkları stratejileri belirlemeye ve akran zorbalığını önlemede karşılaştıkları güçlükleri belirlemeye ilişkin “İlkokullarda Akran Zorbalığını Önleme Stratejileri ve Karşılaşılan Güçlükleri Belirleme Anketi” ve öğrencilerin öğretmenlerinin uyguladıkları akran zorbalığını önleme stratejilerine ilişkin görüşlerine ulaşmak için “Öğretmenlerin Akran Zorbalığını Önleme Stratejileri Hakkında Öğrenci Görüşleri Anketi” kullanılmıştır. Verilerin analizinde betimsel ve içerik analizi yöntemleri kullanılmıştır.

Bulgulardan elde edilen sonuçlar incelendiğinde; öğretmenlere ait bulgulardan, öğretmenlerin zorbalığı önlemede kullandığı stratejiler incelendiğinde cevap olarak en fazla “uyarırım” cevabını verdiği, bunun yanında çoğunluk olarak “öğrencimi doğru

davranışa yönlendiririm”, “okul ile ailenin işbirliği içinde olmasını sağlama”, “aileye bu konuda bilgilendirme yapma”, “öğrencilerinin empati kurmasını sağlama”, “yaptığı davranışın sebebini araştırma” gibi yöntemler kullandıkları ve öğrencinin başkasının eşyasına zarar verdiğinde, öğrencinin zararı karşılamasını sağladığı belirlenmiştir. Öğretmenlerin akran zorbalığını önlemede ne gibi güçlüklerle karşı karşıya kaldıklarını sorusuna verilen cevaplar incelendiğinde, öğretmenlerin “ailenin bu durumu kabullenmemesinin” cevabını en fazla verdikleri, bu sonuca yakın olarak “ailenin akran zorbalığını önlemede öğretmene destek vermediğini” ve “çocuğun şiddet görmenin normal olduğunu benimsemesi”, “davranışın süreklilik göstermesi”, “velinin ilgisizliği” sonucuna ulaşılmıştır. Son olarak, öğrencilerin akran zorbalığı davranışları karşısında öğretmenin ne yapıyor sorusundan en fazla “öğretmenimiz sözel olarak şiddet uyguluyor” anlamına gelen cevaplar verdikleri, bazı durumlarda ise “uyarırım” ve “tepkisiz kalmayı tercih ederim” sonucuna, öğretmenin ne yapmasını istersiniz sorusuna ise öğrencilerin çoğunluğunun “öğretmenimizin yaptığı doğru”, yani sözle olarak şiddet uygulamasını isterim cevapları verildiği ve “birbirinizin hoşuna gitmeyen cümleler söylediğinizde”, “birbirinize diğer arkadaşlarınız ile arkadaşlık ilişkisi kurmada engel olduğunuzda”, “birbirinizi arkadaş gruplarına alamayarak yalnız bıraktığınızda” ve “birbirinizin eşyalarını, parasını zorla aldığınızda” sorularına öğrencilerin, öğretmenim “bu duruma tepkisiz kalsın” cevabını en fazla verdikleri sonuçlarına ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: Akran Zorbalığı, Sınıf Öğretmeni, Zorbalığı Önleme, Kurban olma.

ABSTRACT

TEACHERS' AND STUDENTS' VIEWS ON THE STRATEGIES AND PREVENTION OF PEER BULLYING IN PRIMARY SCHOOLS

Ebru BARİK

Master's Degree, Classroom Teaching Department

Counselor: Professor Dr. Filiz YURTAL

January 2020, 113 pages

The aim of this study is to examine the opinions of primary school fourth grade teachers and students about the strategies and difficulties used by teachers in preventing peer bullying. Sub-objectives have been determined for this main purpose.

The research was conducted by using case study design which is one of the qualitative research models. The study group of the research was 102 fourth grade teachers working in central and village primary schools in central districts of Adana province (Çukurova, Sarıçam, Seyhan and Yüreğir) and totally 102 fourth grade students (63 victim students, 56 bullying students) during the first semester of 2018-2019 academic year. In the research, "Peer Bullying Determination Scale was used to determine the status of bullying and victimization of students," Personal Information Form to determine the personal characteristics of teachers, " Difficulties Determination Questionnaire "and" Teachers' Opinions on Peer Bullying Prevention Strategies were used to reach the opinions of students about their peer bullying prevention strategies. Percentage, frequency, descriptive and content analysis methods were used in the analysis of the data.

When the results obtained from the results are examined, it is observed that teachers use the most stimulate "strategy according to the strategies used to prevent bullying, besides directing the student to the right behavior", ensuring the cooperation of the school and the family ", " informing the family empathy ", to investigate the cause of his behavior" and the student's damage to someone else's property, it provides the student to cover the damage.

When the findings regarding the difficulties faced by teachers in preventing peer bullying were examined it was observed that teachers stated mostly 'family does not

accept this situation ”, close to this conclusion that “the family does not support the teacher in preventing peer bullying’ and normal perception of child violence ”, “continuity of behavior ”, “indifference of parents. Finally, the general answers mean of the students to the question of what your teacher is doing in the face of peer bullying were ‘our teacher verbally violates, in some cases, I warn “and“ I prefer to remain unresponsive ”; the general answers of the students’ to the question of what do you want your teacher to do? were ‘what our teacher did is right, that is, I want him/her to verbal violence and the general answers to the questions of ‘when you say sentences that don’t like each other ”; ‘when you are unable to establish a friendship with each other’; ‘when you leave alone each other while not taking to the groups of friends’; and ‘when you forcibly take each other’s belongings and money?’ were my teacher remains unresponsive to the this situation.

Key Words: Peer Bullying, Classroom Teacher, Bullying Prevention, Victimization.

ÖN SÖZ

Bu araştırmamdaki temel amacım ilkokullarda gözlemlenen akran zorbalığına ilişkin öğretmenlerin bu davranışı önlemede kullandıkları müdahale stratejilerini belirlemektir. Zorbalıkla baş edebilmede öğretmenlerin doğru ve etkili yaklaşımlarının önemi çok büyüktür. Bu nedenledir ki bu çalışmanın tamamlanmasında eğitimcilerimizin katkısı çok büyük olacaktır.

Öncelikle, yüksek lisans eğitimime başladığı ilk günden bu yana her konuda bana örnek olan, bütün aksiliklere ve olumsuzluklara rağmen benim yanımda olan ve desteğini hiçbir zaman üzerimden çekmeyen sayın danışmanım Prof. Dr. Filiz YURTAL'a teşekkür ediyorum.

Bu konuda bana destek olan hocalarıma ve tüm eğitimci arkadaşlarıma teşekkür ediyorum.

Yüksek lisans dönemi boyunca her zaman “her şeyi yapan ve üstesinden gelen sensin, pes etme, kendine güven” diyerek benden desteğini esirgemeyen, oğluma annesinin yokluğunu hiç hissettirmeyerek, boşa geçen hafta sonları, dayanamıyorum diyerek ağladığım günleri dert etmeden yanımda olan eşim Kemal BARİK'e,

“Anne neden geç geliyorsun?”, “Anne ödevin neden bitmiyor?”, “Anne benimle oynar mısın?”, “Anne sen çok mu çalışkansı, ödevini yapmazsan öğretmenin kızar mı?” v.b. hem üzücü hem gülümsetici soruların kaynağı, gurur kaynağım akıllı oğlum Çağan BARİK'e teşekkür ediyorum.

Ayrıca burada ismini yazmakla bitiremeyeceğim ama her birinin teker teker desteğini yanımda hissettiğim dostlarıma sonsuz teşekkürler.

Ocak-2020, Adana

Ebru BARİK

Not: Bu araştırma Çukurova Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projesi tarafından desteklenmektedir. (SYL-2018-10693)

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	viii
KISALTMALAR	xii
TABLolar LİSTESİ	xiii
EKLER LİSTESİ	xv

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem	1
1.2. Araştırmanın Amacı	5
1.3. Araştırmanın Önemi	6
1.4. Sınırlılıklar	7
1.5. Sayıtlar	7
1.6. Tanımlar	8

BÖLÜM II

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Zorbalık Kavramı	9
2.2. Akran Zorbalığı Davranışına Yönelik Kuramsal Açıklamalar	12
2.2.1. Sosyal Bilgi İşleme Kuramı	12
2.2.2. Zihinsel Çerçeve Kuramı	13
2.2.3. Ekolojik Sistemler Kuramı	13
2.2.4. Sosyal Öğrenme Kuramı	16
2.2.5. Utanç Yönetimi	19
2.2.6. Zorbalık Çeşitleri	19
2.3. Zorbalık Çeşitleri	19
2.4. Akran Zorbalığı Türleri	21
2.5. Zorbalıkta Roller ve Özellikleri	23
2.5.1. Zorbaların Kişilik Özellikleri	24

2.5.2. Kurbanların Kişilik Özellikleri	24
2.5.3. Zorba-Kurban Kişilik Özellikleri	25
2.6. İzleyicilerin Zorbalığa Müdahale Etmeme Sebepleri	26
2.7. Zorbalığa Maruz Kalıyor Olmanın Belirtileri.....	27
2.8. Zorbalığın Sonuçları	27
2.9. Öğretmenlerin Zorbalık İle İlgili Tutumları	28
2.10. Öğretmenler İçin Olumsuz Davranış Önlemede Kullanılan Uygulama Stratejileri	29
2.10.1. Olumlu Sınıf Ortamı Hazırlanmasındaki Öğretmenlerin Stratejileri.....	33
2.10.2. Okullarda Yaşanan Akran Zorbalığını Önleyici Müdahale Çalışmalar.....	36
2.10.3. Müdahale Programının Genel Çerçevesi	39
2.10.4. Sınıf Düzeyinde Alınacak Önlemler	40
2.11. Yurt İçindeki Zorbalık İle İlgili Çalışmalar	42
2.12. Yurt Dışındaki Zorbalık İle İlgili Çalışmalar.....	49

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Ararştırmanın Modeli	54
3.2. Çalışma Grubu	54
3.3. Veri Toplama Amaçları	55
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu	55
3.3.2. Akran Zorbalığını Belirleme Ölçeği.....	58
3.3.3. Öğretmenlerin Akran Zorbalığını Önleme Stratejileri Hakkında Öğrenci Görüşleri Anketi	58
3.3.4. İlkokullarda Akran Zorbalığını Önleme Stratejileri ve Karşılaşılan Güçlükleri Belirleme Anketi	59
3.4. Verilerin Toplanması	59
3.4.1. Hazırlık Çalışmaları	59
3.4.2. Uygulama Süreci.....	60
3.4.3. Verilerin Analizi.....	60

BÖLÜM IV

BULGULAR

4.1. Öğretmen Görüşlerine İlişkin Bulgular	63
4.2. Öğretmenlerin Akran Zorbalığını Önleme Stratejileri Hakkında Öğrenci Görüşleri Anketi Sonucu	76

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

5.1. Tartışma ve Yorum	90
------------------------------	----

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuç	94
6.2. Öneriler	95
6.2.1. Araştırmacılara Yönelik Öneriler	95
6.2.2. uygulamaya Yönelik Öneriler.....	95
KAYNAKÇA.....	96
EKLER.....	104
ÖZGEÇMİŞ	112

KISALTMALAR

Ö.N.Y.: Öğretmenin ne yapıyor

Ö.N.Y.İ.: Öğretmenin ne yapmasını istersin

TABLOLAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1. Öğrencilerin Demografik Özelliklerine Göre Dağılımları	56
Tablo 2. Öğretmenlerin Cinsiyet, Kıdem Yılı ve Mezun Oldukları Bölüme Göre Dağılımları	57
Tablo 3. “Öğrencim Başkasına Bazı Cisimlerle Zarar Verdiğinde” Öğretmenlerin Yaptırım Tercihlerine İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları	63
Tablo 4. “Öğrencim Arkadaşının Saçını Çektiğinde” Öğretmenlerin Yaptırım Tercihlerine İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları	64
Tablo 5. “Öğrencim Arkadaşının Hoşuna Gitmeyen Sözler (lakap takma, alay etme, küfür etme v.b.) Söylediğinde” Öğretmenlerin Yaptırım Tercihlerine İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları	65
Tablo 6. “Öğrencim Diğer Öğrencilerin Konuşmasını ve Arkadaşlık İlişkisi Kurmasını Engellediğinde” Öğretmenlerin Yaptırım Tercihlerine İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları	66
Tablo 7. “Öğrencim Arkadaşını Gruba Almayarak Yalnız Bıraktığında” Öğretmenlerin Yaptırım Tercihlerine İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları	67
Tablo 8. “Öğrencim Arkadaşları İle İlgili Dedikodu Çıkarıp, Yayıdığında” Öğretmenlerin Yaptırım Tercihlerine İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları	68
Tablo 9. “Öğrencim Arkadaşını Yapmadığı Bir Şeyle Suçladığında” Öğretmenlerin Yaptırım Tercihlerine İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları	70
Tablo 10. “Öğrencim Arkadaşını Tehdit Ettiğinde” Öğretmenlerin Yaptırım Tercihlerine İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları	71
Tablo 11. “Öğrencim Arkadaşlarının Eşyalarını İzinsiz veya Zorlayarak Aldığında” Öğretmenlerin Yaptırım Tercihlerine İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları	72
Tablo 12. “Öğrencim Eşyalara Bilerek Zarar Verdiğinde” Öğretmenlerin Yaptırım Tercihlerine İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları	73
Tablo 13. Akran Zorbalığını Önlemede Karşılaşılan Güçlükler	74
Tablo 14. “Birbirinize Bazı Cisimlerle Zarar Verdiğinizde” Sorusuna Öğrencilerin Verdikleri Cevaplara İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları	76

Tablo 15. “Birbiriniz saçını çektiğinizde” Sorusuna Öğrencilerin Verdikleri Cevaplara İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları.....	77
Tablo 16. “Birbirinize Hoşa Gitmeyen Sözler Söylediğinizde” Sorusuna Öğrencilerin Verdikleri Cevaplara İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları	78
Tablo 17. “Birbirinize Diğer Arkadaşlarınızla Arkadaşlık İlişkisi Kurmada Engel Olduğunuzda” Sorusuna Öğrencilerin Verdikleri Cevaplara İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları	80
Tablo 18. “Birbirinizi Arkadaş Gruplarına Almayarak Yalnız Bıraktığınızda” Sorusuna Öğrencilerin Verdikleri Cevaplara İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları	81
Tablo 19. “Birbiriniz İle İlgili Dedikodu Çıkarıp, Yayıdığınızda” Sorusuna Öğrencilerin Verdikleri Cevaplara İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları	82
Tablo 20. “Birbirinizi Yapmadığınız Bir Şeyle Suçladığınızda” Sorusuna Öğrencilerin Verdikleri Cevaplara İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları	83
Tablo 21. “Birbirinizi Tehdit Ettiğinizde” Sorusuna Öğrencilerin Verdikleri Cevaplara İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları	84
Tablo 22. “Birbirinizin Eşyalarını, Parasını Zorla Aldığınızda” Sorusuna Öğrencilerin Verdikleri Cevaplara İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları	86
Tablo 23. “Birbirinizin Eşyalarına Bilerek Zarar Verdiğinizde” Sorusuna Öğrencilerin Verdikleri Cevaplara İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları	87

EKLER LİSTESİ

	Sayfa
EK 1. Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği.....	104
EK 2. Öğretmenlerin Akran Zorbalığını Önleme Stratejileri Hakkında Öğrenci Görüşleri Anketi	107
EK 3. İlkokullarda Akran Zorbalığını Önleme Stratejileri ve Karşılaşılan Güçlükleri Belirleme Anketi	109

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem

Doğası gereği toplumsal bir varlık olan insanların, tek başına yaşaması, diğer insanlardan kopuk olması beklenilmez. Birlikte yaşayan insanlar sosyalleşmeyi, üretmeyi, paylaşmayı ve şiddet dürtüsünü kontrol etmeyi öğrenmiştir. Buna nazaran bu dürtülerinin ne zaman ve neden ortaya çıktığı konusunda tam anlamıyla fikir üretmek zordur. Dolayısıyla bir arada yaşayan insanların birbirini cinsiyet, ekonomik durum, ırk, din, dil, eğitim düzeyi v.b. ne olursa olsun şiddete maruz bırakabilmektedir. “Zorbalık, şiddetin bir türüdür.” Her zorbalık davranışı şiddet olarak algılanabileceği gibi her şiddet davranışı zorbalık olarak tanımlanmamalıdır. Bu nedenle hem eğitim bilimciler hem de insan psikolojisi üzerine çalışan bilim adamları zorbalığın tanımlanması ve sebepleri üzerinde çalışmalar yapmışlardır (Çevlik,2013).

Saldırganlık eylemi içerisinde hem şiddeti hem de zorbaca eylemleri alan bir yapı olarak görülebilir. Zorbalığın fiziksel olarak yapıldığı durumlarda (vurma, tekme atma, dövme v.b.) şiddet şeklinde de değerlendirilmektedir. Bunun yanı sıra zorbalığın fiziksel olmayan durumları da söz konusudur. Zorbalığın çerçevesi şiddetten daha geniştir. Örneğin; alay etme, başkalarıyla dalga geçme, lakap takma, kötü söz söyleme, kızdırma, arkadaş grubuna dahil etmeme, iftira atma gibi zorbalık türleri de saldırganlıktır. Fakat bazı gerekli unsurları barındırmadığından şiddet olarak kabul edilmemektedir. Buna karşın bazı şiddet eylemleri zorbalık olarak adlandırılmaz. Örneğin; kuyrukta bekleyen ve güçleri birbirine yakın olan iki insanın birbirleri ile kavga etmesi ve birinin diğerine zarar vermesi gibi (Pişkin,2002).

Güvenir (2004), zorbalık kavramını, akran kavramı olarak değişik kullanmıştır. Bu tanımında ise bir bireyin/grubun bir bireye uyguladığı, sürekliliği olan, gücünü sistematik şekilde kötüye kullanması ile, zarar veren ve inciten saldırgan davranış olarak tanımlamıştır. Olweus (1993) ise zorbalığı; zarar verme niyeti ile yapılan, tekrarlanan uygulanan ve zorba mağdur arasındaki bir güç dengesizliği ile oluşan saldırgan davranış şekli olarak tanımlamıştır. Özetlenecek olursa davranışın zorbalık sayılabilmesi için “kasıtlılık”, “süreklilik” ve “güç dengesizliği gerekmektedir (Olweus, 2005; Hazler,1992).

Okullarımızda göze çarpan zorbalıkla ilgili yapılan davranışlar, eğitim ortamını olumsuz etkilemektedir. Zorbalık, öğrencilerin eğitim hayatındaki akademik başarılarını ve sosyal gelişimlerini olumsuz etkilemektedir. Burada yaşanan sorunlar bireylerin yetişkinlik dönemlerini de etkilemektedir. Bu konuda yapılan alan yazınlar incelendiğinde de bu tür sorunların sürekli gözlenmesi durumunda ilişkilerde olumsuzluklar, psikolojik sorunlar yaşadıkları, kısa ve uzun süreli uyum güçlüğü gösterdikleri bulguları elde edilmiştir (Swearer vd., 2010).

Okulda görülen zorbalığın yetişkinler tarafından yaşamın bir parçası olarak görüldüğü için, tanımlanması zor bir kavrama dönüşmüştür. Bu sebepten dolayı, bu kavram bir hukuk kavramı olarak değil de, daha çok eğitim kavramı olarak ele alınmıştır. Böylelikle bu konudaki araştırmaların büyük bir bölümünü eğitimciler yapmışlardır (Pişkin, 2002).

Zorbalık yapan öğrencilerin bu davranışları sergileme sebepleri araştırılmalıdır. Bu tür öğrencilerin genellikle okul kurallarını sıklıkla çiğnedikleri, az kaygı duydukları, bencillik oranlarının yüksek olduğu, arkadaşlarına olumsuz davranışlarda bulundukları, yenilgiyi kabul edemedikleri, öfkeli oldukları gözlenmiştir. Ayrıca, ailesi içerisinde zorbalıkla karşılaşan bireyler, okulda başarısız olan, kendini değersiz gören ve kendilerine güvenmeyen öğrenciler de zorbalığı kullanmaktadır (Çınkır, 2004). Kurban öğrencilerin ise, genellikle kendine güvenmeyen, çekingen, kaygı düzeyi yüksek, ürkek, arkadaşlarına kendini ispatlamakta zorlanan, özsaygıları eksik ve içine kapanan öğrencilerdir (Pişkin, 2002).

Hemen hemen her sınıfta zorbalıkla işlerini yürüten öğrenciler gözlemlenebilir. Bu durumlar sınıf atmosferini olumsuz etkilemektedir. Yaşanan zorbalıklar karşısında öğrencilerin sınıfta güvensizlik ve mutsuzlukları artacaktır. Özellikle bu durumda kurbanların okula gelmek istememeleri, okuldan kaçmaları, güdülenememeleri, başarılarının düşmesi gibi sorunlarla karşılaşılabilir (Bilgiç, 2007).

Çocukların sosyal bir varlık olabilmesi, anti-sosyal davranışlardan uzak durması, yetişkinliklerindeki ruhsal sağlıkları, uygun cinsiyet rolü kimlikleri kazanmaları, empati kurabilmeleri ve bencil olmaktan uzaklaşmaları, öğrencilerin kendi içerisindeki etkileşimlerini etkilemektedir (Yılmaz, 2002). Bireylerin zorbalık uyguladıkları ve zorbalığa maruz kaldıkları yerlerden birinin de okullar olduğu görülmektedir.

Çocuklardan ya da yetişkinlerden kaynaklansa bile bütün çocuklar acıdan, aşağılanmadan ve korkudan bağımsız yaşama hakkına sahiptir (Tattum,1994). Bu konuda okullar gözetimleri altında bulunan çocuklara güvenilir bir çevre yaratmakda

sorumludurlar. Bu özelliği ile ebeveynler çocuklarını zorbalıktan korunacağı hissi ile okula teslim edebilirler.

Okul ortamı da çocuklar için vazgeçilemez bir sosyal ortamdır. Bandura'nın (1973) sosyal öğrenme teorisine göre bireyler gözlem yaparak öğrenirler. Öğrenciler zorbalık davranışlarını da öğretmenlerinin bu konudaki müdahale yöntemlerini de gözlem yaparak öğrenebilmektedirler. Bu kuramın dışında akran zorbalığını açıklayan ekolojik sistemler kuramının, bilgi işleme kuramının ve zihinsel çerçeve kuramının kullanılabileceği araştırmacılar tarafından söylenmektedir (Ertan, 2012; Gökaya, 2015; Miller, 2008).

Akran zorbalığı çocukların oluşturduğu akran gruplarının üyeleri üzerindeki etkisi, özellikle uyum sağlayabilme gücü ile alakalıdır. Yapılan araştırmalar sonucunda akran baskısına boyun eğme eğiliminin ilköğretim yıllarında düzenli olarak arttığını göstermektedir (Budak, 2000). Akran baskısı çocuk ve gençleri etkileyen ve özellikle olumsuz yönde etkileyen bir durum olarak araştırmalarda göze çarpmaktadır (Aydın, 1999). Bu durum hem uygulayan hem de uygulanan bireyler için sorun oluşturmaktadır. Akran baskısı çoğunlukla okullarda gözlemlendiği için, okullardaki eğitim ortamlarında ve günlük hayatta karşılaşılan olumsuz etkenleri en aza indirgeyebilmek ve kontrol altında tutabilmek için akran baskılarının azaltılması gerektiği düşünülmektedir (Sargı & Çetinkaya, 2010).

Yapılan araştırmalar sonucunda akran zorbalığını önlemede tüm okulu kapsayan etkinliklerin etkili olduğu görülmüştür. Ancak tüm okulu hedefleyen önleme ve müdahaleye yönelik çalışmalarda bazı uygulamaların az etkili olduğu bazılarının ise çok etkili olduğu gözlemlenmiştir. Okullarda bu etkinliklerin hangilerinin uygulanmasının daha etkili, hangilerinin ise etkisinin az olduğu, okul ve okul personelinin zorbalığı önlemede ne gibi engellerle karşı karşıya kaldıkları, ne gibi desteklere ihtiyaç duydukları cevaplanması gereken sorular olarak belirlenmiştir (Önder, Yurtal ve Özsezer, 2016).

Alanyazında zorbalığı önlemek ya da en az düzeyde görülmesini sağlamak için birçok program geliştirildiği görülmüştür. Dan Olweus'un bu durumun çözümü için uygulanan çalışmalara öncülük edecek çalışması vardır. Bunun yanı sıra, Sherer ve Nickerson (2010); zorbalığı önleme konusunda Amerikan okullarında mevcut durumda ne gibi uygulamaların kullanıldığını kapsamlı olarak araştırmış, akran zorbalığını önleme ve müdahale stratejilerini 5 kategoriye ayırarak incelemiştir. Bu stratejiler; sistem düzeyinde müdahaleler, okul personeli ve aile katılımı, öğrencilere eğitimsel

yaklaşım, öğrenci katılımı ve son olarak zorba ve kurbanlara müdahaledir. Zorbalık olayı meydana geldikten sonra, zorbalık uygulayan öğrenciler için disiplin sonuçlarını uygulama, ve yetişkin denetimini arttırma en sık kullanılan stratejiler olarak belirlenmiştir. Akran jürisi oluşturma, zorbalığı önleyici kurul oluşturma, akran danışmanlığı en az uygulanan stratejilerdir.

Ülkemiz çapında da akran zorbalığını önlemede kullanılabilecek stratejilere yer verilmiştir. Özellikle olumlu sınıf ortamının ve öğretmenlerin öğrencileri ile olumlu iletişim kurmalarının zorbalığı engellediği araştırmacılar tarafından belirlenmiştir (Celep,1997; Çınkır, 2004). Olumlu sınıf ortamının hazırlanmasında etkili olan öğretmen stratejilerinden ve olumsuz davranışlara müdahale stratejilerinden Yavuzer (2001) çalışmasında yer vermiştir. A planı ve B planı olmak üzere iki farklı başlık altında öğretmenlerin olumsuz davranışlar karşısında yapabilecekleri müdahale stratejilerini sıralamıştır. Bu planlar uygulanması kolay olandan daha kapsamlı olana doğru sıralanmıştır.

Milli Eğitim Bakanlığı'nın de zorbalığı önlemek adına çalışmaları vardır. 2006 yılında hazırladığı “ Eğitim Ortamında Şiddetin Önlenmesi ve Azaltılması Stratejisi ve Eylam Planı” , bunun yanı sıra okul ve çevresinde oluşan zorbalıklardan kurtulmak adına düzenlediği Çocuk Dostu Okul Projesi gibi çalışmaları vardır.

Önder ve arkadaşlarının (2016) okullarda zorbalığı önleme ve müdahale etmeye yönelik yapılan uygulamalar adlı çalışmasında psikolojik danışmanların bu konuda uyguladıkları stratejileri incelenmiştir. Araştırmaları sonucunda en sık kullanılan stratejinin zorba ve kurban öğrencilerin aileleri ile iletişime geçtikleri, okul personelinin zorbalık durumu karşısında öğrencilerle görüşme yaptıkları görülmüştür. En az olarak ise öğrenci jürisi kurularak öğrencilerin yargılanması, tüm okuldaki zorbalığı ortaya çıkaracak anket uygulanması, okulda bulunan öğretmen olmayan personele konu ile ilgili zorbalık önleme ve müdahale eğitiminin verilmesi olduğu görülmüştür. Buna istinaden okullarda geliştirilmesi gereken stratejiler olarak öğrencilere zorbalığı önlemeye yönelik eğitim aktiviteleri düzenleme, zorbalığı önlemeye ve müdahaleye yönelik okul politikası oluşturma ve okul personelinin eğitime ve bilgilendirme olarak belirlenmiştir.

Leff, Kupersmidt, Patterson ve Power (1999) çalışmasında öğretmen ve öğrencilerin özelliklerinin, öğretmenlerin zorba ve kurbanları belirleyebilmesinde etkili olup olmadığını incelemiştir. Çalışmanın sonucunda elde ettiği bulgulardan birinde

ilkokul öğretmenlerinin, kurbanları ortaokuldaki öğretmenlere oranla daha doğru bir şekilde belirledikleri saptanmıştır.

Zorbalığı belirlemede ve önlemede öğretmenlerin rolleri göz ardı edilemeyecek kadar büyüktür. Buna rağmen öğretmenlerin zorbalık davranışlarını belirlemede ve zorbalıkla mücadele konusunda yetersiz kaldığını gösteren birçok çalışma vardır (Siann ve Callaghan,1993; Yoon ve Kerber,2003; Lee,2006). Bauman ve Hurley (2005) çalışmasında öğretmenlerin uygun olmayan inançlarından dolayı güncel zorbalığı önleme ve müdahalede zorlandığı sonucuna varmıştır. Bu uygun olmayan inanışlara Orpinas ve Horne (2006) çalışmasında yer vermiştir. Örneğin; bazı çocukların yaradılışlarında kabalık olduğu, bazı çocukların diğer çocukları zorbalığa davet ettiği, zorbalığın çocukluğun doğal yapısında olduğu v.b. Bu yanlış inanışlardan uzaklaşmak gerektiği ve ancak bu şekilde zorbalığın tanımlanmasının ve baş edilebilmesinin olanaklı olacağı üzerinde durulmuştur.

Buradan da yola çıkarak okulun en önemli ve öğrenci üzerinde en etkili olduğu düşünülen okul personelinden olan öğretmenlerin, akran zorbalığı ile ne düzeyde karşılaştıkları, zorbalığı önleme ve müdahale için uyguladıkları stratejilerin neler olduğu konusunda incelemeler yapılması gerektiği düşünülmektedir. Önder ve arkadaşlarının (2016) çalışması dayanak alınarak ülkemizde akran zorbalığını önleme ve müdahalede konusunda çok fazla çalışma yapılmadığı ve özellikle öğretmenlerin akran zorbalığını önleme ve müdahale etme için kullandıkları stratejiler ve karşılaştıkları güçlüklerin incelenmesine karar verilmiştir.

1.2.Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada; akran zorbalığını önlemede öğretmenlerin kullandıkları stratejilere ve karşılaşılan güçlüklerle ilişkin ilkokul 4. Sınıf öğretmen ve öğrenci görüşlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçlar doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Öğretmenlerin akran zorbalığını önlemede uyguladıkları stratejilere yönelik görüşleri nelerdir?
2. Öğretmenlerin akran zorbalığını önlemede karşılaştıkları güçlüklerle ilişkin görüşleri nelerdir?

3. Öğrencilerin akranlarına zorbalık yaptıklarında ya da akran zorbalığına uğradıklarında, öğretmenlerin uyguladıkları stratejilere ilişkin görüşleri nelerdir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Zorbalık çocuğun bilişsel, duyuşsal ve psikolojik gibi özelliklerinin gelişimini etkileyen önemli bir durum olduğundan dünya gelinde zorbalık ve zorbalığın sonuçlarının incelenmesine ilişkin araştırmalar yapılmıştır. Yapılan araştırmalar sonucunda, zorbalığa karışan kişilerin özelliklerinin belirlenebileceği ve ulaşılan bulgular doğrultusunda zorbalığı önlemek için etkili programlar geliştirilebileceği belirtilmiştir (Demir,2012). Okullar, çocukların toplumsallaşmasında aileden sonra gelen en önemli basamaktır. Okul zorbalığı ise öğrencilerin önemli bir bölümünü etkileyen kişisel, sosyal ve eğitimin önemli bir problemi olarak ifade edilmektedir. Güvenli bir ortamda eğitim alabilmek bütün öğrencilerin en doğal hakkıdır. Ama zorbalığa uğrayan çocuklar bu haklarından maruz kalmaktadırlar. Bunun yanı sıra zorbalık yapan kişilerde eğitim aksamada büyük risk göstermektedirler (Aksel,2012). Okullarda öğrencilerin muhatap oldukları ve etkisinin en fazla olduğu bilinen öğretmenlerin bu durumu azaltmak ya da önlemedeki rolleri göz ardı edilemeyecek kadar çoktur. Okullarda zorbalığa uğrayan ya da zorbalık yapan öğrencileri fark edecek en baştaki kişi sınıf öğretmenleridir. Bu yüzden öğretmenler akran zorbalığını engellemede önlem alabilirler (Türker, 2012). Türker'in yanı sıra Olweus (2003), zorbalığı önlemede kullanılabilecek olan programların ancak öğretmenlerin bu konuda bilgilendirilmesi ile mümkün olacağını belirtmiştir.

Zorbalığa uğrayan ve zorbalık yapan öğrencilerin bu konu hakkındaki görüşleri incelendiğinde, öğretmen ve yöneticilerin zorbalığa uğrayanlara gösterilen ilgi konusunda farklı fikirler sunulduğunu Gökler (2007) çalışmasında belirtmiştir. Öğrencilerin yarıdan fazlasının bu çalışmada öğretmenlerin zorbalık konusunda ilgilerinin çok az olduğunu belirtirken, geriye kalan kısım ise öğretmenlerin çok ilgili olduklarını belirttikleri görülmüştür. Bu nedenle öğretmenlerin akran zorbalığını önlemedeki tutumları konusunda öğrencilerinin de fikrinin sorulması önem taşımaktadır.

Bunun yanı sıra öğretmenlerin de öğrencilerin zorbalık yapmalarında etkili olduklarını belirten araştırmalar vardır. Olweus'un (1999) ilkököl ve ortaokullarla yaptığı çalışmasında öğrencilerin %2'sinin öğretmenler tarafından zorbalığa uğratıldığı

sonucuna ulaşmıştır. 2400 okulda yapılan bu çalışmada sınıfların yarısında öğretmenlerin de zorbalık yaptıkları ve %10 oranında öğretmenin de öğrencilerin zorbalığa uğramasına neden olduğu bulunmuştur. Bu nedenle akran zorbalığını önlemede öğretmenlerin bu konudaki tutumları, önlemek için kullandıkları stratejilerin olup olmadığı ve varsa bu stratejilerini uygularken hangi güçlüklerle karşılaştıklarını belirlemek önem taşımaktadır.

Türkiye’de akran zorbalığı konusunda yapılan çalışmalar incelendiğinde özellikle öğrenciler üzerinde daha fazla durulduğu görülmüştür (Arslan,2008; Bilgin,2007; Çankaya,2011; Arıman,2007; Gökler,2007; Kavşut,2009; Sipahi,2008; Totan,2008; Özkan ve Çifci,2010).. Özellikle öğretmenlerin kullandıkları stratejileri ve öğrencilerin değerlendirmelerini bir arada ele alan bu araştırmanın sonuçları ile akran zorbalığını önleme adına hazırlanan eğitim programlarına kaynaklık etmesi, bunun yanı sıra MEB’in zorbalığı önlemek adına hazırladığı eylem planlarının içeriğine katkı sağlaması ve çalışmanın öğrenciler kolundan elde edilmiş olan verilerden yola çıkılarak bu konuda anne ve babaların bilinçlenmesine yardımcı olması beklenmektedir. Bir de “öğretmenler akran zorbalığı ile baş ederken karşılaştıkları güçlükler” sorusunun akran zorbalığı ile baş edebilmek açısından öğretmenlerin hangi durumlarda zorluk yaşadıkları belirlendiğinden, bu konuda öğretmenlere verilebilecek hizmet içi eğitim programlarının içeriğinin oluşturulmasına kaynaklık etmesi beklenmektedir.

1.4. Sınırlılıklar

Araştırmanın sınırlılıkları aşağıda verilmiştir.

1. Öğrencilerin zorba ve kurban olma durumları ‘Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği’ndeki maddelerle sınırlıdır.
2. Ankette belirlenen sorularla sınırlıdır.

1.5. Sayıtlar

Araştırmaya katılan bireyler ölçek ve anket maddelerini samimiyetle ve tarafsız olarak cevaplamıştır.

1.6. Tanımlar

Zorbalık (Akran Zorbalığı): Kendisini güçsüz hisseden ve kendini savunamayacak konumda olan bir öğrencinin diğer bir öğrenci ya da öğrenciler tarafından; vurma, itme, tokat atma, alay edilme, lakap takılması, kızdırma, küçük düşürme, dışlama, yalnız bırakılma, eşyalarının alınması gibi kasıtlı ve sürekli bir şekilde zarar verici davranışlara maruz kalmalarına denir (Pişkin, 2002).

Zorba: Israrcı bir tavır ile hakaret eden, saldırganlık gösteren ve gücünü kötüye kullanan kişilere denir (Genç, 2007).

Kurban: Kendilerinden daha güçlü olan öğrenciler tarafından zorbaca sözlere ve davranışlara maruz kalan öğrencilerdir (Pişkin, 2002).

Zorba/Kurban: Zorbaca davranışlara maruz kalan ve aynı zamanda kendisinin de zorbalık gösterdiği öğrencilerdir (Pişkin,2002).

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Zorbalık Kavramı

Zorbalık ile ilgili tek bir tanım yapmak çok zordur. Çoğu zaman zorbalık kavramı şiddet ve saldırganlık kavramı ile karıştırılabiliyor. Bu kavramlar arasında farklılık vardır. Farklı zorbalık tanımlamaları incelendiğinde; zorbalığın içerisinde şiddet ve saldırganlığı barındırdığı görülmektedir. Fakat şiddet ve saldırganlık tek başına içerisinde zorbalığı barındırdığı söylenemez. Bir davranışın zorbalık olarak kabul edilebilmesi için bazı özellikleri içerisinde barındırması gerektiği belirtilmiştir. Örneğin; yolda yürürken ayağına basan kişinin bu davranışı karşısında ona yumruk atması, onun şiddet uyguladığını ve saldırgan olduğunu gösterebilir. Fakat bu davranışın zorbalık olduğu söylenemez. Bu davranış kişinin anlık tepkisel olarak yaptığını, bir kereye mahsus olduğu söylenebilir. Zorbalık olabilmesi için ise; davranışın sistematik, sürekli, bilinçli bir seçim sonucunda belirli bir kişiye ya da bir gruba yönelik gerçekleşmiş olması gerekmektedir. Saldırganlık olan bir davranışın yapılmasındaki niyetin ve davranışın meydana gelmesine neden olan etmenlerin, bu davranışın zorbalık mı yoksa bir tartışma mı olduğunu belirlemede önemli birer etmendir. İki arkadaş arasındaki kavga ya da eğlenme amaçlı yapılan davranışların dışarıdan bakılıp incelendiğinde aslında zorbalık olabileceği unutulmamalıdır. Böylesi bir durum karşısında davranışın sıklığı, davranışın kimler arasında yapıldığı ve yapılan kişinin üzerindeki etkisi, bu davranışın zorbalık olup olmadığı konusunda ipuçları verebilir(Çevlik,2013).

Buradan da yola çıkılarak zorbalığın tanımlamanın ve zorbalık olarak değerlendirebilmek için gerekli olan kriterlerin öneminin büyük olduğu söylenebilir. Buna dayanarak farklı zorbalık tanımlarına aşağıda yer verilecektir.

Zorbalık tanımı 1960’larda ilk olarak tanımlanmıştır. Bir okulda görevli olan Heinemann isimli hekim, öğrencilerin birbirlerine etnik anlamda saldırgan davranışlar sergilediği görülmüştür. Bu davranışlarını tanımlamak için de hayvanlar üzerine yapılan bir çalışmayı yansıtan Konrad Lorenz’in kullandığı terimi kullanmıştır. Mobbing olarak isimlendirilen bu davranış, hayvanların birbirlerine gösterdikleri saldırgan davranışlar olarak tanımlanmıştır (Olweus,1999,akt.Özkal,2011). Literatür incelendiğinde zorbalık ile ilgili tanımlamaların araştırmacılar tarafından yapılırken Olweus’un tanımını yaygın olarak kullandıkları görülmüştür. Bu tanıma göre “bir öğrenci bir veya birden çok

öğrencinin olumsuz hareketlerine tekrarlı olarak ve bir defadan çok maruz kalıyorsa zorbalığa maruz kalmış veya kurban olmuştur” (Olweus, 2005).

MEB şiddet içermeyen Eğitim araştırma raporunda zorbalığın genel bir tanımına şöyle yer vermiştir: “Zorbalık genel kullanımında, fiziksel veya sosyal olarak güçlü olanın güçsüz olana yaptığı taciz şeklidir; sözlü tacizle kasıtlı eziyet etmeyi, fiziki tacizi veya manipülasyon gibi tehdit metotlarını içerebilir.” Zorbalığın belirlenmesi için dört kriteri içermesi gerektiğini belirtilmiştir (Utkulu, Tanrıkulu, Demirel ve Kuzucu 2007).

1. Eylem saldırgan ve negatiftir,
2. Eylem devamlı bir şekilde uygulanmaktadır,
3. Eylem ilgili iki grup arasında güç dengesizliği olan durumlarda gerçekleşmektedir,
4. Eylem belirli bir amaca göre yapılmaktadır.

Zorbalığı saldırganlıktan ayırabilmek için uzman tanımlarından yola çıkarak Çağırhan (2014), taraflar arası güç dengesizliğinin olduğu, davranışın tekrar etmesi ve zarar verme niyeti ile yapıldığı gibi ortak noktalar üzerine dikkat çekmiştir.

Zorbalığı, akranlar arası fiziksel kuvvet ya da yaş farkından dolayı güç farklılığından kaynaklanan bir olay olarak tanımlamak mümkündür. Kısacası çocukların birbirlerine şiddet uygulaması olarak da belirtilebilir. Zorbalık kelimesi esas olarak farklı tipte davranışları içeren bir spektrum için kullanılmaktadır. Bu spektrum, bir kişi ile alay etmekten, ciddi saldırı ve istismara kadar ilerleyebilir. Zorbalığın tanımlanması kolay değildir. Dövme ve yumruk atma gibi fiziksel şiddet daha az görülmektedir. Çoğunlukla rastlanan tehdit, alay ederek sataşma gibi sözel zorbalık kişide daha çok hasar yaratabilir. Zorbalığı, bir kişi ya da grup tarafından kendinden daha güçsüz bir kişiye karşı yapılan mental ya da fiziksel şiddet olarak tanımlanmaktadır (Polat, 2007).

Güvenir (2004), zorbalık kavramını, akran kavramı olarak değişik kullanmıştır. Bu tanımında ise bir bireyin/grubun bir bireye uyguladığı, sürekliliği olan, gücünü sistematik şekilde kötüye kullanması ile, zarar veren ve inciten saldırgan davranış olarak tanımlamıştır.

Karataş’a (2011) göre; zorbalık tanımlarının temelinde kasıt vardır.

Pişkin’e (2002) göre; zorbalık, bir ya da birden çok öğrencinin kendilerinden daha güçsüz öğrencileri kasıtlı ve devamlı olarak rahatsız etmesiyle sonuçlanan ve

kurbanın kendisini koruyamayacak durumda olduğu bir saldırganlık olarak tanımlanmaktadır.

Van der Meer, “günah keçisi” (scapegoat) olma durumu, yani belli bir neden olmaksızın, bir kaygı veya sıkıntı olduğunda suçsuz ve çaresiz bir kurbanı saldırgan tavır almayı da zorbalık kapsamına sokmaktadır (Roland ve Munthe’den, 1989,akt.Dölek,2002).

Satan’a (2006) göre; zorbalık davranışının arkasındaki kasıt kavramı vurgulanmaktadır. Bir zorbalık davranışı değerlendirildiğinde, öğrencinin zorbalığa karşı duyduğu ilginin amacına veya kastına bakılmaktadır.

Besag (1989,akt. Satan,2006) İngiltere’de zorbalık kavramı ile ilgili ayrıntılı bir araştırma yapmıştır. Bu araştırma sonrasında; zorbalığı, fiziksel, psikolojik, sosyal ve sözel olarak güçlü olanın, zevk alabilmek için ve kendi kazancı için üzüntü, sıkıntı yaratmak amacıyla direnç göstermede güçsüz olan kişinin üzerinde uygulanan saldırı olarak tanımlanmaktadır. Zorbalık tanımının merkezinde kasıt vardır. Besag, Olweus’tan farklı olarak, zorbanın kastı olmasını, üzüntü ve sıkıntıya neden olması anlamında ifade etmesidir. Olweus ise kasıtı yaralama veya acı verme olarak adlandırmıştır.

Türk Dil Kurumu Genel Türkçe sözlüğünde zorba kelimesi için; “gücüne güvenerek hükmü altında bulunanlara söz hakkı ve davranış özgürlüğü tanımayan (kimse)”, istismarı ise; “birinin iyi niyetini kötüye kullanma, sömürme” olarak tanımlanmaktadır.

Özkal’a (2011) göre; fiziksel veya psikolojik sağlamlılık olarak diğerlerine göre daha sağlam olan insanın veya grubun, kendisinden daha az güçlü olan diğer gruba yönelik yaptığı güçtür. Zorbalık davranışı devamlılık gösterdiğinden sonsuza kadar devam edecekmiş gibi gelir. Zorbaların yaptıkları davranışlara hak vermek mümkün değildir.

Yapılan bu tanımlar doğrultusunda, zorbalığın ayırt edici özelliklerine şu şekilde değinilebilir (Pişkin, 2002).

- Kasıtlı ve devamlı olarak zarar verme veya rahatsız etme amacı vardır.
- Zorbalık zaman içerisinde sürekli olarak tekrarlanabilir.
- Hem zorba hem mağdur, bir kişi veya bir grup olabileceği gibi okullarda gözlemlenen zorbalıklarda kurbanlar tek kişidir.
- Zorba ve mağdur arasında bir güç eşitsizliği söz konusudur.

- Mağdur olan insan kendisini koruyamayacak düzeydedir.
- Zorba davranışından dolayı gözlemlenebilecek düzeyde mutludur.
- Zorbanın yaptıklarının hak verilecek hiçbir yönü yoktur.

DSÖ şiddeti; bir bireyin kendisine, başkasına belirli bir topluluk veya gruba yönelik yaralama, ölüm, fiziksel zarar, bazı gelişim bozuklukları veya yoksunluk ile sonuçlanabilen tehdit ya da fiziksel zor kullanma olarak tanımlamaktadır.

2.2.Akran Zorbalığı Davranışına Yönelik Kuramsal Açıklamalar

Yapılan alan yazın araştırmalarında zorbalık davranışını açıklayan pek çok kuram ve model vardır. Bunların bölümü zorbalığın başlamasına sebep bölümü ise devam etmesine neden olan etmenleri açıklamaya çalışılmaktadır. Hiloğlu (2009) özellikle zorbalığı önlemek amacıyla iki kuram üzerinde durmuştur. Bunlardan biri Sosyal Bilgi İşleme Kuramı, diğeri ise Zihinsel Çerçeve Kuramı'dır. Bunların yanı sıra Ahlaki Gelişim Kuramı, Sistemik Gelişimsel Kuramı üzerinde durmuştur.

2.2.1.Sosyal Bilgi İşleme Kuramı

Bu kuram, sosyal davranışlarımızın yönlendirilmesinde temel mekanizmanın sosyal biliş olduğunu belirtmektedir. Bu kurama göre; bireyin diğer bireyler tarafından sosyal olarak değerlendirmesinin, sosyal davranışı yönlendiren sosyal bilişin belirlendiğini ve sosyal olarak uyumlu ve uyumsuz bireylerin karşılaştırılması ile uyumlu davranışların belirlenmesinin kolaylaşacağı savunulmaktadır. Bu teoriye göre sosyal ortama girildiğinde ilk gözlemlenen ipuçlarının davranışa dönüştürülmesi dört aşamada olmaktadır.

1. Ortamdaki ipuçlarının yorumlanması
2. Belirlenen ipuçlarının temsil edilmesi ve yorumlanması
3. Bu durum karşısında verilebilecek tepkilerin zihinde incelenmesi
4. Zihinde incelenen tepkilerden birinin seçilmesi (Yaman, Eroğlu, Peker, 2011).

2.2.2. Zihinsel Çerçeve Kuramı

Zihinsel Çerçeve Kuramına göre, birey kendi kafasındaki ve diğer kişilerin kafasındaki düşünceleri, inançları, algıları, bilgileri, niyetleri, arzuları ve duyguları içeren zihinsel durumları ve bu durumların yol açtığı sebepleri bilir. Bireylerin zihinsel çerçevelerin diğer bireylerin bu durumları hakkında tahminde bulunmaya yaramaktadır. Bu bilişsel çerçeveleri gelişmiş bireyler diğerlerinin duygu ve düşüncelerini tahmin edebildiklerinden onların içinde bulundukları durumu anlamaları kolay olur. Böylelikle birey iyi bir iletişim becerisi ile yetişmiş olur (Gökkaya,2015).

Bunların yanı sıra son yıllarda sıkça çalışılan modellerden biri zorbalığa ilişkin çok boyutlu bir açıklama sunan Bronfenbrenner'in Ekolojik Sistemler Kuramıdır (Doğan, 2010).

2.2.3. Ekolojik Sistemler Kuramı

Bu kurama göre yapılan araştırmalar, akran zorbalığını açıklamakta aile, öğretmenler, okul ve kültür gibi faktörlerin etkisinden bahsetmektedir. Kurama göre çocuk ve ergenin gelişimini doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyen 5 farklı sistem (mikrosistem, mesosistem, ekosistem, makrosistem ve kronosistem) vardır (Doğan, 2010).

- Mikrosistem: Bireyi çevreleyen en içteki katmandır. Bireyin gelişiminde birebir etkili olan aile, okul, akranlar gibi faktörlerin bireylere olan etkileri bu katmanı oluşturur. Çocuk ve ergenlerin doğrudan etkili olduğu durumlar zorbalığın mikrosistemle ilişkili kısmıdır. Bu ekolojik düzeyden zorbalık, kişiler arası ilişkiler açısından açıklanabilir. Bir grup olgusu olarak incelemeye alınır. Ele alınan bu grupların en önemlisi ailedir. Çünkü, gelişim sürecini doğrudan etkileyen sistemdir.
- Mesosistem: Mikrosistemi çevreleyen sistemdir. Mikrosistem içindeki birimlerin birbirleriyle ve ekzosistemle etkileşimleri ile oluşmaktadır. Aile ve akranlar, aile ve okul yönetimi ve aile ve öğretmenler arasındaki etkileşim en temel mesosistem yapılarıdır.
- Ekzosistem: Ekzosistem ergenin doğrudan içinde bulunmadığı ancak bireyin gelişimini dolaylı olarak etkileyen sistemler bütünü olarak açıklanmaktadır. Medya, yasal düzenlemeler gibi bireyin gelişiminde dolaylı olarak etkisi

olan birimlerdir. Örneğin, ebeveynlerin yoğun iş durumu veya işyerindeki rol ve sorumlulukları, yerel yönetimler, İl ve İlçe Milli Eğitim Müdürlükleri bu sistem içinde yer almaktadır.

- **Makrosistem:** Makrosistem bireylerin ve grupların geliştiği sosyo kültürel durumu barındırmaktadır. Örneğin; ideolojiler, tutumlar, din gibi faktörler sosyo kültürel yapının birimleridir. Aile, okul ve akran grubunun, bir toplum içindeki etnik gruplar ve bu gruplar arasındaki sosyakültrel farkların, sosyal sınıflar, ırk, din gibi sosyal kimliklerin, toplumun cinselliğe/ cinsiyetler arası farklara bakışının zorbalıktaki yeri araştırmalarda incelenmektedir.
- **Kronosistem:** Bireyi ve tüm birimleri sarmalayan, sosyo-tarihsel koşulların belirlediği en dıştaki katman kronosistemidir. Bu sistem çocuğun içinde yaşadığı çevrede zaman içinde nasıl bir değişim ve gelişim gösterdiğini irdelenmektedir. Genel olarak incelendiğinde, zaman içerisinde olan bu değişimlerden bazıları sıradan (örn. ilkokula başlama, ergenlik) iken bazıları duruma özgü (örn. boşanma, ebeveyn ölümü, taşınma) olmaktadır. Akran zorbalığını kronosistem çerçevesinde incelediğimiz de zorbalık davranışları yapma ve bunlara maruz kalmanın zaman içerisinde nasıl bir değişim gösterdiğini incelemek gerekmektedir.

Ekolojik Sistemler Kuramı, zorbalığı sadece çocukların ve ergenlerin bireysel özelliklerinden kaynaklanmadığını belirtmekte aile, akran grupları, okul ve medya sistemleri gibi çok çeşitli faktör arasındaki karşılıklı etkileşim üzerinde durmaktadır. Pek çok araştırma bulgusunu göz önünde bulundurarak kuram incelemesini yapmaktadır. Aşağıda akran zorbalığını hazırlayıcı ve sürdürücü etkileri ortaya koyan bazı araştırmaların bulgularına değinilmektedir.

Bireysel Özellikler-Mizaç: Zorbalığın nedenleri arasında çocukların mizaç özellikleri de yer almaktadır. Yüksek bir enerjiye ve sinirli bir yapıya sahip çocuklar, daha sakin kişilik özelliklerine sahip olan çocuklara göre zorbalık açısından yüksek risk grubunda değerlendirilmektedir (Genç, 2007).

Aile Özellikleri: Çocukların evde yaşadıkları huzursuzluklar, maruz kaldıkları ihmal veya istismar durumları okula yansıtılmaktadır. Bazıları zorbalık uygulayan ebeveynini model alarak arkadaşlarına zarar verebilmekte, bazıları ise zorbalık gören ebeveyni gibi içine kapanmakta ve okulda zorbalığa uğramaktadır. Yapılan araştırmalar göz önünde bulundurulursa zorbalık davranışları gösteren çocukların diğerlerine göre

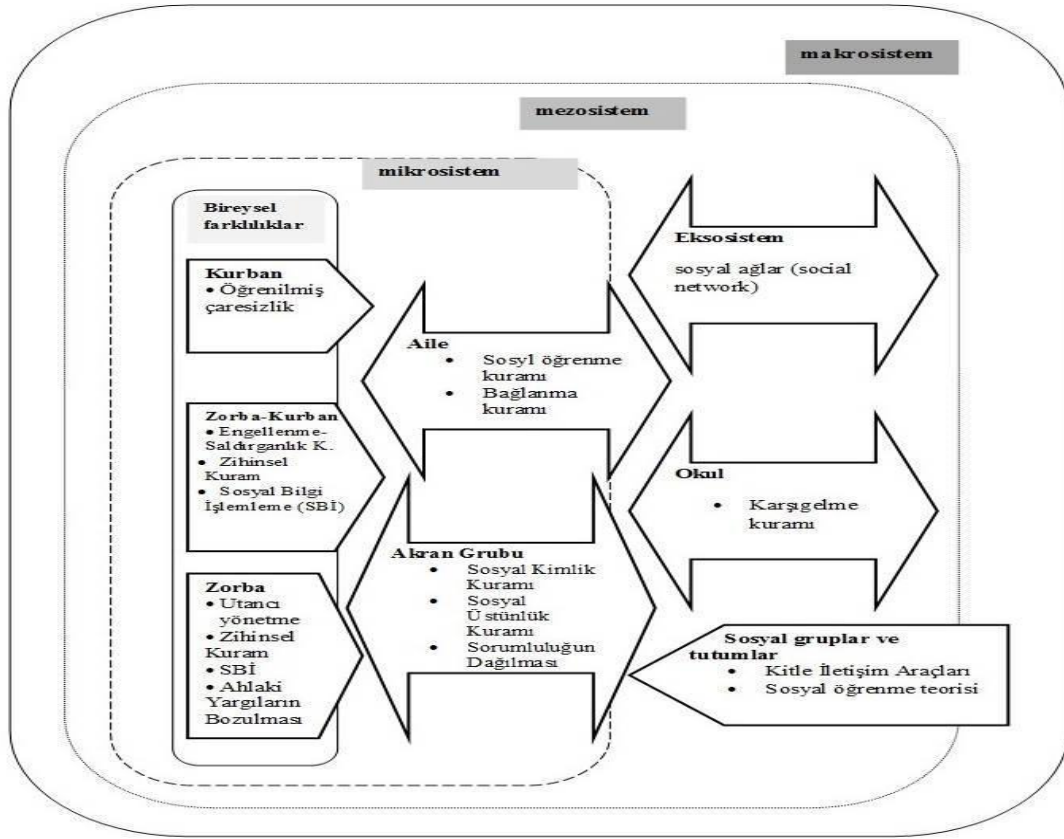
daha fazla aile problemlerine sahip olduklarını göstermiştir (Genç, 2007; Özdiğer Arslan, 2008; Özen Şirvanlı, 2006; Totan, 2008;).

Bu çalışmalardan elde edilen sonuçlar incelendiğinde; zorbalık gösteren bireylerin sıcak bir aile ortamında yaşamadıkları, bir suç işlediklerin de fiziksel cezaya maruz kaldıkları görülmüştür. Zorba-kurban bireylerin babaları ile çok zaman geçirdikleri ve kızgın güçsüz annelere sahip oldukları belirlenmiştir. Kurbanların annelerinin gereğinden fazla korumacı davrandıkları, babaları ile çok az zaman geçirdikleri ve soğuk ortam yaşadıkları belirlenmiştir. Erkek olan kurbanların babalarına daha uzak oldukları, annelerine yakın hissettikleri belirlenmiştir. Kız çocuklarında ise tam tersi annelerin kızlara düşmanca yaklaştığı belirlenmiştir. Ayrıca zorbalık gösteren ve zorbalığa uğrayan çocukların anne babaları ayrı olan bireylerde daha fazla gözlendiği belirlenmiştir (Genç,2007).

Çevresel Özellikler: Günümüz koşullarında çocuklar çok fazla şiddet içerikli görüntülere maruz kalmaktadır. Örneğin; bilgisayarda, video oyunları ve televizyon programları gibi. Bu gibi durumlarda gördükleri şiddet görüntülerin sıradanmış gibi algılanmasına neden olmaktadır. Bireyler bu sıradanlıktan etkilenip başlarına gelen olaylara şiddet göstermeye başlamaktadır. Televizyon, bilgisayar gibi teknolojik aletlerde izlenen programlarda bireyler iki şekilde etkilenmektedir. Birincisi; çocuklar gördükleri şiddet ve zorbalık içeren davranışları bir süre sonra normal kabul ediyorlar. Sonrasında ise başına geldiğinde tepki vermemeye başlamaktadır. İkincisi ise; bireylerin ayrı davranışları uygulamasının da normal olarak gözlenmektedir (Genç,2007).

Öğrencinin çevresinde en etkili ortamlardan biri okul olduğu için, okul ortamı, öğretmenin tutumu öğrencilerin zorbalık yapmasına neden de olabiliyor. Engelleyici unsur da olabiliyor. Özellikle büyük okullarda öğrencilerin okul bahçesinde yetersiz denetimi, öğretmen ve idarecilerin yapılan zorbalıklara göz yumması, öğrencilerin fiziksel cezalar alması bu olumsuzlukları beraberinde getirmektedir (Kapıcı, 2004).

Günümüze kadar yapılan araştırmalar sonucunda, zorbalığı açıklamak için ortaya atılan modellerin ekolojik sistemler modeli çerçevesine açıklayabilir nitelikte olduğu ileri sürülmüştür. Bu bütüncü çerçeveye Şekil 4’de yer verilmiştir. Zorbalık ile ilgili bütün yaklaşımlar bir arada gösterildiğinden, bu tabloda özellikle zorbalığın ortaya çıkışı ve devamlılığını açıklayan kuram ve yaklaşımların özetlerine yer verilmiştir.

Şekil 4. Akran zorbalığının nedenlerine bütüncüsel bir çerçeve

Not: Anales de Psicología dergisinde, 2013 yılında, 29(2) sayısında, Postigo, S.,González, R., Montoya, I., Ordoñez, A. Tarafından yazılmış Theoretical proposals in bullying research: a review isimli makalenin 415. sayfasından çevrilmiştir (akt.Gökkaya,2015).

2.2.4. Sosyal Öğrenme Kuramı

Sosyal öğrenme kuramcılarına göre; bağımlılık, saldırganlık, özdeşleşme, vicdan oluşumu ve savunma gibi kavramlar önemli Freudcu kavramlardır. Ancak davranışı açıklayacak kavramların ise; gözlenemeyen bilinç dışı yerine gözlemlenebilen uyarı-tepki öğrenmesinin ilkeleri ile ilişkili olduğunu düşünmüşlerdir. Sosyal öğrenme kuramlarına yol gösteren, kişiliğin öğrenildiği inancıdır. Freud'un belirttiği görüşün laboratuvarında test edilebilir kısımlarını göz önüne alıp, diğer kısımları göz ardı etmişlerdir. Böylelikle sosyal öğrenmenin bakış açısını genişletmişlerdir. Öğrenme ilkelerini gerçek yaşamın önemli sosyal davranışlarına yayarak kuramın inandırıcılık düzeyini arttırmışlardır. Sosyal öğrenmeyi benimseyen kuramcılar 1940 ve 1950'lerde yeni bölgelerden elde ettikleri keşifler ile taklit, nevrozlar, kişilik üzerinde kültürlerarası etkiler, özdeşleşme ve anne-babanın çocuk yetiştirmedeki tutumu gibi başlıklar elde etmişlerdir (Miller,2008).

Sosyal öğrenmenin aşamaları vardır. Bu aşamalar dikkat etme, akılda tutma, uygulama Davranışı öğretme süreci) ve güdülemedir. İlk aşamada dıştan gelen mesajlar dikkat çeker. Sonrasında dikkatini çeken uyarıların akılda tutulması ve uygulamaya geçilmesidir. Son olarak da uygulanan davranışın sonucu incelenir ve sonucuna göre davranışa devam edilip edilmemesine karar verilir (Eroğlu ve Yurtal,2014). Bu aşamaları kullanarak sınıf içerisindeki zorbalık davranışına önlem alınabilir. Zorbalık davranışında bulunan öğrenciye tepkisiz kalınması diğer öğrencilere yapılabilir mesajı vereceğinden, verilen tepki davranışın yanlışlığını hissettirecek şekilde olmalıdır.

Sosyal öğrenme kuramı toplum yaşamı ve eğitim açısından güçlü taktiklere sahiptir. Öğrencilerin hayatlarını olumlu şekilde etkileyebilecek taktiklerden bazılarını değinecek olursak;

1. Öncelikle öğretmen ve yetişkinlerin örnek olarak görüldüğü gerçeğidir. Bundan dolayı anne, baba, öğretmen, komşu, akraba gibi yetişkinlerin örnek davranışlar sergilemesi bu süreçte önemlidir. Davranışları örnek olmayan kişilerin öğretileri etkili olamaz. Tıpkı sigara için öğretmenin sigara içmenin kötü olduğu konusunda etkili olamaması gibi. Buna destek olarak, atasözlerimizden biri olan “üzüm üzüme baka baka kararır” özdeyişi de sosyal öğrenmeyi ve çocuklarımız üzerindeki model olabilme özelliğimizi çok iyi anlatmaktadır (Akbaba ve diğ.,2015).
2. Bunun yanı sıra çocuklar akranlarından çok etkilenirler. Bu nedenle çocuğumuzun etrafındaki akranların özelliklerine dikkat etmeliyiz. Küfürlü konuşan, yalan söyleyen v.b. arkadaşlarını örnek alabildiği gibi; doğru davranışlar gösteren arkadaşlarını da örnek alabilir.
3. Medyanın çocuklarımız tarafından uygun örneklerle yer vermesi önemlidir.
4. Karşılaşılan güçlüklerin çözümlenmesinde başarılı örnekler sunulma yoluna gidilebilir.
5. Yapılması beklene davranışın performansla dönüştürülmesi için ısrarcı olunmalıdır. Yapılması beklenen davranışın hayatımıza da girmesi gerekmektedir.
6. Öğrencilerin davranış göstermedeki kişisel olarak kontrol etme duygusuna saygı duyulmalıdır.
7. Öğrencilerimize öngörülerini geliştirilmeli ve bu öngörülerini kullanarak geleceğe dair plan yapma becerileri kazandırılmalıdır.

8. Öğrencilerin kendilerine ait inançları arttırılmalıdır (Eroğlu ve Yurtal, 2014).
9. Bunlara ek olarak Akbaba ve diğerleri (2015), öğrencilerin davranışlarını kontrol etmede ve yöneltmede sadece dışsal pekiştirenin (ceza v.b.) etkili olmadığını bilmeli, içsel pekiştirenin önemli olduğunu bilmelidir.
10. Model konumunda olan kişinin davranışları, çocuklarda bir amaç ortaya koymaya yönelik olmalıdır.
11. Öğretmenlerin sadece yanlış düzelten biri olmadığını, çocuğa yol gösteren, çocuğun kendisini tanımasını öğreten yöntemler kullanan kişiler olduğu gösterilmelidir.

Yukarıdan da anlaşılacağı üzere sosyal öğrenme öğretmenlerin kullanımına çok fayda sağlayacaktır. Buradan yola çıkarak sosyal öğrenmenin sınıf ortamında uygulanışına değinecek olursak, Aydın ve diğerleri (2007) öğretmenin öğrencilerine yeni bir davranış oluşturmada aşağıdaki sırayı izlemeleri gerektiğini belirtmiştir.

- a. Model olacak davranışın belirlemeli.
- b. Model olacak kişi belirlenmeli.
- c. Model davranışın sunulma yönü seçilmeli.
- d. Model olan davranışın işlevsel hale gelmesini sağlamalıdır.

Sosyal öğrenme kuramındaki önemli bir kuramsal değişimi gerçekleştirmeyi amaçlayan Miller ve Dollard (1941, Akt.Miller,2008), sosyalleşmenin en etkili olduğu gücün özdeşleşme olduğunu savunmuşlardır. Genel olarak taklit eğiliminin öğrenilmiş olduğuna inanmaktadırlar. Yani gözlemcinin bir davranışı sergilemesine ya da pekiştirilmesine gerek olmadığı belirtilmiştir. Model olarak belirlenen kişinin davranışı sonucunda cezalandırılması ya da ödüllendirilmesinin oluşturduğu etkinin aynısının gözlemci üzerinde de olduğu görülmüştür. Örneğin; çok çalışan bir öğrencinin öğretmeninden aldığı övgü ile gözlemci o davranışı sergilemeye çalışır. Olumsuz bir yönden bakılacak olursa, yaramazlığının bedelini ödemeyen çocuğun davranışını gözlemci taklit edebilmektedir (Miller,2008).

Bandura'nın 1977'de geliştirdiği sosyal öğrenme kuramına göre saldırgan davranışların belirlenebilmesi için, başka saldırgan davranışların doğrudan veya dolaylı olarak gözlemlenmesi sonucu oluşması ile mümkündür. Gözlemlenen bu davranışlar

sonucunda ödüllendirme gerçekleşiyorsa, birey bunu bir motivasyon aracı olarak kullanmakta ve benzer bir durumda kendisi de aynı ödülü elde edebilmek için saldırgan davranışlar sergileyebilmektedir. Bu durumdan yola çıkılarak, şiddeti kabul edilebilir ve normal bir davranış olarak algılayan kişiler güçlü olmak ve istediklerini elde etmek için şiddete başvurumaktadırlar (Ertan,2012).

2.2.5. Utanç Yönetimi

Gökkaya'ya (2015) göre; iki tip utancı yönetme stili vardır. Birincisi utancı tanınmasıdır. Burada birey, yaptığından pişman olma, yaptığı için yanlış ve utanç verici olduğu düşüncesine sahip olmaktadır. İkincisi utancın değiştirilmesidir. Bu aşamada birey yanlış için başkalarını suçlar ve onlara karşı kızgınlık göstererek olayı kapatmaya çalışır. Utanç yönetimi kuramına göre bireyler, yanlış tanıdığı için ileride yanlış yapmaktan kaçınırlar. Çünkü böylesi bireyler yaptıkların yanlışın zararlı sonuçlarını bilir ve ileride ne gibi sorumlara yol açacağını tahmin ettiğinden önlem alırlar.

2.2.6. Ahlaksal Yargıların Bozulması

Bu kuramdaki ahlaksal yargıların bozulması yaklaşımına göre, kişiler olumsuz ve insanlık dışı davranışları için kendilerini kınamak ve suçluluk duygularından kurtulmak için bazı işine yarayabilecek bilişsel stratejiler kullanmaktadır. Bu stratejilere Gökkaya (2015) çalışmasında şu şekilde yer vermiştir.

1. Zarar verici davranışları zihninde yeniden yapılandırır.
2. Bireyin zarar neden olduğu rolünü saklar veya gizler.
3. Zarar verdiği davranışlarının etkilerini dikkate almaz ya da olayı saptırabilir.
4. Kurbanı suçlayabilir ya da canavarmış gibi tanıtmaya çalışabilir.

2.3. Zorbalık Çeşitleri

Akran zorbalığının tanımının doğru yapılmasının önemi ne kadar büyükse, onun çeşitlerinin bilinmesi ve doğru yerde doğru tespitler yapılması açısından çok önemlidir (Çağırğan,2014). Akran zorbalığının tanımlamasındaki çeşitliliğe benzer şeklide çeşitlerinin de belirlenmesi çeşitlilik göstermektedir.

Pişkin (2002), zorbalık türlerini fiziksel zorbalık, sözel zorbalık, dışlama-yalnızlaştırma, söylenti çıkarıp yayma ve bireyin mal veya eşyalarına zarar verme şeklinde sınıflandırmıştır. Daha sonrasında yaptığı çalışmalarına cinsel zorbalığı da eklemiştir. Genel anlamda zorbalığı “fiziksel”, “sözel”, “dolaylı” ve “davranışsal olmak üzere dört grupta incelemiştir. Ayas ve Pişkin (2007) çalışmalarında bu sınıflamayı, fiziksel, izolasyon, söylenti yayma, eşyalara zarar verme ve cinsel zorbalık olarak yapmışlardır.

Gültekin ve Sayıl (2005) çalışmalarında, akran zorbalığını, “korkutma/sindirme, alay, açık saldırı, ilişkisel saldırı ve kişisel eşyalara saldırı” olmak üzere beş grupta incelemiştir.

Rigby (1997) ise çalışmasında her zaman zorbalığın kötü niyetle başlamadığını belirtmiştir. Buna istinaden zorbalığın “kötü zorbalık” ve “kötü niyetli olmayan zorbalık” şeklinde iki grupta belirlemiştir. Kötü zorbalıkta zorba, karşısındaki kişiye kasıtlı olarak zarar verir ve onun üzerindeki kötü etkinin farkındadır. Kötü niyetli olmayan zorbalıkta ise zorba, karşısındaki bilinçli olmadan ve yaptığı davranışın sonucunu düşünmeden zorbalık uygular.

Cinsel yönden karşısındaki bireyi rahatsız edecek davranışlar yapılması yoluyla da zorbalık meydana gelebilir. Bu nedenle akran zorbalığı çeşitleri sınıflandırılırken cinsel tacize benzer davranışlar da göz önünde bulundurulmalıdır (Rigby, 2003). Yapılan davranışın özelliği açısından benzerlik gösterse de zorbalıkla ilgili çalışmalarda cinsel tacizden ayrı olarak *cinsel zorbalık* alt boyutu görülmektedir (Ayas, 2008; Ayas ve Piskin, 2011; Bilgiç, 2007). Cinsel zorbalık da farklı türlerde ortaya çıkabilir. Karşısındakine isteği dışında dokunma gibi fiziksel yolla, rahatsız edici sözlerle sözel yolla, el hareketleri, öpücük atma, cinsel içerikli dedikodular yayma gibi dolaylı yollarla da meydana gelebilir (Rigby, 2003).

Arıca (2009) çalışmasında, zorbalık tanımlamalarına siber zorbalığı eklemiştir. Siber zorbalığı ya da diğer adı ile sanal zorbalığı; bilgi ve iletişim araçları olan aletler ile hatta özellikle cep telefonu kullanılarak internet üzerinden yapılan zorbalık olarak belirtmiştir. Siber zorbalık “diğer kişilere zarar vermek amacıyla, bir birey ya da grup tarafından, elektronik posta, cep telefonu, çağrı cihazı, kısa mesaj merkezi ve web siteleri gibi bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımını içere; kasten tekrarlayıcı bir şekilde ve düşmanca davranışları destekleyen davranışlar” şeklinde tanımlamıştır. Siber zorbalığın da diğer zorbalık türleri gibi çocuklara zarar verdiğini ve akranlar arasında çok yaygın olduğunu belirtmiştir. Siber zorbalıkta zorba, kurbanına sosyal paylaşım

siteleri, mesaj ya da cep telefonu gibi yollarla tehdit edici, korkutucu, taciz edici, bilerek virüs yollama, alay etme ya da izni olmadan resmini elektronik ortamda yayma gibi davranışlar ile zarar vermektedir.

Zorbalık tanımlamalardan da yola çıkılabileceği gibi, doğrudan ya da dolaylı olarak yapılabilir. Doğrudan zorbalığa bakılacak olursa, zorbalığa maruz kalan öğrenciye karşı açık bir şekilde yapılır. Dolaylı zorbalık ise, sosyal ayrımcılıktan kasıtlı olarak grubun dışında bırakmaya dayanmaktadır (Gökkaya, 2015).

Tablo 3’de doğrudan ve dolaylı zorbalığın en yaygın türlerini içeren davranışları göstermektedir (Wong, 2009, akt. Gökkaya,2015).

2.4. Akran Zorbalığının Türleri

	Doğrudan Zorbalık	Dolaylı Zorbalık
Fiziksel Zorbalık	Vurmak, tekmelemek, dürtmek, itmek, çimdiklemek, ısırarak, saçını çekmek, çelme takmak, tükürmek, bir yere kilitmek, eşyasına zarar vermek veya çalmak, cinsel olarak rahatsız etmek-taciz, yakmak, köşeye sıkıştırmak, zehirlemek, bıçaklamak, ateş etmek.	Kendi yerine bir başkasının, diğerine saldırmasını sağlamak.
Sözel Zorbalık	Alay etmek, lakap takmak, tehdit etmek, küçük düşürmek, uygunsuz cinsel tekliflerde bulunmak, birinden zorla para-iş-eşya talep etmek.	Dedikodu, söylenti çıkarmak, birinin hakkında yüksek sesle konuşmak ve onun bunu duymasını sağlamak, birileriyle konuşurken başkaları hakkında duyabilecekleri kadar yüksek sesle şifreli olarak konuşmak.
Sözel ya da Fiziksel Olmayan Zorbalık	Tehdit etmek, teşhircilik, müstehcen el kol hareketleri yapmak, röntgencilik, birini kukla gibi öne sürmek.	Gruptan dışlamak, yokmuş gibi davranmak, arkadaşlıkları bozmak ya da müdahale etmek, tehditkar veya ahlaksız mektup- not-e-mail-mesaj yollamak, birinin cinsiyeti, etnik kökeni, sosyal sınıfı gibi özellikleri üzerinden ayrımcılık yapmak, utandırıcı ya da ahlaksız şakalar yapmak, cevapsız telefon aramaları yapmak, sıranın üzerine ahlaksız yazılar yazmak, kişisel eşyalarının yerini değiştirmek.

Zorbalık türleri ile ilgili yapılan alanyazın incelendiğinde benzer sınıflamalara rastlanmıştır. Genel olarak üç grupta toplanmaktadır. Fiziksel, sözel ve fiziksel veya sözle olmayandır. Ayrıntılarında; fiziksel zorbalık, sözel zorbalık, ilişkisel zorbalık, cinsel zorbalık, sanal zorbalıktır.

Zorbalığın çeşitlerini tek tek inceleyecek olursak;

1. Fiziksel Zorbalık

Okullarda en çok gözlemlenen zorbalık türüdür. Öğrenciler arasında sözel zorbalıkla birbirine yakın oranlarda yaygın görülen zorbalık türüdür (Gökler,2007).

Zorbalığın fiziksel boyutta ortaya çıktığı durumlar vardır. Örneğin; dövme, vurma, tekem atma gibi eylemler fiziksel zorbalık olarak da değerlendirilmektedir (Pişkin, 2002).

2. Sözel Zorbalık

Zorbalık türü içerisinde en sık karşılaşılan tür, sözel zorbalıktır (Bilgin, 2007). Zorbalık türleri içerisinde fiziksel zorbalığı belirlemek kolaydır. Sözel zorbalığı fark etmek ise diğerlerine nazaran zordur. Bu zorbalık türü insanların hayatlarında büyük olumsuzluklara yol açabilmektedir. Uzun süre devam edebilir (Gökler, 2007).

3. İlişkisel Zorbalık

İlişkisel zorbalık çeşitleri olarak, dedikodu yapma, utandırma, diğer öğrencilerin ona aptal muamelesi yapmasına sebep olma, kurban hakkında asılsız söylentiler yayma, onu gruptan dışlama gibi davranışlar ve bundan daha tehlikeli boyutta olan kine kışkırtma, ırkçı, cinsel veya homofobik yalıtım, kurbanı diğer öğrencilerin suçlamasına fırsat verme, kurbanı toplum önünde küçük düşmesine neden olma olarak sayılabilir (Totan, 2008).

4. Cinsel Zorbalık

Elle sarkıntılık etme, kızların eteklerini açmaya çalışma, erkeklerin pantolonlarını indirmeye çalışma gibi cinsel zorbalık türleri vardır. Yakın zamanlarda araştırılmaya başlanılan bu zorbalık tür, zorbalığa maruz kalan öğrenciler arasında % 16-40 arasında yaşandığı tespit edilmiştir (Kapıcı,2004).

5. Sanal Zorbalık

Günlük hayatımızda teknolojinin olumlu olduğu kadar olumsuz etkileri de vardır. Olumsuz etkileri arasında sanal zorbalık vardır. Sanal zorbalar, kurbanlara sosyal

paylaşım siteleri aracılığı ile ulaşmaktadır. Bu olaylara genellikle evde maruz kalınmaktadır. Fakat etkileri okul ortamında çıkmaktadır. Sanal zorbalara bu işi genellikle kurbanların resimlerinin kopyalarını alarak, altlarına asılsız yazılar yazabilmektedir. Bu söylentiler kurbanın çevresinde yayılarak, kurbanın küçük düşmesine, itibarının zedelenmesine neden olmaktadır. Bunu dışında mesajlarla kurbanlar rahatsız edilmektedir. Kamera ile uygunsuz resimler, videolar çekilerek sanal ortamda yayılabilmektedir. Bu zorbalık da bulunan kişilerin kimliklerini saklamalarından dolayı bu zorbalara ulaşmak zordur. Cep telefonu ile de bu zorbalıklar yapılabilmektedir (Genç, 2007).

2.5.Zorbalıkta Roller ve Özellikleri

Okuldaki zorbalık davranışları genel olarak zorbalara, zorbalığa uğrayanlar ve izleyenler olarak üç gruba ayrılmıştır. Bazı durumlarda da zorbalığa uğrayan kişiler de zorba olabiliyor. Zorbalığa uğrayan kişilere de genellikle “kurban” denilmektedir (Gökkaya,2015). Bu kavramların tanımlarına alanyazında şöyle yer verilmiştir.

Zorba: Kendisinden fiziksel ya da psikolojik olarak zayıf olan kavramların kasıtlı ve sürekli olarak rahatsızlık veren öğrenci olarak Pişkin (2002) tanımlamıştır.

Diğer bir tanım Karataş’a (2011) göre; zorbalara, zorbalık davranışını başlatan ve sürdüren kişidir. Zorbaların sadece arkadaşlarına değil, öğretmenine, ebeveynine gibi diğer yetişkinlere de yapılabilir.

Zorbaların özelliklerine bakıldığında; genellikle önceden zorbalığa uğradığı tespit edilmiştir. Zorbaların aileleri için evde genellikle zayıf bir figürü olduğu, anne figürünün ise bunları tolere eden bir yol izlediği görülmüştür (Karataş,2011). Böyle ebeveynler genellikle fiziksel ceza verenlerdir.

Araştırmalara bakıldığında zorba kelimesi; dürtüsel, saldırgan, baskın, duygudaş olmayan ve fiziksel açıdan güçlü olan kişi olarak tanımlanmıştır. Zorbalara göre şiddet göstermek olumlu bir imaj oluşturmaktadır. Zorbalara devamlı olarak saldırgan davranışlar göstermektedir. Zorbaların yapıcı bir tavır yerine saldırganlık ile sorunlarını çözdükleri görülmüştür (Satan,2006).

2.5.1.Zorbaların Kişilik Özellikleri

Fiziksel özellikleri incelendiğinde, zorbaların güçlü ve saldırgan oldukları gözlenmiştir. Özellikle erkek zorbaların, kendi düşüncelerine yakın buldukları kişilerle kolayca uyum sağladıkları görülmüştür. Kendi özelliklerini değerlendirdiklerinde, kendilerini sert, başarılı, becerikli, dışa dönük, rahat tavırlar sergileyen insanlar olarak değerlendirdikleri belirlenmiştir. Genel anlamda kendilerine çok güvendiklerinden kaygı düzeyleri diğer bireylere göre çok düşüktür ve bu yüzden kolaylıkla şiddete başvururlar. Bağımsız hareket etmekten hoşlandıkları için sorunlarla çok kolay başettiklerini zannederler. Çoğunlukla güç ve kontrol sahibi olduklarından başkalarına acı çektirmekten hoşlanırlar.

Toplumsal özellikleri incelendiğinde, aile içi iletişimlerinin çok düşük olduğu, otorite ile ciddi sıkıntılar yaşadıkları, umursamaz tavırlar sergilediklerinden sorumluluk almada sıkıntı yaşadıkları ve empati anlayışlarının çok düşük olduğu gözlenmiştir.

Kurbanlarını belirlerken, kendilerinden yaşça küçük, kaygı düzeyi yüksek, arkadaşı olmayan, diğer çocuklardan farklı olan çocukları seçerler ve onları cezalandırmaktan, onlara acı çektirmekten çok hoşlanırlar (Besag, 1995, European Social Fund 2001 ve Arizona Parent and Educational Resource Center Funded by the U.S. Department of Education , 2004, Akt:Kılıç, 2009).

Kurban: Güç olarak kendilerinden daha güçlü olan öğrencilerin zorba söz ve eylemlerine uğrayan kişidir (Pişkin,2002).

Zorbalık olayında zorbaca davranışlara maruz kalan kişilerdir (Karataş,2011).

Kurbanların özellikleri; kurbanlar, kendilerini aptal, çekici olmayan biri olarak görmektedirler. Arkadaşları tarafından sosyal olarak dışlanan hem erkek hem de kız kurbanlar vardır. Bu durumda olan çocuklar genellikle zorbalık konusunda konuşulmaz ve yardım beklentisi içerisine girmezler. Böyle çocuklar güvensiz, sosyal becerileri düşük ve fiziksel zayıflıklarından şikayet eden bir konumdadır (Satan,2006).

2.5.2. Kurbanların Kişilik Özellikleri

Fiziksel özellikleri incelendiğinde, zorba öğrencilere göre daha az güce sahip oldukları görülmüştür.

Kişisel özellikleri incelendiğinde ise; diğer bireylere göre utangaç tavırlar sergiledikleri, sorunlarını çözerken şiddete başvurmadıkları, çekingen, içedönük, endişeli ve pasif oldukları belirlenmiştir. Bunların yanı sıra özsaygı düzeylerinin düşük

olduğu, problemleri ile tek başlarına baş etmekte kendilerini yetersiz gördükleri, bu problemleri çözerken akranlarından yardım isteyemezler. Zihinsel olarak kendilerini yetenekli olarak göremedikleri için cazibe olarak kendileri eksik yetersiz gördüklerinden kendilerini elıştırıcı ve soğuk insanlar olarak tanımlarlar. Zorbalığa uğramayı hakettiklerini düşündüklerinden tehlike ile karşı karşıya kalmaya hazırdırlar. Misilleme yapmaya özendiren zorba davranışlar da sergileyebilirler.

Toplumsal özellikleri incelendiğinde; ev ortamlarındaki yaşamlarından hoşnut olduklarından aileleri ile yakın ilişki kurmaktadır. Aile ortamları incelendiğinde, aşırı korumacı bir aile ortamları oldukları gözlenmiştir. Kültürel alt yapılarının ise zorba öğrencilere göre farklılıklar gösterir. Başkaları ile ilgilenmekten hoşlanmadıkları için iletişim becerileri zayıftır. Sosyal ortamlarda duyarsız ve obsesif davrandıkları gözlenmiştir. Ortamlara girdiklerinde insanları etkileme konusunda yetersiz olduklarından insanlara kolayca boyun eydikleri ve sosyal becerilerinin yeterli olmadığı gözlenmiştir. (Community European, 2001; Çev:Kılıç,2009).

Zorba-Kurban: Hem zorba söz ve eylemlerde bulunan, hem de zorbalığa maruz kalan öğrencilerdir (Gökkaya,2015).

Zorba-kurban, grupta yer alan kişiler diğer arkadaşlarına bazen zorbalık yaparken, bazen de zorbalık rolüne maruz kalan kurban olabilirler. Zorba kurbanlar kendilerine yapıldığı gibi, onlar da kendinden güçsüzlere zorbalık yapabilirler (Karataş,2011). Zorba kurbanlar arkadaşları tarafından seilmeyen, kendilerini zorbalık yaparak etkin kılmaya çalışan kişilerdir. Sosyal olarak güçlü değildir.

2.5.3. Zorba-Kurbanların Kişilik Özellikleri

1. Sıklıkla aşırı hareketlilerdir.
2. Dikkat sorunları vardır.
3. Aceleci, öfkeli ve çabuk sinirlenen insanlar olarak göze çarparlar.
4. Kendilerine karşın, diğer insanlardan olumsuz özelliklere sahip oldukları hissi taşırlar.
5. Davranışsal ve duygusal problemler açısından yüksek risklidirler.
6. Zorbalara göre daha az popülerlerdir.
7. Duygusal olarak dengesizdirler.
8. Kolay kıskırtılır ve başkalarını kolay kıskırtırlar.
9. Aile ortamları huzursuzdur.

10. Aşırı korumacı ya da tutarsız ailelere sahiptirler (Karataş,2011).

Seyirciler: Bu gruba bazı araştırmacılar nötr demektedir (Satan,2006).

Zorbalığa müdahale etmeyen izleyici rolünü üstlenmiş öğrenciler, genellikle kurbanın kendisi ile benzer özellikleri nedeniyle bir sonraki zorbalık olayında kendisinin olabileceğini düşünerek zorbalığa uğrayan kişiye müdahale etmemektedir. Zorbalığı durdurmaya çalışanlar ise sevdiği arkadaşlarını korumak için yapmaktadırlar (Karataş,2011).

2.6. İzleyicilerin Zorbalığa Müdahale Etmeme Sebepleri

1. Mağdurla iletişim kurduğunda kendi saygınlıklarının zedeleneyeceğine inanmaları ve zorbaların bunun karşısında onlara da zarar vereceğine inanmalarından.
2. Genellikle zorbaların arkadaşları olmaları.
3. Yaşanılan problemin kendi sorunları olmadığına inanmaları.
4. Şahit oldukları zorbalığı yetişkinlere ulaştırdıklarında arkadaşları tarafından ispiyoncu olarak algılanma korkusu taşırlar.
5. Mağdur ile ilişkilerinin kötü durumda olması.
6. Duruma müdahale edince olayın daha kötüye gideceğine inanırlar.
7. Mağdurun yaşadığı zorbalığı hak ettiğine inanırlar.
8. Zorbalığa müdahale etmeye yeterince cesaretlerinin olmaması.
9. Zorbanın yanında yer almanın mağdurun yanında yer almadan daha yararlı olduğuna inanırlar.
10. Zorbalıktan hoşlanmasalar bile onunla nasıl baş edeceklerini bilmediklerinden.
11. Kliniklerin üyesi olan çocukların zorbalığa karşı çıkarak diğer arkadaşlarına ihanet olarak algırlar. Böyle çocuklar grupta yer alam ile grubun karşısına alarak mağdurun yanında yer almak arasında bocalarlar (Yaman, Eroğlu ve Peker, 2011).

2.7. Zorbalığa Maruz Kalyor Olmanın Belirtileri

Bir çocuğun zorbalığa maruz kaldığını gösteren belirtilerin incelenmesi, bizim mağdurları belirlememize yardımcı olabilir. Zorbalığa maruz kalan öğrencileri farklı ortamlarda farklı durumlar gözlemlenerek belirlemek mümkündür. Öğrencilerin birbirlerine karşı olan tutum ve davranışları bu durumun en önemli belirtileridir. Sınıf içinde, bahçede, sokakta hatta evdeki davranışlarını incelenerek durumun tespitinin yapılmasında ipucu verebilecek önemli ortamlardır.

Temel belirtiler olarak; ...isim takılması, alay edilmesi, dışlanması, vücudunda yara berenin oluşması vb. İkincil belirtiler olarak; hiç arkadaşının olmaması, okul başarısının aniden düşmesi, korku dolu yüz ifadesinin olması vb. Evde ise; okula gitmek istememesi, karnının çok aç gelmesi, arkadaşları ile hç planının olmaması, kekelemesi, sık sık para istemesi, içine kapanması vb. (Besag,1995; Elliot,1992; Elliott, 1997; Olwues,1995; Pearce,1989; Roland ve Munthe,1989,akt.Dölek,2002).

Bu gibi belirtiler çocuklarımızda gözlenmesi zorbalığa maruz kaldıklarının belirtisi olabilir. Tek başına bir belirtinin gözlenmesi de bireyin zorbalığa kesin olarak maruz kaldığını da göstermeyebilir. Şüpheyeye düşüldüğü durumda birey incelemeye alınıp, öğretmen ile işbirliği kurularak tespitinin yapılması yarar sağlayabilir.

2.8. Zorbalığın Sonuçları

Okulda meydana gelen zorbalık hem zorbayı hem de zorbalığa uğrayan mağduru uzun sürekli olarak olumsuz etkisi altına alabilmektedir. Mağdurlarda depresyondan intihar girişimine kadar çeşitli sorunlar gözlemlenebilmektedir (Yaman, Eroğlu, Peker, 2011). Bu konuda yapılan araştırmalar gözden geçirildiğinde, zorbalığın yaygınlığı, zorba ve kurbanların bu durumdan ne kadar etkilendiğini belirleme açısından dikkate değer görülecek kadar çalışmaya rastlanmaktadır. Balanuye (2007) çalışmalarında zorbalığın kısa ve uzun süreli sonuçlarını olduğuna dair düşünceye onlarında sahip olduklarını belirtmişlerdir. Onlara göre zorbalığın sonuçlarının bilinmesi ile zorbalığı önleme ve müdahale çalışmaları planlanabilir ve yürütülmesini kolaylaştırabilir. Zorbalığın sonuçları ile ilgili alan yazın incelendiğinde aşağıdaki araştırmalara rastlamak mümkündür.

Çocukların yaşadıkları psikolojik sorunların onlarda, yaralanma, taciz, zorbalık, doğum ya da yas gibi akut yaşam sıkıntıları ile hızlı ilerlediğini belirtmişlerdir. Onlar için önemli olan ilişkilerinin bozulması onları depresyona hızlıca götürebilmektedir. Bu

ilişkilerin bozulma nedenlerinden birinin de zorbalık olabileceği unutulmamalıdır. Aile ve okul ortamlarında duygu durumlarını bozan birçok sebep sıralanabilir. Bunlar; taciz, ceza alma, zorbalık ve destekleyici ortamı olmayan yerlerde eğitim alma. Zorbalıkla karşılaşmanın madde kullanımına da sebep olabileceği unutulmamalıdır. Okula giden çocuklarda zorbalıkla karşılaşmak kaygı durumunu arttıracığından, onlarda uyku sorunu, benlik algısına ya da güvenliğine karşı oluşan bir tehdittir (Carr,1999).

Kurban olmanın zayıf psikoloji ve fiziksel sağlık ile arasındaki ilişkiye dikkat çekmektedir. Çocuklarda görülen olumsuz sağlık koşullarının oluşmasında kurban olmanın etkisinin büyük olduğuna görülmektedir. Bireyi diğer bireylerden uzaklaştırmayı hedefleyen zorbalık türü en tehlikeli zorbalık türüdür (Rigby, 2003).

Zorbalık karşısında kurbanların yaşadıklarını sessizce ve içten içe yaşamaları ve bunu içselleştirmeleri onların akıl sağlığının etkilenmesine neden olabilir. Bu sorun sonucunda kimileri uykusuzluk, iştahsızlık, fobi, depresyon hatta intihar eğilimine yönelme yaşayabilmektedir. Çünkü süreçte kendilerine olan güvenlerini kaybettikleri, benlik algıları zayıfladığı, yalnız oldukları gibi hissiyatlardan dolayı kendilerini tehdit altında hissetmektedirler. Bu sorunlar zorbalık süreci bittikten sonra da devam edebilir. Hatta yetişkinliğe kadar uzanan bir sorun olabilir. Çocuklar olaydan etkilendikleri için, onlarda psikolojik travmaya ve strese yol açtığından bu durum fiziksel hastalıklara neden olabilmektedir (Atkinson ve Hornby,2002).

Alan yazın incelendiğinde yukarıdakilere benzer çalışmalar ile zorbalık ile pek çok çocuk ve gencin acı çektiği görülmektedir. Bu çalışmalar incelenerek zorbalığın sonuçları belirlenebilir ve zorbalığın önlenmesi ve müdahalesin konusunda en önemli etkiye sahip olan öğretmenlere yol gösterebilir. Öğretmenlerin bu konuda fikir sahibi olmaları onların bu konuya en etkili şekilde müdahale etmelerini ve bu konu üzerindeki tutumlarını etkileyecektir. Öğretmenlerin zorbalık ile ilgili tutumlarının değişmesi konuya olan eğilimlerini değiştirebilir (Balanuye,2007).

Buradan da anlaşılabileceği üzere zorbalık sürecinde etkin rol oynayan bireylerin, zorbalık sonucunda nasıl olumsuz etkileneceklerinin bilinmesi öğretmenler için çok önemli bir durumdur. Çünkü öğretmenin bu konudaki tutumu ve konuya ciddiye alma düzeyleri değiştirilebilir. Böylelikle zorbalığı önleme ve müdahale konusunda kendini geliştirmeye yönelebilirler ki, bu gelişim zorba ve kurbanların yaşayacağı olumsuzlukları önleme açısından büyük önem taşımaktadır.

2.9. Öğretmenlerin Zorbalık İle İlgili Tutumları

Okullarda yaşanan zorbalık konusu incelendiğinde bu durumun çözümünde öğretmenlerin etkisinin göz ardı edilemeyecek kadar çok olduğu bilinmelidir (Balanuye,2007). Zorbalık ile ilgili tanımlamalar incelendiğinde her araştırmacının aynı fikir çerçevesinde birleşmedikleri görülmüştür. Bu fikir ayrılığının zorbalıkla mücadele edilebilmesini zorlaştırdığı görüşmüştür. Bundan dolayıdır ki, zorbalık ile mücadelede muhatap sayılan okul, öğretmen ve ailelerin zorbalık ile mücadelede ortak bir strateji belirleyebilmeleri için durumu doğru tahlil etmeleri ve ortak bir tanımlamaya ulaşmış olmaları önemlidir. Doğru tanımlamaya ve uygun müdahale yöntemine ulaşılmadığında okulların bu durumu destekler pozisyona düşme tehlikesi ile karşı karşıya kalınabilir (Çevlik,2013).

Zorbalık ile ilgili tanımlara yapılırken Orpinas ve Horne (2006) zorbalık ile ilgili yanlış inanışların olduğu belirtilmiştir. Bu yanlış inanışlara şöyle yer vermişlerdir:

- Bazı çocukların yaradılışlarında kabalık olduğu.
- Bazı çocukların diğer çocukları zorbalığa davet ettiği.
- Zorbalığın çocukluğun doğal yapısında olduğu.
- Zorbalığın çocuk oyunlarından bir tanesi olduğu.
- İsim takma, dedikodu yayma ya da karşısındaki arkadaşını utandırmasının çocukluktan kaynaklandığını.
- Çocuklar kendileri zorbalıkla baş edebilir.
- Erkek çocuklar yalnızca zorbalık yapar.
- Zorbalık davranışları sadece okuldan eve gider ya da gelirken olabilir. Ama okulda gözlenmez.
- Zorbalığın sadece farklılık gösteren çocuklara uygulandığı.
- Zorbalık yapan kişilerin güçsüz kişileri güçlendirebilmek için yaptıkları.
- Zorbaların okuldaki başarısızlıklarından dolayı zorbalık yaptıkları.

Bu yanlış inanışlardan uzak bir zorbalık tanımlaması yapılması, bireyleri zorbalığı tespit etmede ve müdahale etmede doğru yola sevk eder.

Yukarıda belirtilmiş olan yanlış inanışların yanı sıra öğretmenlerinde de kendileri ile ve sınıf içerisindeki zorbalık ile olan durumları hakkında yanlış inanışları

vardır. Bunlara da Orpinas ve Horne (2006) çalışmasın da yer vermiştir. Bu yanlış inanışları şu şekilde sıralayabiliriz:

- Çocukların ailelerinden öğrendiklerini öğretmenler değiştiremez.
- Zorba davranışlara müdahale etmenin öğretmenler tarafından yanlış karşılanması. Yani davranışa müdahalenin, davranışı arttıracak inanişında olmalarıdır.
- Öğretmenler zorbalığa uğrayan öğrencinin bu durumu ona anlatmasını isterler. Fakat bu durumun öğrenciyi ispiyonculuğa yöneltme olarak sonuçlanabileceğini düşünürler.
- Zorbalığı bazı öğretmenler ve sınıflar problem olarak görmemektedirler.
- Öğretmenler şahit olmadıkları davranışlara müdahale etmezler. Çünkü doğru olup olmadığı konusunda endişe duyarlar.
- Öğretmenlere göre yoğun müfredatı uygulamanın yanında bir de zorbalıkla mücadele etmeye zamanları yoktur.
- Sorunu çözmede en iyi davranışın, sorunu görmezden gelmek olduğuna inanırlar.
- Öğretmenler zorbalığa müdahale etmezler. Çünkü bu konuda yeter ve gerekli eğitim ve beceriye sahip olmadıklarına inanırlar.

Bu inanışların yanında aslında öğretmenlerine güvenen ve onlardan yardım bekleyen öğrencilerin varlığı unutulmamalıdır (Orpinas ve Horne, 2006). Zorbalık davranışının görmezden gelinmesi mağdur öğrencinin kendini yalnız hissetmesine neden olabilir. Zorbalar da yaptıkları davranış görmezden gelinirse davranışı arttırabilirler. Okulların amaçları içerisinde öğrencilerin olumlu davranışları üzerinde durarak, olumsuz davranışları unutturabilmesidir. Öğrenciler özellikle kendilerini güvende hissetmez ise akademik başarı gösteremezler. Zorbalık sınıfta da okulun farklı ortamlarında da görülür. Eğer ki öğretmen bu tür şikâyetler almıyorsa bir sıkıntı var demektir. Bu durumda yukarıda verilen yanlış inanışlardan kaynaklanabilmektedir (Çevlik,2013).

Yapılan çalışmalar incelendiğinde öğretmenlerin zorbalık ile ilgili görüşleri, davranışları, tutumları konusunda fikir vermektedir. Bunların yanı sıra zorbalık ile karşı karşıya kaldıklarında, zorbalığı önleme ve müdahale konusunda yapabileceklere de rastlamak mümkündür.

Çoğu yazarın zorbalık tanımında ortak nokta olarak Olweus (1995) çalışmasındaki zorba ve kurban sorunlarının okulda ve sınıfta çözümlenmesinde öğretmen tutumlarının çok büyük öneme sahip olduğunu belirtmiştir.

Öğretmenlerin zorbalık üzerine olan tepkilerini incelendiğinde, öğrencilerin çok fazla zorbalık olduğunu belirttiği okullarda öğretmenlerin davranışları zorbalık olarak algılama eğiliminde oldukları, zorbalığı gözlemlemekte ve öğrencilerin öğretmenlerine zorbalığı bildirmede etkili olduklarını görmüştür. Öğretmenlerin çok azının ise belli bir zorba tipi olduğuna inanırken, çoğunluğu tipik kurban kişilikleri olduğuna inanmaktadır (Siann ve Callaghan, 1993).

Öğretmenler zorbalık yapan öğrencilerine karşı farklı tutumlar sergilemektedir. Öğretmenlerin çoğunun zorbalık davranışının erken yaşlarda başladığını fakat çocukluk yaşlarındaki birbirine sataşmanın normalliğine inanmaktadırlar. Özellikle çocuklar arasında yaşanan sataşmanın çözümünün en iyi kendi aralarında gerçekleşebileceğine inanmaktadırlar. Sonuç olarak öğretmenlerin bazılarının zorbalığa bu sebeplerden dolayı müdahale etmedikleri görülmektedir (Bullock, 2002). Öğretmenlerin zorbalık ile ilgili ortak bir inanışları olduğu, fakat bu konuda çok az uzlaşma gerçekleştirdikleri görülmüştür (Lee, 2006).

Öğretmenlerin zorbalık ve kurban olmayı engellemede en önemli etkiye sahip olan kişilerdir. Öğretmenlerin akran ekolojisinde çok etkili olduklarını ve çocukların etkileşiminde bulunduğu mikro sistemin şekillenmesine yardımcı oldukları görülmektedir. Bu konuda başarılı olan öğretmenlerin öğrencilere rehberlik ettikleri, onlara sıcaklık gösterdikleri, öğrencilerin içinde bulundukları sosyal statüyü, akran gruplarını, arkadaşlarını, düşmanlarını bilerek kişilerarası oluşabilecek sorunlarda öngörülü olabilirler. Akran ekolojisinin ne olduğunu, karmaşıklığını anlamadan zorbalıkla baş etmeye çalışan öğretmenlerin, bu sorunları çözmek yerine sorunun direnç göstermesine neden olabileceği unutulmamalıdır (Rodkin ve Hodges, 2003; Bauman ve Hurley, 2005).

Zorbalıkla baş etmenin ve gerçekleşmesini önlemenin anahtarının, okul çalışanları ve öğrenciler arasında, okulun öğrencileri güçlendirerek ve bir birlerini şikâyet eden çocukların intikam duygularını önleyerek, zorbalığı önleyeceğine inanılmaktadır. Bunu sağlamak için ortaklık kurmanın önemi üzerinde durmuştur (Root,2006).

Öğretmenlerin sözel ve fiziksel zorbalığa daha çok önem verdikleri, sosyal dışlamayı daha az önemsedikleri ve müdahale ettiklerini görülmektedir. Sosyal

dışlamayı daha az önemsedikleri ve müdahale ettiklerini belirlemiştir. Sosyal dışlama konusunda kurbanı anlama konusunda daha az çaba gösterdikleri ve kendi aralarında çözmeleri konusunda hem fikir olduklarını belirlemişlerdir. Özellikle görmezden gelme yöntemine başvurdıkları hatta öğretmenlerin zorbalığı tanımlama şekillerinin de bu konudaki tutumlarını belirlediği görülmüştür (Stephenson ve Smith, 1994; Yoon ve Kerber 2003). Bu durum karşısında bazı öğretmenler durumu hafife almayı tercih etmekte bazıları ise görmezden gelmenin faydalı olacağına inanmaktadır. Bunun yanında öğretmenlerin birçoğunun en fazla fiziksel zorbalığı önemli gördüğünü, genellikle dışlama, dedikodu yayma ve isim takma gibi zorbalık davranışlarını önemli görmektedir. Buna benzer ayrımlar yapan öğretmenlerin hem zorbalığa karşı tutumları hem de zorbalıkla mücadele şekilleri farklılık göstermektedir (Craig, Henderson and Murphy, 2000).

İlköğretim okullarında gerçekleşmiş olan zorbalık vakalarının öğretmen ve öğrenci gözünden incelendiğinde, iki tarafın farklı açılardan baktıklarını görülmüştür. Zorbalık ile karşı karşıya kalan öğrencilerin bu durumu arkadaşına anlatma oranı %40,9 olduğu, öğretmenler ise %62,1 oranında bir yetişkine anlattığını düşünmektedirler (Kartal ve Bilgin, 2009).

Öğretmenlerin zorbalıkla ilgili tutumların değiştirilmesinde onlara hizmet öncesinde ve hizmet içinde eğitim verilmesinin önemli olduğu bilinmeli ve bu eğitimin kapsamında zorbalığın ne olduğu, yaygınlığı, etkileri, önleyici yöntemlerin, zorba ve kurban arasındaki sorunların nasıl ele alınması gerektiği, zorbalığa yönelik okul politikasının nasıl geliştirileceği olmalıdır (O'Moore, 2000).

Araştırmalar incelendiğinde, öğretmenlerin zorbalığı önlemede ve zorbalıkla karşı karşıya kalma oranını azaltmada büyük etkisi olduğu görülmüştür. Bu etkinin sağlanabilmesi için öğretmenlerin zorbalık nedir?, Zorbalık türleri nelerdir?, Bir davranışın zorbalık olup olmadığı ayrımı nasıl yapılır?, Zorbalığı önlemede hangi eğitimler alınabilir? v.b. soruların cevaplarına sahip olmaları gerekmektedir.

Zorbalıkla mücadelede anahtar rolü olarak öğretmenleri gören Yaman, Eroğlu ve Peker (2011) öğretmenlere şu şekilde önerilerde bulunmuştur: Özellikle zorbalığın okulun hangi bölümlerinde görüldüğüne dikkat edilmeli ve buraların gözlem altında tutulması gerektiğine dikkat çekmişlerdir. Zorbalığın en fazla yapıldığı ortamların belirlenmesi aşamasında öğrencilere anketler düzenlenmeli ve değerlendirilmelidir.

Sınıf ortamlarında ise zorbalık ile baş edebilmek için kuralların belirlenmesi gerektiği, özellikle bu kuralların belirlenmesi aşamasında öğrencilerin katılımının

önemli olduğu belirtilmiştir. Öğretmenler öğrencilerin empati becerilerini geliştirmek amacı ile programlar belirlemelidirler. Bu programların hazırlanması aşamasında mutlaka akademisyenlerden ve okul psikolojik danışmanlarından yardım alınması gerektiği üzerinde durulmuştur. Öğrenciler zorbalıkla baş edebilmede yalnız bırakılmamalı, aksine kendilerini rahatça ifade edebilmeleri için ortamlar hazırlanmalıdır. Öğrencilerin derse motive olmaları açısından öğretmenlerin bu konuda çalışmaları olmalıdır. Çünkü başarılı bireylerin zorbalığa en az karışan çocuklar oldukları gözlenmiştir. Öğretmenlerin zorbalığı önleme konusunda çözüm önerileri bulma yolunu izlemesi gerektiği ve bunu yapabilmek için velileri işin içine katmalıdırlar. Bunu da yapabilmek için sık sık toplantılar düzenlemelidirler. Bunların yanı sıra öğrencilerin zorbalığın sonuçlarını gözlemlemeleri ve hissetmeleri için drama etkinlikleri yapmalıdırlar. Etkinliklerin sonuçları öğrenciler ile tartışılmalıdır. Böylelikle çözüm sürecine aile, birey ve öğretmen bir arada katıldığından sonucun etkisi artacaktır.

2.10. Öğretmenler İçin Olumsuz Davranışı Önlemede Kullanılan Uygulama Stratejileri

2.10.1. Olumlu Sınıf Ortamı Hazırlanmasındaki Öğretmenlerin Stratejileri

Hemen hemen her sınıfta zorbalıkla işlerini yürüten öğrenciler gözlemlenebilir. Bu durumlar sınıf atmosferini olumsuz etkilemektedir. Yaşanan zorbalıklar karşısında öğrencilerin sınıfta güvensiz ortamları ve mutsuz olmaları artacaktır. Özellikle bu durumda kurbanların okula gelmek istememeleri, okuldan kaçmaları, güdülenememeleri, başarılarının düşmesi gibi sorunlarla karşılaşılabilir (Bilgiç,2007).

Çocukların sosyal bir varlık olabilmesi, anti-sosyal davranışlardan uzak durması, yetişkinliklerindeki ruhsal sağlıkları, uygun cinsiyet rolü kimlikleri kazanmaları, empati kurabilmeleri ve bencil olmaktan uzaklaşmaları, öğrencilerin kendi içerisindeki etkileşimlerini etkilemektedir (Yılmaz, 2002). Öğrenciler arasındaki iletişimin dışında sınıf atmosferinin bir başka boyutunu oluşturan öğretmen- öğrenci arasındaki ilişkinin pozitif olması ya da negatif olması, öğrencilerin akademik başarılarını etkilediği kadar, sosyal, duyuşsal ve davranışsal yönden de gelişimlerini olumlu ya da olumsuz etkilemektedir (Çinkır, 2004). Pozitif sınıf atmosferi, öğrencilerin olumlu davranış göstermelerini, bireyin öğrenmesini temel alan, psikolojik olarak iyi hissetmelerini sağlayan, olumlu öğretmen ve öğrenci ilişkisi kurulmasını sağlamaktadır. Öğrenciler

kendilerine yakın davranan öğretmenleri tercih etmektedirler. Öğretmenlerinin kendi beklentilerini karşılamalarını bekledikleri bir sınıf ortama isterler. Bu konuda ki öğretmenlerin en önemli özelliği, öğrencileri ile olumlu iletişim ortamı kurmalarıdır (Celep, 1997).

Olumlu sınıf ortamının hazırlanmasında etkili olan en önemli kişinin öğretmen olduğu söylenebilir. Larry Koenig'in uygulamasında olumlu sınıf ortamının hazırlanmasındaki etkili olan öğretmen stratejilerine şöyle yer verilmiştir (Yavuzer,2001) : “Eleştirel yorumları başka bir ifade ile dile getiren”, “yetenekleri vurgulayan”, “bir takım kurallar koyun ve bunların sonuçlarını, yaptırımlarını belirleyin” başlıkları altında olumlu bir sınıf ortamının gerçekleştirilmesi açısından nelere dikkat edilmesi gerektiği üzerinde durulmuştur. Bu durumun sağlanması açısından öğretmenlerin stratejiler belirlemesi gerekmektedir. Bu stratejiler A planı ve B planı şeklinde gruplandırılmış ve bu planlar doğrultusunda öğretmenlerin izleyecekleri yollar tanımlanmıştır.

A planında önlem amaçlı; canayakın, dostça yaklaşım göz teması kurulmasının, öğrencilere bedenlen yakın teması girilerek kulağına yaptığı olumsuz davranışı fısıldama yöntemi ile belirtmenin ve omuzuna dokunmak etkili olacaktır. Daha ilerki boyutlarda öğrencinin yeri değiştirilebilir. Sorunun çözümünde öğrenciye bir takım seçenekler sunulmalı ve sorularına soru ile cevap verilerek konuya açıklık getirilebilir.

B planında ise durum önlenemeyince verilen tepkinin etkisini arttırmak ve soruna çözüm bulmak açısından, öğrenciye bir not yazılabilir. Öğrenci ile bir araya gelerek danışmanlık seansı gibi duygular ifade edilebilir. Davranışlarının sonuçlarını görebilmeleri açısından rehberlik edilebilir. Konuşma esnasında ses tonu ve konuşma hızı değiştirilebilir. Diğer arkadaşları da dahil edilerek öğrencinin durumu fark etmesi sağlanabilir. Çünkü öğrenciler akranlarından etkilenmekte ve onların söylediklerini algılama ve uygulamada sıkıntı yaşamamaktadır.

Öğrenciler üzerinde bu planların dışında, çözüme ulaşılmadığı takdirde anne ve baba ile iletişime girilmesi, ona bazı sorumluluklar tanınması, etkinliklere dahil edilmesi, kendini ifade etmesi için fırsat tanımak açısından kompozisyon yazdırılması da etkili olacaktır. Öğrencinin dahil edilmesi ön görülen etkinliklere örnek olarak; sınıfta zorbalığa ilişkin konuşmalar yapmayı, benlik algısı odaklı zorbalık karşıtı oturumlar yapmayı, sınıf etkinlikleri, poster, resim, video v.b. görsel sanatların kullanılması, müzik ve drama gibi performans sanatlarının kullanılmasını önermektedir. Özellikle sınıf kuralları belirlenirken “zorbalığa hayır” kuralı konulabilir. Örnek

olabilecek davranışların sergilenmesine önem gösterilebilir. Okul toplantılarında velilere zorbalığın ne olduğu ve okulun bunu önleme konusunda izlediği politika tanıtılabilir. Öğretmen olarak kendimiz sonuç bulamadıysak eğer rehber öğretmeninden ya da idareden yardım alabiliriz. Danışmana sevk etmenin yanı sıra sosyal beceri eğitim ve duygu kontrolü eğitimi de uygulanabilecek destek yöntemlerindendir. Sınıf içerisinde zorbalığı önleyici etkinliklere yer verilmesini önermektedir. Hatta zorbalığın ne olduğu ve nasıl önlenebileceği ile ilgili hizmet içi eğitimlere katılınabilir (Yavuzer,2001; Migliore,2003; O'Moore ve Minton, 2004).

Öğretmenler sınıflarında karşılaştıkları zorbalıklar mücadele edebilmek ve görülme sıklığını azaltabilmek için kendilerini bu konuda eğitebilir, zorbalığın tanımını, zorbalık türlerini öğrenebilir, zorbalıkla baş edebilme programlarını araştırabilirler. Çocukların öğretmene verdikleri işaretleri izleyip, aile ile işbirliği içinde çözüm yolları bulabilirler. Özellikle çocukların güvende olmadığı saatler belirlenebilir, bu saatlerde onlara destek olabilecek takımlar kurulabilir. Öğrencileri ile işbirliği içinde, öğretim programlarını da göz önünde bulundurarak zorbalıkla karşılaştıklarında yapacakları konusunda plan yapabilirler. Öğrencilerine en iyi arkadaş belirlemede yardımcı olabilir, onlara övgüde bulunarak süreci atlatmalarını sağlayabilirler. Canlandırmalar yaparak, sınıfta toplantılar düzenleyerek, sınıftaki zorbaları belirleyerek ve ispiyonculuk ile rapor verme arasındaki fark anlatılarak zorbalık önlenabilir (Lock ve Trautman, 2003).

Araştırmalar incelendiğinde, zorbalığın önlenmesi ve görülme sıklığının azaltılması konusunda öğretmenlerin önemli bir yere sahip oldukları açıkça görülmüştür. Çünkü öğretmenler okulların temel öğelerinden biridir. Bu nedenle zorbalıkla baş etme stratejilerinde etkin rolleri olmalıdır. Bu etkinin arttırabilmesi için ise öğretmenlerin zorbalık ile ilgili tutumları ve bu konuya müdahale göstermeleri gerekmektedir. Çoğu araştırmada öğretmenlerden daha çok öğrencilerin zorbalığı bildirdikleri, öğretmenlerin zorbalık ile ilgili tutum ve farkındalıkları konusundaki eksiklikleri olduğunu düşündürmektedir. Bu eksikliklerinin mücadelede de eksiklik yaratacağı söylenebilir. Bunun yanı sıra yapılan çalışmalardan öğretmenlerin sınıf içerisinde öğretim programına bağımlı ya da bağımsız olarak uygulayabileceği pek çok etkinlik vardır. Bu etkinlikleri gerekli tutum ve davranışa sahip bir şekilde etkili kullanmak öğretmenlerin elindedir. Öğretmenler öğrencileri ile çok fazla zaman geçirdiklerinden onlara model olma davranışları sergilemeye dikkat etmelidirler. Çünkü hangi koşulda olursa olsun öğrenciler tarafından izlendiği için davranışları olumlu

yönde olmalıdır. Bu davranışları ne kadar olumlu yönde olursa sonuç da bir o kadar olumlu olacaktır (Balanuye,2007).

2.10.2. Okullarda Yaşanan Akran Zorbalığını Önleyici Müdahale Çalışmaları

Zorbalık çözümlenmesi güç olan ya da tedavi edilemez bir problem olarak görülmemelidir. Bu konuda ki en önemli müdahale erken önlem almaktır. Erken önlem alınmadığında önlemeyecek duruma gelebilir.

Çevlik (2003) bir sorun ile karşılaşıldığında ne yapılacağını bilmenin önemi üzerinde durmuştur. Çoğu zaman, sorundan çok sorun karşısındaki tutum ve müdahale şeklinin daha önemli olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle sorunla baş etmede, hangi durumda ne yapılması konusunda bilgi sahibi olmak işimizi kolaylaştıracaktır. Bu düşünceye destek olarak Pepler, Smith ve Rigby (2004) zorbalık ile ilgisi olan kişilerin tamamına değinmiştir. Zorbalık yapan öğrenciye müdahalede en düşük başvuru stratejiden en yüksek başvuru stratejiye doğru bir yol izlenmelidir. Özellikle zorbalı yaptığı davranışın yanlışlığı konusunda bilgilendirmek, yaptığı zorbalığın sonuçlarının neler olduğunu göstermek, düzelme göstermediği takdirde davranışını nasıl kontrol edebileceği ya da bu konuda danışmanlık alabileceği yerler gösterilmelidir. Bu konuda kesinlikle cezalandırma yöntemine başvurulmamalıdır. Bunların yanı sıra okullarda sıfır-tolerans, okuldan uzaklaştırma ya da bu tür öğrencileri aynı sınıfta toplama politikaları da izlenmektedir.

Akran zorbalığını önlemeye yönelik hazırlanan programlar bütüncül okul yaklaşımına dayalı programlardır. Bütüncül okul yaklaşımı denilince; okul, sınıf ve bireysel düzeyde olmak üzere üç başlık altında toplanabilir (Karakaş,2002).

Dölek'e (2002) göre, okullarda zorbalık ile ilgili çalışmaların üç temel amacı olmalıdır. Bunlar; okulda meydana gelen zorbaca davranışları önleme, hali hazırda var olan zorbaca davranışları önleme ve durdurma ve zorbaca davranışlara maruz kalan mağdur çocukları ve zorbalık yapan çocukları iyileştirmeye yönelik çalışmalardır. Önleme, müdahale ve iyileştirme konusundaki çalışmaların birbirinden bağımsız olmaması gerektiğini savunmaktadır. Bu çalışmaların bir okul politikası olarak ele alınması gerektiğine ve bu üç temel amacın "tüm okul yaklaşımı" içerisinde aynı anda olması gerektiğini belirtmiştir.

Akran zorbalığının önlenmesi için bireysel ya da sosyal müdahaleler gerekmektedir. Bireysel müdahale de öncelikle öğrencilerin ihtiyaçları karşılanmalı,

sonrasında ise zorbalık konusunda olumlu bir tutuma sahip olan yetişkinlerin desteklerinin alınması gerekmektedir. Sosyal olarak ise; zorbalığın gerçekleştiği ortamların sosyal yapıları incelenerek olumlu bir ilişki kurmak için yetişkinlerin katılabileceği programlar geliştirilmelidir (Totan,2007).

Akran zorbalığı önleme programları, disipline dayalı tutum, okullarda verilen eğitimlerde düzenleme, öğretmen eğitimleri, sınıf içerisindeki kuralların oluşturulması, oyun alanlarının gözlemlenmesi, ailelere bu konuda bilgiler sunulması, grupça yapılan çalışmalar içermelidir. Okullarda pozitif yönde olumlu iklim oluşturmaya çalışılmalıdır (Avşar,2016). Bu konuda Ankara iline bağlı Çankaya ilçesinde milli eğitim müdürlüğü okullarda şiddeti önlemeye yönelik ihtiyaç analizi yapmış ve buna dayanarak zorbalığı önleme programı oluşturmuş. Bu program kapsamlı olarak güvenli okul iklimi oluşturma yaklaşımı uygulanan bir programdır ve uygulaması yapılmıştır (Ertunç, 2013).

Zorbalık ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde, zorbalığın önemli bir problem olduğunu ve bu durumla yüksek oranda karşılaşıldığı belirlenmesi üzerine bütün dünyada zorbalığı önlemeye yönelik programlar geliştirilmiştir. Birçok ülke bu programları ulusal çapta uzun yıllar uygulamıştır. Zorbalığı önlemede kullanılan programları içerik ve uygulandığı yaş grubu programın etkinliğini belirlemektedir. Saldırgan davranışların çocukların ileriki yaşlarında da şiddet ve suça meylini arttırdığı için bu durum risktir. Bu sebepten dolayı programların erken yaştan itibaren uygulanması önerilmektedir (Karataş,2011).

Garrity ve arkadaşları'na göre (1994:13-15, Akt. Dölek,2007) okullarda zorbalık sorununu çözmede kullanılabilecek okul politikası dört temel kavram içermelidir:

(1)Sisteme uygun ve bütünü kapsar nitelikte olmalıdır:

- a. Okul çapında zorbalığa karşı tolerans gösterilmemelidir.
- b. Okul çapında umursayan bir kurum olmalıdır.
- c. Okuldaki tüm sistemler (yöneticiler, öğretmenler, öğrenciler, veliler, ulaşım görevlileri, hizmetliler) bu programa dahil edilmelidirler.

(2) Okulun iklimini değiştirmeye odaklanmalıdır:

- a. Olumlu ve uygun sosyal ortam içeren bir okul iklimi oluşturulmalıdır.

- b. Bu konuda geniş bir kültürel değişim hedeflenmelidir.
- c. Bu program zaman içinde değişen bir süreç olarak görülmelidir ve sistematik bir şekilde değerlendirilmelidir.

(3) Program bireyin kendisinin ve diğerlerinin mağdur edilmesini önleyen beceri ve stratejiler öğretmelidir:

- a. Sistem çapında kullanılacak bir sözcük dağarcığı geliştirilmelidir.
- b. Kendini ve başkalarını zorbalıktan koruyacak beceriler öğretilmelidir.
- c. Kişilerin birbirinin sorumluluğunu üstlenmesi kavramı vurgulanmalıdır.
- d. Problem çözme ve işbirliği becerileri geliştirilmelidir.
- e. Amaç gücü zorbalıların elinden alıp sessiz çoğunluğa vermektir.
- f. Sessiz çoğunluğu umursayan çoğunluk haline getirecek şekilde güçlendirmeye odaklanılmalıdır.
- g. Umursayan çoğunluğun umursayan bir okul ikliminin temelini oluşturduğuna inanmalıdır.

Okul zorbalığı ile mücadeleye önem veren MEB çeşitli kuruluşlarla, okul ve çevresindeki şiddetin azalması ve bu durumun önlenmesi konusunda doğrudan ya da dolaylı olarak etkisi olan program ve projeler yürütmektedir. Bu projeler arasında sayılabilecek olan Çocuk Dostu Okul Projesi'dir. Umutlu (2010) “ ‘Çocuk Dostu Okul’ Projesi Kapsamında Olan ve Olmayan İlköğretim Okulu Öğrencilerinin Öz güvenleri İle Zorbalık Eğilimlerinin İncelenmesi” başlıklı yüksek lisans tezi ile bu konu üzerinde çalışmıştır. Çalışma sonucunda ise zorbalık türlerine göre incelendiğinde tespit edilen puanların çocuk dostu olmayan okulların lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur.

Çocuk Dostu Projesi'nin dışında yine MEB (2006) tarafından 5 yıllık bir eylem planlanmıştır. Eğitim Ortamında Şiddetin Önlenmesi ve Azaltılması Strateji ve Eylem Planı kapsamında uygulanmak üzere stratejiler belirlenmiştir. Bunlar; bilgiye dayalı yöntem anlayışı, çok disiplinli yaklaşım, bütüncül yaklaşım, gelişimsel yaklaşım, önleme, koruma ve müdahale yaklaşımı, kapasite artırımı, devam ettirilebilir hizmet ve süreci izleme ve değerlendirme çalışmalarıdır.

Olweus'un, 1982'de üç çocuğun zorbalıkla karşı karşıya geldikten sonra intihar etmeleri üzerine geliştirdiği programın evrensel olması bu programdan birçok araştırmacının yararlanmasını sağlamıştır. Bu programın içeriği incelendiğinde; okul, sınıf ve kişi bazında alınabilecek önlemler göze çarpmaktadır.

2.10.3. Müdahale Programının Genel Çerçevesi

Olweus'un Müdahale Programı

Okul bazında alınacak önlemler	Sınıf bazında alınacak önlemler	Kişi bazında alınacak önlemler
Anket araştırması	Zorbalığa karşı sınıf kuralları:	Zorba ve kurban öğrencilerle
Zorba/kurban sorunlarıyla ilgili konferans	ödül ve cezalar	konuşma
Teneffüs ve öğle arasında daha iyi gözetim	Düzenli sınıf toplantıları	Zorbalığa karışmış öğrencilerin aileleriyle görüşme
Daha çekici bir okul bahçesi	Drama ve edebiyat	Öğretmen ve velinin yaratıcılığını kullanma
İrtibat numaraları	Ortaklaşa öğrenme	Diğer öğrencilerin yardımı
Okul çalışanları ve aileyle görüşmeler	Olumlu ortak sınıf aktiviteleri	Aileler için destek ve yardım
Okulun sosyal çevresini genişletecek öğretmen grupları	Veli toplantıları	Tartışma grupları
Aile çemberleri		Okul ya da sınıf değişimi

Olweus (2005:64). Bullying at school. Blackwell Publishing, UK. p 64

Smith, Ananiadou ve Cowie (2003) çalışmalarında öncelikle zorbalığı azaltıcı okul temelli müdahale yaklaşımlarını, sonrasında da geniş ölçekli müdahale projelerini incelemişlerdir. Araştırmacıların müdahale yaklaşımı sınıflandırmalarını aşağıdaki gibi sıralamışlardır:

- 1- Tüm-Okul Politikası:** Bu yaklaşımda genellikle bütün okul üyelerinin demokratik katılımlarının önemi üzerine vurgu yapılmıştır.
- 2- Sınıf İklimi:** Bu yaklaşımda öğrenci-öğretmen ve öğrenci-öğrenci ilişkileri güçlendirildiği sınıf yönetiminin benimsenmesi gerektiği üzerinde durulmuştur.
- 3- Akran Desteği Sistemi:** Bu yaklaşımda; a) sınıf içinde işbirlikçi grup çalışmalarını, b) sınıfın tamamının öfke, kavga ve zorbalık gibi ilişkisel konuları paylaşma, c) diğer çocuklardan daha hassas çocuklarla çalışacak destek takımı sağlayan arkadaş çemberleri oluşturma, d) diğer bir arkadaşıyla arkadaş olma ya da yardımlaşma içinde bulunma e) aktif olarak dinleme ya da danışma temelli yaklaşımı, f) zorbalık karşıtı etkinlikler düzenleyebilecek komisyonlar kurma, g) tartışmaları çözecek araçlar bulmayı içermektedir

- 4- **Okul Mahkemeleri:** Bu yaklaşımda, öğrenciler arasında zorbalığa karşı farkındalığı arttırmak amacıyla, zorbalık yapanların cezasına karar verecek bir mahkemenin kurulması ilkesi benimsenmektedir.
- 5- **Okul Bahçesi Düzenlemeleri:** Bu yaklaşım çoğu zorbalık davranışının okul bahçesinde yetişkinleri göremeyeceği uzak köşelerde gerçekleştiği bilgisinden yola çıkılarak okul bahçelerinin düzenlenmesini içermektedir.
- 6- **Müfredat Çalışmaları:** Bu yaklaşım, zorbalığa dair farkındalığı arttıracak, yeni fikirler gelişmesine ve kuralların konmasına yardımcı olacak sınıf düzeyinde alınabilecek önlemleri içermektedir. Filmler, kitaplar, drama çalışmaları bu etkinliklere örnek olarak gösterilebilir.
- 7- **Olayın Aktörleriyle Çalışma:** Bu yaklaşım, kurbanlara kendine güvenmelerini öğretirken zorbalara da davranışlarının kurbanda nasıl etkiler bıraktığını görebilme becerisi kazandırmayı amaçlayan danışmanlıkları içeren bir yaklaşımdır.
- 8- **Yüzleşme:** Bu aşamada kurban ve zorba her iki tarafın destekleyicilerinin önünde karşı karşıya getirilerek ve zorbanın kurbandan özür dilemesiyle sorunun çözülmesi sağlanır.

Bu iki programda da anlaşıldığı kadarıyla, gerek Olweus'un (2005) önerdiği müdahale programında, gerekse Smith, Ananiadou ve Cowie'nin (2003) yaptıkları müdahale davranışları sınıflandırmasında, hem zorbalığı engellemek üzere önceden yapılacaklar hem de herhangi bir zorbalık davranışıyla karşılaşıldığı anda yapılacaklar yer verilmiştir.

2.10.4. Sınıf Düzeyinde Alınabilecek Önlemler

Sınıf düzeyinde müdahale zorbalığa karşı belli kuralların saptanması, öğrencilerle bu kuralların içerdiği konularda ve zorbalık olayları ile ilgili düzenli olarak öğrencilerle birlikte konuşularak önlenabilir. Bu konuşmaların yapılabilmesi için toplantılar düzenlenebilir. Bu toplantılarda öğrenciler yaratıcı yazım, rol canlandırma, küçük grup tartışmaları gibi yöntemlerle zorbalığın neden olduğu zararlar ve zorbalıkla baş etme yollarını öğrenmeleri sağlanabilir. Ayrıca her sınıfın velileri ile toplantılar yapılarak, veliler program hakkında bilgilendirilir ve okulla ne şekilde işbirliği yapabilecekleri konusunda bilgi verilebilir. Öğretmenler daima zorbalığa karşı uyanık

olmalı, bilgi kanallarını açık tutmalıdır. Sınıfta öğrenciyi birey olarak ve sınıftaki gruplaşmaları sınıfın birbiri ile nasıl ilişkiler içinde olduğunu iyi tanımalıdır (Olweus, 1995:93 Akt:Dölek,2007).

Sınıfta zorba/mağdur problemlerini önlemenin ve daha olumlu sosyal iklim yaratmanın bir yolu öğrencilerle zorbaca davranışlara yönelik birkaç kural belirlemektir. Bu kurallar mümkün olduğunca açık bir şekilde belirtilmeli ve kuralların sınıftaki her öğrenci tarafından anlaşıldığından emin olunmalıdır. Bu kurallar ilkokullarda sınıf toplantısı saatleri düzenleyerek, orta okullarda ise sınıf öğretmenliği saatlerinde belirlenebilir. Tüm sınıfın hemfikir olduğu kurallar sınıf panosuna veya görülen bir yere asılır. Kuralların ana masajı şunlar olmalıdır:

- * Bir başka öğrenciyi zorbaca davranmayacağız.
- * Zorbaca davranışlara maruz kalan arkadaşlarımıza yardımcı olacağız.
- * Sınıfta hiçbir arkadaşımızın dışarıda kalmamasına dikkat edeceğiz (Olweus, 1995: 81-82; Akt:Dölek,2007).

Sınıf içerisinde uygulanabilecek stratejilerde özellikle öğretmen ve izleyicilerin görevleri üzerinde durulmalıdır. Yapılan araştırmalarda görüldüğü kadarıyla, öğretmenlerin zorbalık konusunda kendilerini ne kadar sorumlu hissederlerse, zorbalıkla mücadelede alınan sonuç o kadar olumlu olmaktadır. Öğretmenlerin zorbalıkla mücadele de eğitim almalı ve olumlu sınıf ortamı oluşturmak için çaba göstermelidir. Bunun yanı sıra kurbanın yanında yer almak, sınıf kurallarını birlikte belirlemek önemli stratejilerdendir. Sınıf ortamında zorbalıkla mücadelede öğrenciler organize edilmeli hatta bu yöntem okul çapında genişletilmelidir. Okullarda oluşturulacak olan zorbalıkla mücadele programı, demokratik ortamda öğretmen, aile ve öğrenciler birlikteliğinde oluşturulmalıdır (Çevlik,2013).

Sınıf içerisinde zorbalıkla mücadelede kullanılması yararlı olabilecek başka bir yöntem olarak Olweus (2005) sınıf içerisinde yüksek sesle kitap okuma etkinliğinin yararlı olabileceği üzerinde durmuştur. Öğretmenin zorbalık içerikli, öğrencilerin kitaptaki kurban ile duygudaşlık kurabileceği kitaplar belirlemesi, öğrenciyi zorbalığı tanıttak ve zorbalık karşısında mücadele yöntemlerini ona öğretecektir.

2.11. Yurt İçindeki Zorbalık İle İlgili Çalışmalar;

Çınkır ve Karaman-Kepekçi (2003) çalışmalarında, 36'sı yönetici 92'si öğretmen olmak üzere 128 katılımcının okullarda görülen zorbalık türlerinin sıklığına, zorbalığın daha çok nerelerde uygulandığına, zorbalığa başvuran öğrencilerin özelliklerine, bu öğrencilerin zorbalığa başvurma nedenlerine dair algılarını belirlemek için araştırma yapmışlardır. Bunların dışında çalışmalarında, eğitimcilerin okullarında karşılaştıkları zorbalıkla baş etme yöntemleri ve zorbalığın önlenmesine dair görüşlerini de belirlemek için sorular sormuşlardır. Araştırmalarının sonucunda; itme, saç-kulak çekme, bedene yönelik kaba şaka gibi bedensel zorbalıklar, ad takma, alay etme, sürekli takılma ve laf atma gibi sözel zorbalıklara çok sık karşılaşıldığını belirlemişlerdir. Bunun yanı sıra bedensel ve sözel zorbalık kadar olmasa da duygusal zorbalık da okullarda görüldüğü sonucuna varılmıştır. Gruptan dışlama, küçük düşürme, eşyaya zarar verme, herhangi bir ayrıma uğrama seçeneklerine ara sıra gözlemlendiğini belirlemişlerdir. Bunların dışında katılımcıların cinsellik içeren sözler söyleme ve sarkıntılığın da okullarında ara sıra düzeyinde görüldüğünü belirtmişlerdir. Araştırmacılar çalışmalarının ikinci sonucunda; katılımcıların zorbalığın en çok sırasıyla okul bahçesinde (%92,97), sınıfta, koridorda, okul dışında, tuvalette, kantinde ve spor salonunda (%1,56) uygulandığını söylediği belirlemişlerdir. Üçüncü sonuç olarak; zorbalığın giderilmesi için yapılanlar kategorisinde bireysel çabayı (%94,53), okul yönetiminden yardım istemeyi (%46,88), diğer öğretmenlerden yardım istemeyi (%42,97), bunarlı rehber öğretmenden yardım istemeyi (%26,56) sonucu izlemektedir. Dördüncü sonuç olarak; okul yönetimin zorbalığa karşı uyguladığı yaptırımların başında % 67,97 ile sözlü uyarı yapıldığı belirlenmiştir. Bunları %12,50 ile hiçbir şey yapılmadı sonucu izlemektedir. Eğitimcilerin verdiği cevaplara göre zorbalığı en fazla erkekler (%69,53), başarısız öğrenciler (%64,84), yaşça büyükler (%39,06) ve iri yarı öğrenciler (%33,59) uygulamaktadır. Çalışmadaki cevap aranan diğer bir alt amaca göre, zorbalığa başvurma nedenlerinin başında öğrencilerin sorunlarını nasıl çözeceğini bilmemeleri (%62,50) ve kişisel sorunlar (%60,16) gelmektedir. Son sonuç olarak, zorbalığın önlenmesi için öğrencilerin sorunları ile daha yakından ilgilenilmeli (%88,28) ve öğrencilerin enerjilerini iyi yönere kanal ize edecek etkinlikler düzenlemeli (%81,25) seçenekleri eğitimciler tarafından en fazla seçilmiştir.

Kapıcı (2004) "İlköğretim Öğrencilerinin Zorbalığa Maruz Kalma Türünün ve Sıklığının Depresyon, Kaygı ve Benlik Saygısıyla İlişkisi" adlı çalışmasında ilköğretim

4. ve 5. sınıf öğrencilerinin maruz kaldıkları zorbalık türleri, bunların görülme sıklığı, zorbalığın görülme türünde sosyo-ekonomik düzey, sınıf düzeyi ve cinsiyete bağlı farklılıkların olup olmadığı ve zorbalığa maruz kalıp kalmamanın benlik saygısı, depresyon, durumluk ve sürekli kaygı düzeylerinde nasıl bir farklılaşmaya neden olduğunu belirlemeyi amaçlamıştır. Örneklem olarak Ankara ilindeki 99'u kız, 107'si erkek olan 206 öğrenci belirlenmiş ve bu öğrencilere anket ve ölçek uygulanmıştır. Çalışma sonucuna bakıldığında genel anlamda ilköğretim 4. ve 5. sınıfa devam eden çocukların %40'ının bir şekilde zorbalığa maruz kaldıkları sonucuna ulaşıldığı belirtilmiştir.

Satan (2006); ilköğretim II. kademedeki okuyan (6.,7. ve 8. sınıf) öğrencilerin zorbalık eğilimlerinin çeşitli değişkenler açısından karşılaştırılması ve okul ortamının zorbalık açısından öğrenci görüşleri doğrultusunda incelenmesi adlı çalışmasının sonucunda, Öğrencilerin Akran Zorbalığı Anketindeki sorularına (Bir öğrenci veya grup tarafından bu öğretim yılında zorbalığa ne kadar maruz kaldınız; Zorbalığa ne kadar sıklıkla maruz kalındınız; Okulda zorbalık en çok nerelerde yapılmaktadır; Hangi sınıf seviyesinde okuyan öğrenciler zorbalık yapmaktadır) ilişkin görüşleri ile okuldeğişkeni arasında anlamlı bir ilişki olduğunu bulmuştur. Öğrencilerin Akran Zorbalığı Anketindeki sorularına (Son 6 ay içerisinde hangi zorbalık davranışına maruz kaldınız; Size zorbalık yapanlar kimlerdir; yapılmaktadır; Hangi sınıf seviyesinde okuyan öğrenciler zorbalık yapmaktadır; Okulda zorbalık en çok nerelerde yapılıyor; Zorbalık olaylarında öğretmen ve yöneticiler tarafından müdahale ve önleme çalışmaları yapılıyor) ilişkin görüşleri ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir ilişki bulunduğunu araştırmasında belirtmiştir.

Balanüye (2007) "Okul zorbalığına ilişkin öğretmen tutumları" isimli çalışmada ortaöğretim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin zorbalığa yönelik tutumlarını belirlemeyi amaçlamıştır. Çalışmada bu temel amaca bağlı olarak öğretmenlerin cinsiyet, mesleki kıdem, branş ve görev yaptıkları okul türü değişkenlerine göre tutum puanları ortalamaları karşılaştırılmış. Tutum puanları, cinsiyet ve kıdem yılı bakımından incelendiğinde farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Kadın öğretmenlerin zorbalığa karşı tutumlarının daha istendik olduğunu belirleyen araştırmacı, 6-10 yıllık öğretmenler tutum puanı ortalaması bakımından en düşük olduğunu belirlemiştir. Bunun dışında, çalışmada 16-20 yıllık öğretmenler ise tutum puanı ortalaması bakımından en yüksek grup olduğunu sonucuna ulaşmıştır.

Bilgin (2007) tarafından yapılan çalışmada, örneklem olarak Bursa’da gündüzlü ve yatılı ilköğretim okullarında öğrenim gören ilköğretim 4, 5 ve 6. sınıf öğrencileri belirlenmiştir. Çalışmada öğrencilerin zorbalığa uğrama oranlarını, uğradıkları zorbalık türlerini, kurbanların zorbalık karşısında vermiş olduğu tepkileri, kimlerin zorba olduğu, zorbalığa uğranılan yerleri ve kurbanların zorbalığa uğradığını kimlerle paylaştığını belirlemek ve bu etkenleri gündüzlü ve yatılı okullar açısından karşılaştırmak amaçlanmıştır. Araştırmaya 248 öğrenci katılmıştır. Çalışmada veri toplama aracı olarak Colorado Okul İklimi Anketinin Türkçeye uyarlanmış şekli kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgularına göre en yaygın olarak görülen zorbalık türü sözel zorbalık olup bunu fiziksel zorbalık takip etmektedir. Her iki okul grubunda da zorbalığı en yüksek oranda erkek öğrencilerin yaptığı belirlenmiştir. Yatılı ilköğretim okullarında öğrenim gören öğrencilerden zorbalık yapan erkeklerin oranı, gündüzlü okullarda öğrenim gören zorbalık yapan erkeklerden daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu sonucun dışında zorbalık yapan kız öğrencilerin oranı gündüzlü okullarda, yatılı okullardaki zorbalık yapan kız öğrencilerin oranından yüksek olduğu görülmüştür. Zorbalığın yapıldığı yerler incelendiğinde, genellikle okul bahçesi, sınıf ve koridorlarda yapıldığı görülürken; yatılı okullarda bahçede ve tuvalette yaşanan zorbalık olaylarının gündüzlü okullara oranla yüksek olduğu görülmüştür. Öğrencilerin zorbalığa uğradığını sıklıkla aile ve arkadaşlarıyla paylaştıkları belirlenmiştir. Zorbalıkla karşı karşıya kaldığında ise öğrenciler yüksek oranda aile ve öğretmenden yardım istedikleri belirlenmiştir.

Genç (2007) doktora çalışmasında, okul müdürlerinin ve rehber öğretmenlerin okullarda yaşanan zorbalık davranışlarına ilişkin algılarını bulmayı amaçlamıştır. Bunun yanı sıra okul müdürleri ve rehber öğretmenlerin zorbalık ve önlenmesi konusundaki düşünceleri ve deneyimlerini belirlemeyi amaçlamıştır. Çalışma evrenini 2006-2007 öğretim yılında Erzurum ve Malatya illerindeki genel liselere devam eden öğrenciler olarak belirlemiştir. Çalışmasında “Liselerde Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği”ni kullanmıştır. Çalışmasının sonucunda; öğrencilerde meydana gelen zorbalık sebepleri olarak birçok sebebe ulaşmıştır. Kişisel sebepler, ailevi sebepler, çevresel faktörler v.b. araştırmaya katılan okul müdürleri ve rehber öğretmenleri zorbalığın başlıca nedenleri olarak öğrencilerin iletişim becerilerinden yoksun olmaları, okullarında kendilerini ifade edecek yeterli alan bulamamaları, sorun çözmeye dayalı becerilere sahip olmamaları ve ailelerinin ilgisiz olması olarak belirlemiştir. Zorbalıkla mücadelede hali hazırda bulunan program dahilinde bir etkinliğin olmadığı ama okul müdürlerinin zorbalığa

karşı duyarsız kalmadıklarını ve baş etmek için çeşitli yollara başvurdıklarını belirtmiştir.

Tiryaki (2008) çalışmasında, “Trabzon ili ortaöğretim yöneticileri ve öğretmenlerinin zorbalığa ilişkin görüşleri” incelemiştir. Araştırmasında hazırladığı “Ortaöğretim Okulu Yöneticilerinin ve Öğretmenlerinin Okullarındaki Öğrenciler Arası Zorbalığa (Akran istismarı) İlişkin Görüşleri Anketi” uygulamıştır. Bu araştırmadan elde edilen bulgular sonucunda ilk olarak, okul yöneticileri ile öğretmenlerin tüm zorbalık türlerine ilişkin verdikleri yanıtların genellikle birbirleri ile tutarlı bir sonuç izlediği sonucuna varmıştır. Diğer bir sonuç öğretmenlerin, okul yöneticilerine göre öğrencilerin fiziksel ve duygusal zorbalık davranışlarını daha sık gözlemledikleridir. Son olarak görev yaptıkları okul türüne göre tüm zorbalık türlerinden davranışlar ile karşılaşma sıklıkları arasında anlamlı bir fark olduğu ve öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeyleri ile tüm zorbalık türleri arasında anlamlı bir fark olduğu sonucuna ulaşmıştır. Araştırma sonuçları değişkenlere göre incelendiğinde, cinsiyet değişkenine göre okul yöneticileri ve öğretmenlerin; öğrencilerin yaşadıkları fiziksel ve sözel akran zorbalığına ilişkin görüşlerinde anlamlı bir fark olduğu, duygusal ve cinsel zorbalık türlerinde anlamlı bir fark olmadığı; okulda gerçekleşen zorbalığın en sık koridorda görüldüğü sonucuna varmıştır. Bunların dışında öğrencilerin zorbalığa başvurma nedenleri olarak, mevcut önleme stratejileri ve önlemeye yönelik önerilerine ilişkin görüşleri de yer almaktadır.

Genç (2009) diğer bir çalışmasında müdür ve rehber öğretmenlerle görüşme yapmış ve okulların bulunduğu bölgenin kültürel özellikleriyle ailelerin çocuklarını yetiştirme şekillerinin zorbalık davranışı üzerinde ne gibi etkileri olduğuna dair görüşlerini almıştır. Örneklemini doğunun üç büyük ili olan Erzurum, Van ve Malatya’daki okullardan belirlemiştir. Katılımcılar, bölgenin kültürel özelliğini yansıtabilecek aile içi şiddet, çok eşli evlilikler, çok çocuklu aileler ve fakirliğin zorbalığa yol açtığından bahsetmişlerdir. Ayrıca katılımcılar, bölgedeki feodal düzenin de kimi öğrencilerin daha kolay zorbalık yapabilmelerine ortam hazırladığına belirtmişlerdir. Ailesel özellikler incelendiğinde, ekonomik seviyesi ve eğitim düzeyi yüksek ailelerin okulla işbirliği yapmaya daha açık oldukları ve çocuklarının da daha az zorbalık olaylarına dahil olduklarını belirtmişlerdir. Araştırmacı çalışmasının sonunda bakanlığın okullardaki şiddeti önlemeye yönelik hazırladığı eylem planının bölgesel ve kültürel farklılığı gözetmediğinden söz etmektedir.

İrfaner (2009) çalışmasında “Öğrenciler arasında gerçekleşen zorbalık eylemleri ve zorbalık konusunda öğrencilerin, öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin tutum ve görüşleri” incelemiştir. Araştırmacı doktora tezi olarak çalıştığı bu konuda, meslek liselerinde yaşanan zorbalık olaylarının boyutu, öğretmenlerin zorbalık olaylarına karşı tutumları ve öğrencilerin, okul yöneticilerinin ve rehberlik öğretmenlerinin zorbalık olayları ile ilgili görüşlerini incelemiştir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular incelendiğinde; okul yöneticilerinin zorbalık kavramını sadece fiziksel eylem olarak algıladıkları, öğretmenlerin okulda yaşanan zorbalık olaylarını ciddiye almadıklarını, bu olayları kendi sorumluluklarında görmedikleri belirtilmiştir. Öğrenci görüşleri incelendiğinde ise, öğrencilerin zorbalıktan korktukları, zorbalığı sorunların bir çözümü olarak gördükleri ancak zorbalık mağdurlarına da sempati besledikleri anlaşılmaktadır.

Kartal (2009) çalışmasında “Öğretmen Adaylarının Uygulama Okullarındaki Zorbalıkla İlgili Değerlendirmeleri” incelemiştir. Araştırmacı çalışmasında 152 öğretmen adayına Colorado okul iklimi anketini uygulamıştır. Ayrıca “sizce öğrenciler neden zorbalığa maruz kalmaktadır?” sorusunu katılımcılara yöneltilmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen sonuçlar: 1) Hem kızlar hem de erkekler incelendiğinde, en sık rastlanan zorbalık tipinin sözel zorbalık olduğu görülmüştür. Sözel zorbalığı fiziksel zorbalık izlemektedir. 2) Dışlama türündeki zorbalıklar dışında, erkekler daha çok zorbalık davranışı gösterdikleri belirlenmiş, bunun yanında en çok fiziksel zorbalığa başvurdukları görülmüştür. 3) Zorbalığa en fazla sınıfta rastlanmaktadır denilmiş, buna rağmen en güvenli yerin de yine sınıf olduğu belirtilmiştir. 4) Öğrenciler zorbalığa uğradıklarını ilk olarak öğretmen adaylarına ikinci sırada öğretmenlerine üçüncü sırada da arkadaşlarına söyledikleri görülmüştür. 5) Adaylar zorbalığa maruz kalma sebebi olarak en fazla “konuşma güçlüğü” etkili olduğunu belirtmişlerdir. 6) Öğretmen adaylarının %59,1’i öğretmen müdahalelerinin kısmen yeterli olduğunu belirtmiş, %36,4’ü de yeterli olduğunu belirtmişlerdir. Öğretmen müdahalelerini yetersiz bulanların %4,5 oranında olduğu görülmüştür.

Kartal ve Bilgin (2009) çalışmalarında 545 öğrenci ve 87 öğretmenden oluşan bir gruba çalışmışlardır. Bu gruba: 1) Okullarında yaşanan zorbalığın yaygınlığı nedir?, 2) Zorbalığı yapanlar kimlerdir?, 3) Zorbalık nerelerde yapılmaktadır?, 4) Öğrenciler zorbalığa uğradığını kime söylemektedirler? Sorularını yöneltilmişlerdir. Bu sorular sonucunda elde ettikleri veriler öğrenciler ve öğretmenlerin konuyla ilgili algılarının farkını ortaya koymaktadır. Araştırma sonucunda şu sonuçlara ulaşılmıştır: 1) Öğretmenler en sık rastlanan zorbalık türünün %86,2 oranında fiziksel zorbalık

olduğunu bildirmişlerdir. Öğrenciler ise %61,1 ile en çok sözel zorbalığa maruz kaldıklarını bildirmişlerdir. 2) Öğrenciler zorbalığın en çok erkek öğrenciler tarafından yapıldığını belirtmişlerdir. Öğretmenler ise aynı soruya, grupların daha fazla zorbalığa başvurduğu cevabını vermişlerdir. Öğrencilerin en az tercih ettikleri seçenek olarak grup seçeneği görülmüştür. 3) Hem öğrenciler hem de öğretmenler zorbalığın en çok bahçede yaşandığını belirtmişlerdir. Ancak, öğrencilerden elde edilen bulgular ikinci olarak sınıfı gösterirken öğretmenlerin ki koridorları göstermiştir. 4) Zorbalığa uğrayan öğrenciler zorbalığa uğradıklarını en çok yakın arkadaşlarına anlattıklarını söylemişlerdir. Öğretmenler ise okuldaki bir yetişkine anlatırlar şeklinde görüş bildirmişlerdir.

Şahin, Demirağ ve Aykaç (2009) çalışmalarında örneklem olarak, Trabzon il merkezinde 13 ayrı okuldan 13 anasınıfı öğretmenini belirlemişlerdir. Öğretmenlere yarı yapılandırılmış görüşme ile anasınıflarında yaşanan zorbaca davranışlara ilişkin öğretmenlerin algılarını incelemişlerdir. Bu sorular ile katılımcıların zorbalığın nedenlerini ve zorbalığı önlemeye ilişkin görüşlerini almışlardır. Görüşmelerin sonuçlarına göre öğretmenler en çok fiziksel şiddet içeren zorbalıklara vurgu yapmışlardır. Araştırmacılar bu bulgunun sebebinin öğretmenlerin görev yaptıkları ilde yaşanan öğrenci merkezli olaylardan ve bu olayların gündemde kalma biçiminden kaynaklandığını bildirmektedirler. Ayrıca öğretmenlerden zorbalığı tanımlamaları istenmiş ve tanımlamalarından kaba kuvvet, hakkını şiddetle arama gibi ifadeler kullanmalarını konuyla ilgili yeterli bilgilerinin olmayışına yormuşlardır. Çalışma sonucunda ulaşılan sonuçlardan bir diğeri de öğretmenlerin, okullardaki zorbaca davranışların nedenleri olarak, sosyo-ekonomik düzey, aile, görsel medya, ve çevre gibi faktörleri gördükleridir. Araştırmacılar yapılan görüşmeler sonucunda öğretmenlerin zorbalıkla baş etme konusunda yeterli donanımına sahip olmadıkları ve bu konuda gerekli sorumluluğu üstlenmediklerini belirtmişlerdir.

Ayas ve Horzum (2011) “ortaöğretim öğrencilerinin sanal zorba ve mağdur olma düzeylerinin okul türü ve cinsiyet açısından incelenmesi” farklı orta öğretim kurumlarında okuyan öğrencilerin sanal zorba ve mağdur olma düzeylerinin okul türlerine ve cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğini incelemiştir. Araştırmasının sonucunda cinsiyete göre sanal zorbalığa maruz kalma ve bu davranışları gösterme açısından farklılık bulunduğunu ve erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla sanal zorbalık davranışları gösterdiği belirlemiştir. Çalışmasını Sakarya ilinde öğrenim gören 334 öğrenci ile yapmıştır. Özel liselerde okuyanlar ve sınavla alınan Anadolu

liselerindeki öğrencilerin diğer liselerdeki öğrencilerden daha fazla sanal zorbalık yaptıkları, okul türlerinde tek cinsiyetten öğrencilerin öğrenim gördüğü okullarda, hem kız hem erkek öğrencilerin öğrenim gördüğü okullardan daha az sanal zorbalık olaylarının olduğu sonucuna ulaşmıştır. “Bu bulgu sanal zorbalık olaylarında farklı cinsiyetlerin bir arada öğrenim gördüğü okullarda daha fazla olduğunu ortaya koyacak niteliktedir” şeklinde çıkarımda bulunmuştur.

Karataş (2011); Anne-baba izlem ölçeğinin (ABİÖ) Türk örnekleminde geçerlik ve güvenilirlik çalışmasını gerçekleştirmek, zorbalığa yönelik geliştirilen programının etkinliğini değerlendirmek, anne-baba izlem durumu ve öğrencilerin sağlık sorunları ile zorbalık arasındaki ilişkiyi belirlemeyi amaçlamıştır. Çalışma sonucunda; ABİÖ geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracıdır. Zorbalığa yönelik geliştirilen programın öğrencilerin zorba ve kurban olma oranlarını azaltmada etkili olduğu, bu etkinin kurbanlarda uzun süre devam ettiği, zorbalarda ise birinci yılda bir anlam içermediği belirlenmiştir.

Çubukçu ve Dönmez (2012) çalışmasında “İlköğretim Okul Yöneticilerinin Şiddet Türlerine Yönelik Görüşleri ve Şiddetle Başa Çıkma Yöntemleri” başlığını incelemişlerdir. araştırmalarında Çinkır ve Karaman-Kepenekçi’nin “Öğrenciler Arası Zorbalık” (2003) adlı çalışmalarını baz alarak okul yöneticilerinin okullardaki şiddet ve mücadele yöntemlerini ortaya koymaya çalışmışlardır. Araştırmalarının sonucunda; 1) Öğrenciler arasında en sık görülen şiddet türü olarak sözel şiddet sınıflamasında yer alan laf atma, alay etme, lakap takma, küfür etme, iftira atma, tehdit etme, dedikodu yapma vb. davranışları sıralamışlardır. 2) Kadın yöneticilerin fiziksel şiddet davranışlarına karşı erkek yöneticilere nazaran daha duyarlı oldukları belirlenmiştir. 3) Şiddet tanımları incelendiğinde fiziksel şiddetin en yüksek oranda söylendiği görülmektedir. Fiziksel şiddeti sözel şiddet, taciz ve acizlik tanımlamaları izlemektedir. 4) Şiddetin nedenleri olarak yöneticilerden 25’i aile içi yaşanan şiddet, 21’i ailenin eğitimsizliği, 20’si görsel ve yazılı medya, 17’si bilgisayar ve internet, 13’ü iletişim eksikliği, 10’u okul çevresi, 9’u kuşak çatışması, 8’i öğrencilerin amaçsız olmaları, 3’ü ise sevgisizlik cevapları ile açıklamışlardır. 5) Yöneticiler şiddetle başa çıkma yöntemleri olarak eğitim, okul ve öğrenci olmak üzere 3 başlık belirlemişlerdir. Eğitim denildiğinde anne-baba eğitimi, okul denildiğinde okul-veli işbirliği, öğrenci bazında düşünüldüğünde ise konuşma-uyarma yöntemlerinin en çok tercih edilen yöntemler olduğu söylenmiştir.

Gökkaya (2015), akran zorbalığını azaltmaya yönelik olarak hazırlanan “Bilişsel Davranışçı” müdahale programını akran zorbalığı gösteren bir grup çocuğa uygulamak

ve programın işleyen ve işlemeyen yönlerini değerlendirerek programa son şeklini vermek amacıyla yaptığı çalışmasında, ortaya çıkan niteliksel ve niceliksel, tüm bulgular değerlendirildiğinde, zorbalık eğilimini azaltmaya yönelik hazırlanmış olan Bilişsel Davranışçı müdahale programının, zorbalığa ilişkin bilişleri değiştirmede ve zorbalık davranışlarını azaltmada etkili bir müdahale yöntemi olduğunu belirtmiştir.

2.12. Yurt Dışındaki Zorbalık İle İlgili Çalışmalar

Okul zorbalığı ile ilgili olarak yabancı literatür incelendiğinde çok sayıda araştırmayla karşılaşmıştır. Araştırmanın bu bölümünde, zorbalık konusunda yurt dışında yapılan araştırma sonuçlarının bir bölümü özetlenmeye çalışılmıştır.

Newman (1999), çalışmasında zorbalığı önleme programının etkilerini incelemeyi amaçlamıştır. Bu programda zorba ve mağdurlara yardım edebilmek için bir psiko eğitim program, öğretmenlerin zorbalığa müdahale becerileri, öğretmenlerin öz yeterliliklerini geliştirme gibi başlıklar yer almaktadır. Öncelikle programa katılanlar üç personel gelişimi eğitim programına katılmış ve bunu bir Zorbalıkla Destekleyen Destek Ekibi takip etmiştir. Araştırmaya ortaokulda görev yapan 30 öğretmen katılmıştır. Psikoeğitim programının etkinliği, programa katılan ve katılmayan öğretmenlerin karşılaştırılması ile değerlendirmeye alındı. Deneysel bir çalışma olan bu araştırma ön test ve son test şeklinde değerlendirmeye alındı. Araştırma sonucunda, ortaokul öğretmenleri için zorbalık önleme tedavi programının; öğretmenlerin zorbalık müdahale becerilerini kullanma, öğretmenlerin kişisel öz yeterlilikleri ve çalışma ile ilgili kendi yeterliliklerini arttırmalarında etkili bir müdahale olduğu kadar belirli bir çocuk türü ile birlikte, öğretmenlerin disiplin başvurularıyla ölçülen zorbalık miktarını azaltmasını da göstermiştir.

Kehres (2004) çalışmasında, öğretmenlerin ilişkisel saldırganlığa müdahalesine ilişkin temel faktörlerin belirlenmesi amaçlanmıştır. 133 ortaokulda yürütülen çalışmada öğretmen özelliklerini tanımlama ve müdahale ilişkilendirilmiş. Öğretmen motivasyonu ve muhakeme, becerilerin ve iletişimin arttırılması, okul politikaları ve öğretmenin müdahale rolünün açıklanması ve desteklenmesi de dahil olmak üzere uygulama sonuçları tartışılmıştır. Araştırma sonucunda öğretmenlerin çoğunun ilişkisel saldırganlık durumlarının herkes için mümkün olan en iyi şekilde ele alınacağını öğrenmek için daha fazla eğitim görebileceklerini, kadın öğretmenlerin de eğitimin erkek öğretmenlerden daha yararlı olacağını düşündüğünü belirtti.

Mishna, Scarcello, Pepler ve Wiener (2005) çalışmalarında, görüşme formları kullanarak öğretmenlerin zorbalık ile ilgili fikirlerine ulaşmaya çalışmışlardır. Öğretmenlerin zorbalık ile ilgili tanımlamaları incelendiğinde bazı etkenlerin bu tanımlamalarını etkilediği görülmüştür. Bu etkenler; öğretmenlerin bir olayın ciddi mi yoksa mağdur olan çocuktan kaynaklanan bir durumdan mı geliştiğinin belirlenmesinin zorluğu, mağdurun özellikleri ve davranışları konusundaki varsayımlarına uyup uymadığı ve bir çocuk için empati hissini tanımlayıp tanımlayamadıkları konusunda belirsizliğe düştüklerini belirtmişler. Okul ortamının ve zorbalık olaylarının ele alınmasında sistematik desteğin kullanılabilirliği gibi öğretmenlerin farkındalıklarının artırılması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Wals (2005) çalışmasında, Pennsylvania okulundaki öğretmenlerin zorbalık ile algılarının belirlenmesi için 4 yıllık bir gözlem sonucunda belirlemeyi amaçlamıştır. Veriler 238 öğretmenden toplanmıştır. Anketten gelen cevaplar demografik özelliklere göre incelenmiştir. Bu özellikler; cinsiyet, öğretim düzeyleri, öğretmenlerin yılları, akademik durumlar v.b. göre incelenmiştir. Araştırma sonucuna göre beş tema oluşturulmuştur. Bunlar: 1)Okuldaki ciddi zorbalık düzeylerinin belirlenmesi.2)Bir kişi nadiren zorba ve sıklıkla zorbadır. 3)Zorbanın kendini güçlü hissedebilmesi için zorba ve kurban çaresiz bırakılabilir. 4)Zorbalık yapı ve denetim eksikliği sonucu büyür. 5)Öğretmenler kendilerini seyirci olarak görür.

Shur (2006) çalışmasında, öğretmenlerin zorbalıkla karşılaştıklarında nasıl müdahale ettiklerini incelemeyi amaçlamıştır. Buradan yola çıkarak öğretmenlerin müdahale yöntemlerinin zorbalıkla mücadelede etkilidir demiştir. Öğretmenlere zorbalık türlerine göre zorbalık olaylarına şahit olup olmaması ve zorbalığın kızlar ve erkekler arasında ne durumda gerçekleştiği ile ilgili senaryolar sunulmuş. Öğretmenlerden bu senaryolara müdahale etme ihtimalleri ve müdahale stratejilerini sıralamaları istenmiş. Öğretmenler bu durumlara müdahale ettiklerini ama sözel ve tanık olunan zorbalıklara daha fazla müdahale ettikleri belirtilmiştir. Öğretmenler çoğu yanıt stratejilerini kullanma olasılığını göstermemişlerdir. Kullandıkları stratejilerin cinsiyete göre değişmediği fakat tanık olma ve zorbalık durumuna göre değiştiği belirlenmiştir. Bu sonuçlara istinaden öğretmenlerin zorbalıkla baş etme stratejilerinin belirlenmesinin önemli olduğu ve onlara bu konuda eğitim verilmesinin önemi üzerinde durulmuştur.

Bauman (2008) çalışmasında, varsayımsal bir zorbalık olayına yanıt vermek için çeşitli stratejiler kullanmanın ne kadar muhtemel olacağını belirlemeyi amaçlamıştır. Çalışma ABD’li 735 öğretmen ve okul danışmanından oluşmaktadır. Analiz sonucunda

öğretmenlerin 5 strateji kullandıkları görülmüş, bunlar olayı görmezden geleme, zorbalarla çalışma, mağdurlarla çalışma, diğer yetişkinleri kabul etmek ve zorbaları disipline etmek olarak adlandırılmıştır. Bu stratejilere dayanan ortalama puanların varlığı veya yokluğu, önceki zorbalığı önleme eğitimi ile belirlenmiştir. Okullardaki öğretmenlerin ve danışmanların beş skalasının dördünde farklılık belirlenmiştir.

Kaltiala-Heino ve Rimpela (1999,akt.Bilgiç,2007), öğrenciler arasındaki zorbalık davranışları okul kademelerine göre inceleyen çalışmalarında; ilkokul öğrencilerinin zorbalık kurbanı olma olasılıkları ergenlere göre daha fazla olmasına karşın; ilk ve ortaokul öğrencileri arasında zorbalık davranışında bulunanların sayısı hemen hemen aynı olduğu gözlemlenmiştir.

Ramsey (2010) çalışmasında öğrenci zorbalığı ile öğretmen deneyimlerini araştırmayı amaçlamıştır. 5 farklı kırsal okullardaki görev yapan 13 öğretmen ile görüşmeler yapılmış. Görüşmeler Zorbalık ile ilgili deneyimler, Müdahaleler ve Mesleki Gelişim ve Politika Gelişimine Katılım şeklinde üç ana başlık ile araştırılmıştır. Görüşmelerden toplanan bilgiler sonucunda, öğretmenlerin zorbalığın okullar için ciddi bir sorun olduğunu düşündüğünü ve bu nedenle zorbalığı tanımanın önemli olduğunu ortaya koyduğunu belirtmişlerdir. ayrıca öğretmenler zorbalığın fiziksel, sözlü, duygusal ve psikolojik olmak üzere farklı açılarda gerçekleşebileceğini belirtmişler. Kırsal kesimlerde görülen zorbalığın kentlerde daha az görülebileceği kanısına varmışlar. Bunun yanı sıra öğretmenler zorbalığın üstesinden gelmek için takım öğretimini ve karakter eğitimi programını etkili mücadele olarak sıralamışlardır. Görüşmeler çok az öğretmenin zorbalıkla ilgili mesleki deneyim yaşadığını ve zorbalıkla mücadele politikasını geliştirmeye dahil olduğunu ortaya koymuştur.

John (2011) çalışmasında, Ontario öğretmenlerinin zorbalık deneyimlerinin öğretmenlerin kampüste zorbalık muamelelerinin nasıl etkilediğini incelemiştir. Karma şeklinde gerçekleştirilen bu çalışma öğretmenlerin zorbalıkla ilgili öykülerini ve bu öykülerinin zorbalıkla baş edebilmelerini nasıl etkilediğini belirleyebilmek için yapılmış. Çalışma sonucunda, öğretmenlerin mağdurla zorbadan daha çok yüzleşmelerinin olası olduğunu, öğretmenlerin çeşitli zorbalık müdahale yöntemlerini kullandığı ve öğretmenlerin zorbalık tanıma ve bunlarla başa çıkma konusunda daha fazla eğitime ihtiyaç duyduklarını göstermiştir.

Burger, Strohmeir, Spröber, Bauman ve Rigby (2014) okul zorbalığında, kendini bildiren müdahale stratejilerinin kullanımı, öğretmen etkileri ve birden fazla stratejinin eş zamanlı kullanımlı adlı çalışmalarında, öğretmenlerin zorbalığa karşı müdahale

stratejilerini kullanımını varsayımsal bir zorbalık üzerinde incelenmişlerdir. Kendi kendine bildirilen stratejileri beş faktörlü bir yapı ile tanımlamışlardır. Öğretmenlerin genelinin otoriteye dayalı müdahaleleri tercih ettikleri, bu durumu zorbalar, cezalandırıcı olmayan çalışmalar ve diğer yetişkinlerin katılımının sağladığı belirtilmiştir. Bunun yanı sıra öğretmenler mağdurlarla çalışma ve olayları görmezden gelme olasılıklarının daha az olduğu belirlenmiştir. Öğretmenlerin %60'ının mağdurlarla ilgilenmeden, zorbalara yönelik otorite kurma şeklinde müdahalelerde bulundukları belirtilmiştir. %3'ü ise mağdurlarla zorbalığa yönelik otorite kurmadan çalışacakları belirtilmiştir. Bu stratejileri kullanma durumları öğretmenlerin cinsiyetlerine ve öğretmenlik deneyimlerine göre denetlenecektir.

Zanden, Denessen ve Scholte (2015) çalışmalarında öğrencilerin okuldaki zorbalık davranışları üzerindeki etkilerini belirlemek için öğretmen davranışına ilişkin iki farklı bakış açısının bir arada incelenmesidir. Bu iki bakış açısının birincisi öğretmenlerin zorbalığa özgü davranışları ve ikinci olarak ise genel kişiler arası davranışlarıdır. Verilere 33 sınıf öğretmeni ve 784 öğrencinin katıldığı anketten ulaşılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre öğretmenlerin zorbalığa özgü ve kişiler arası davranışlarının öğrencilerin zorbalık davranışlarına katkıda bulunduğu gözlenmiştir. Öğretmenler zorbayı disipline etme ihtimalinin ve kontrol edilebilme düzeylerinin daha düşük olduğunu, öğrencilere yakınlık gösterildiğinde zorbalık düzeyinde düşmeler görüldüğünü belirtmişlerdir. Bu bulgulardan yola çıkarak öğretmenlerin zorbalığa özgü ve genel kişiler arası davranışların öğretmenlerin zorbalığın üstesinden gelme de kullanabilecekleri iki farklı yol olduğunu belirtmişlerdir. bu durum, zorbalık karşıtı programların tasarlanmasında öğretmenin güçlü yönlerini dikkate alınması gerektiğinin önemli olduğunu göstermektedir.

Oldanburg, Bauman ve Veenstra (2016) çalışmalarında, ilköğretim okulu öğretmenlerinin zorbalık ile mücadeleye ne kadar hazır olduklarını araştırmayı amaçlamışlardır. Hollanda da yapılan çalışmada 22 öğretmenden görüşme ile veri toplanmış. Anket verilerine de 373 öğrenci katılmıştır. Çalışma sonunda öğretmenlerin zorbaları tam anlamı ile tanımlayamadıkları görülmüş, zorbalık ile ilgili stratejiler konusunda yetersiz kaldıkları belirlenmiştir. Öğretmenlerin zorbalığı önlemede önemli bir yere sahip olmalarına rağmen sınıf içerisinde mağdurları bile belirlemede sıkıntı yaşadıkları görülmüş.

Sokol, Bussey ve Rapee (2016) çalışmalarında, öğretmenlerin açık şekilde zorbalılara cevap vermenin en etkili yolları hakkındaki bakış açılarının neler olduğunu

belirlemeyi amaçlamışlardır. Avusturyalı 289 ilk ve ortaokul öğretmenlerinin katıldığı bu çalışmada, fiziksel ve sözel zorbalığa farklı mağdur yanıtlarını kızgın, üzgün, kendine güvenen ve görmezden gelmeyi gösteren dört varsayımsal video kasetli senaryo hakkında anketler doldurarak çalışma yürütüldü. Öğretmenlerin kendilerinden emin olan mağdurların verdikleri tepkileri görmezden gelmesinin öfke ile verilen tepkiden daha etkili olduğunu belirtmiştir. Öğretmenler zorbalık türüne bağlı olarak zaman zaman değişen, ancak öğrencilerin cinsiyetine göre değişmeyen çok değişik mağdur müdahale önerileri sunmuşlardır.

Yoon, Sulkowski ve Bauman (2016) öğretmenlerin zorbalık olaylarına karşı tepkileri adlı çalışmalarında, öğretmenlerin zorbalık olaylarına karşı tepkileri ve bireysel ve bağlamsal değişkenlerin bu tepkiler üzerindeki etkilerini belirlemeyi amaçlamışlardır. 236 öğretmenin katıldığı bu çalışmada, fiziksel, sözel ve ilişkisel zorbalığı akış video vinyetlerinin incelenmesi ile, mağdurlara ilişkisel ya da sözel olarak değil, fiziksel zorbalıkta prososyal becerilerin kazandırılmasının daha olası olduğu belirtilmiştir. Öğretmenlerin cinsiyeti, düşmanca algılanan okul iklimi ve zorbalık ile ilgili geçirdikleri çocukluk deneyimleri zorbalığa gösterdikleri tepkileri etkilediğini göstermiştir. Öğretmenlerin genel olarak kendilerinden farklı etnik kökenlere sahip zorbaları disipline edebilme olasılıklarının daha düşük olduğu görülmüştür. Öğretmenlerin cinsiyetlerinin mağdurların cinsiyetleri ile aynı ise onları disipline etmeye daha istekli oldukları görülmüştür.

Librojo, Garabiles ve Alampay (2017) çalışmalarında, öğretmenlerin sert disiplin tecrübelerinin, öğrencilerin zorbalık mağduriyet deneyimi ile nasıl ilişkisi olduğunu belirlemeyi amaçlamışlardır. Filipinde 401 öğrencinin katıldığı bu çalışma sonucunda, sert öğretmen modelinin zorbalığı arttırdığı ve bu durumdan öğrencilerin öğretmenlerin destek olma özelliklerine karşı olumsuz algı oluşturdıkları görülmüştür.

Sokol, Bussey ve Rapee (2019) çalışmalarında, mağdurların zorbalığa verdikleri tepkilerin öğretmenlerin tutum ve tepkilerini nasıl etkilediğini belirlemeyi amaçlamışlardır. 289 Avusturyalı öğretmen ile yürütülmüş olan çalışmada dört farklı cevabı (öfkeli, üzgün, kendine güvenen ve görmezden gelen) gösteren videolar izletilmiş ve anketler doldurulmuş. Öğretmenler en fazla suçun öfkeli mağdurların olduğunu belirtirken, kendine güvenen ve öfkeli mağdurları içeren bölümleri daha az olumsuz olarak algılandığı görülmüştür. Çalışmada öğretmenlerin çok fazla fikir beyan etmedikleri de görülmüştür.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde yapılan araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, veri toplama araçları, bu araçlarla ilgili olarak yapılmış olan geçerlik ve güvenirlik çalışmaları, verilerin toplanması ile verilerin analizinde kullanılan istatistiksel yöntem ve teknikler hakkında açıklamalara yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada; akran zorbalığını önlemede öğretmenlerin kullandıkları stratejilere ve karşılaşılan güçlüklerle ilişkin ilköğretim dördüncü sınıf öğretmen ve öğrenci görüşlerinin incelenmesine yönelik nitel bir araştırmadır. Nitel araştırma; geleneksel araştırma yöntemleri ile saptanması zor olan soruların cevaplarına ulaşabilmek için gereklidir. Sosyal olaylarla ilgili araştırmaların derinlemesine yapılmasına yardımcı olur. Özellikle nitel araştırmanın özelliklerinden olan “katılımcının bakış açısı” özelliği çalışmamızda etkili bir olmuştur (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2016). Nitel araştırma yöntemi desenlerinden “durum çalışması” kullanılmıştır. Durum çalışması bir varlığın zamana ve mekana bağlı olarak tanımlanması ve özelleştirilmesi ile yapılan bir çalışmadır. İncelenen varlıkların bir alan içinden veya alanlar arasından belirlenmesi mümkündür (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2016).

3.2. Çalışma Grubu

Araştırma 2018-2019 eğitim öğretim yılı, 1. döneminde Adana iline bağlı merkezi ilçelerde (Çukurova, Sarıçam, Seyhan ve Yüreğir) yapılmış olup, bu ilçelerde yer alan merkez ve köy ilkokullarında görev yapan 102 dördüncü sınıf öğretmeni ve 119 dördüncü sınıf öğrencisinden oluşmaktadır.

Araştırmanın çalışma grubunu belirlemede iki aşamalı bir yol izlenmiştir. Buna göre Adana Milli Eğitim Bakanlığı’nın internetteki sayfasında belirtilmiş olan ilkokullardan %20 oranında alınmasına karar verilmiştir. Buna istinaden Çukurova ilçesine bağlı 27 ilköğretim 6’sı, Sarıçam ilçesinde bulunan 44 ilköğretim 8’i, Seyhan

ilçesine bağlı olan 86 ilkokulun 18'i ve Yüreğir ilçesine bağlı olan 74 ilkokuldan 14'ü çalışma grubunu oluşturmuştur.

Çalışma grubunun öğrenci bölümünü oluşturan kısmını da iki aşamada belirlenmiştir.

1. **Aşama:** Okullardaki tüm 4. sınıflardan random olarak ikişer sınıf belirlenerek o sınıflara devam eden öğrencilerle çalışma yapılmıştır.
2. **Aşama:** Belirlenen sınıflardaki öğrencilerin tümüne (toplamda 402 öğrenci) Akran Zorbalığını Belirleme Ölçeği uygulandı. Bu ölçekte bulunan “Kurban” ve “Zorba” bölümlerinden aldıkları puanları hesaplamak için SPSS programı kullanıldı. Zorba ve kurbanları belirlemek için ölçeğin kesme noktası hesaplandı. Buna göre;

Kurban İçin Kesme Noktası: X (Aritmetik ortalama):61,35

SS (Standart sapma):26,10, Toplam: 87,45 belirlenmiştir. Belirlenmiş olan kesme noktasından (87,45) yüksek alanlar kurban olarak belirlenmiştir. Bu araştırma sonucunda 63 kişi kurban olarak belirlenmiştir.

Zorba İçin Kesme Noktası: X (Aritmetik ortalama):50,90

SS (Standart sapma):16,68, Toplam: 70,58 belirlenmiştir. Belirlenmiş olan kesme noktasından (70,58) yüksek alanlar zorba olarak belirlenmiştir. Bu araştırma sonucunda 56 kişi zorba olarak belirlenmiştir.

Sonuç olarak toplamda çalışmaya katılan 402 öğrenciden 119 (63 kurban ve 56 zorbalık yapan öğrenci)'unun anketi değerlendirmeye alınmıştır.

Araştırmanın örnekleminin ikinci kolu olan öğretmenler, 69'u (%67,6) kadın ve 33'ü (%32,4) erkek olmak üzere 102 dördüncü sınıf öğretmeninden oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan öğretmen ve öğrencilerin gönüllü katılım göstermelerine özen gösterilmiştir.

3.3. Veri Toplama Araçları

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Kişisel bilgi formu araştırmaya katılan öğrencilerin zorbalık eğilimlerini belirleme açısından önem taşıdığı düşünülen demografik özellikleri saptayabilmek amacı ile araştırmacı tarafından yapılandırılmıştır (Bkz.Ek-1). Kişisel bilgi formunda,

araştırmanın problemleri için öğrencilere ait cinsiyeti, anne ve babalarının çalışıp-çalışmadıkları, eğitim durumları, ayrı ya da birlikte olmaları, sağ-ölü olmaları ve öğrencilerin kardeş sayılarını belirlemek istenmektedir. Öğretmenler için belirlenmesi beklenen özelliklerde ise, cinsiyet, kıdem yılı ve mezun olduğu bölüm yer almaktadır. Çalışma grubunu oluşturan öğrencilere demografik özelliklere göre dağılımı Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1.

Öğrencilerin Demografik Özelliklerine Göre Dağılımları

Değişkenler		n	%
Cinsiyet	Kadın	60	50,1
	Erkek	59	49,9
	Toplam	119	100
Anne	Çalışıyor	40	33,6
	Çalışmıyor	79	66,4
	Toplam	119	100
Baba	Çalışıyor	101	84,8
	Çalışmıyor	18	15,2
	Toplam	119	100
Anne Eğitim Durumu	Okur-yazar	17	14,2
	İlkokul Mezunu	4	3,3
	Ortaöğretim Mezunu	37	31
	Üniversite Mezunu	61	51,2
	Toplam	119	100
Baba Eğitim Durumu	Okur-yazar	17	14,2
	İlkokul Mezunu	17	14,2
	Ortaöğretim Mezunu	33	27,7
	Üniversite Mezunu	52	43,6
	Toplam	119	100
Anne-Baba	Birlikte	101	84,8
	Ayrı	18	15,1
	Toplam	119	100
Kardeş Sayısı	Tek çocuk	34	28,5
	2-3	52	43,6
	4-5	16	13,4
	6 ve üstü	17	14,2
	Toplam	119	100
Anne	Sağ	116	97,4
	Ölü	3	2,5
	Toplam	119	100
Baba	Sağ	115	96,6
	Ölü	4	3,3
	Toplam	119	100

Tablo 1’de görüldüğü gibi, çalışma grubunu oluşturan öğrencilerin 60’ı (%50,1) kadın, 59’u (%49,9) erkek olmak üzere toplam 119 kişiden oluşmaktadır. Öğrencilerin

annelerinin çalışıyor-çalışmıyor olma durumlarına bakıldığında 40'ının (%33,6) çalışmadığı, 79'unun (%66,4) çalışmıyor olduğu belirlenmiştir. Babanın çalışıyor-çalışmıyor olma durumu incelendiğinde ise 101'inin (%84,8) çalışıyor olduğu, 18'inin (%15,2) ise çalışmıyor olduğu belirlenmiştir. Annelerinin eğitim durumları incelendiğinde ise, 17'sinin (%14,2) okur-yazar oldukları, 4'ünün (%3,3) ilkokul mezunu olduğu, 37'sinin (%31) ortaöğretim mezunu olduğu ve 61'inin (%51,2) üniversite mezunu olduğu belirlenmiştir. Baba eğitim durumu incelendiğinde; 17 (%14,2) öğrencinin babasının okur-yazar olduğu, 17'sinin (%14,2) babasının ilkokul mezunu olduğu, 33'ünün (%27,7) ortaöğretim mezunu olduğu ve 52'sinin (%43,6) üniversite mezunu olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin 101'inin (%84,8) anne-babasının birlikte yaşadığı, 18'inin (%15,1) ise anne babasının ayrı yaşadığı belirlenmiştir. Öğrencilerin kardeş sayıları incelendiğinde 34'ünün (%28,5) tek kardeş olduğu, 52'sinin (%43,6) 2 veya 3 kardeş olduğu, 16'sının (%13,4) 4 veya 5 kardeş olduğu ve 17'sinin (%14,2) ise 6 ve üstü kardeş olduğu görülmektedir. Annenin sağ-ölü olma durumu incelendiğinde 116'sının (%97,4) annesinin sağ olduğu ve 3'ünün (%2,5) ise annesinin hayatta olmadığı belirlenmiştir. Babalarının sağ-ölü olma durumları incelendiğinde 115'inin (%96,6) babasının hayatta olduğu ve 4'ünün (%3,3) ise babasını kaybettiği belirlenmiştir.

Çalışma grubunu oluşturan öğretmenlerin ise cinsiyet, kıdem yılı ve mezun oldukları bölüm özellikleri Tablo 2 'de belirtilmiştir.

Tablo 2

Öğretmenlerin Cinsiyet, Kıdem Yılı ve Mezun Oldukları Bölüme Göre Dağılımları

Değişken		N	%
Cinsiyet	Kadın	69	67,6
	Erkek	33	32,4
	Toplam	102	100
Kıdem Yılı	1-5	3	2,9
	6-10	5	4,9
	11-15	25	24,5
	16-20	30	29,4
	21 ve Üstü	39	38,2
	Toplam	100	100
Mezun Olduğu Fakülte	Eğitim Fakültesi	71	69,6
	Diğer	31	30,4
	Toplam	102	100

Tablo 2’de görüldüğü üzere çalışma grubunu oluşturan 102 öğretmenin 69’u (% 67,6) kadın ve 33’ü (%32,4) erkektir. Kıdem yılları incelendiğinde 3’nün (%2,9) 1-5 yıldır, 5’nin (%4,9) 6-10 yıldır, 25’inin (%24,5) 11-15 yıldır, 30’nun (%29,4) 16-20 yıldır ve 39’nun (%38,2) 21 ve üstü kadar yıldır çalıştığı görülmüştür. Öğretmenlerin mezun oldukları bölümler incelendiğinde 71’inin (%69,6) eğitim fakültesi mezunu olduğu geriye kalan 31 (%30,4) öğretmenin ise diğer fakültelerden mezun oldukları belirlenmiştir.

3.3.2. Akran Zorbalığını Belirleme Ölçeği

Pişkin ve Ayas (2011) tarafından geliştirilen Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği kurban ve zorbayı belirleme amaçlı iki farklı bölümden oluşmaktadır. Bu ölçekle yaşlılarına “zorbalık yapan” ve “zorbalığa uğrayan” öğrencilerin belirlenmesi amacıyla toplam 37 madde ve beş faktörden oluşmaktadır. Ölçekteki maddelerin faktörlere göre dağılımı şu şekilde belirtilmiştir; 1-10.maddeler fiziksel zorba ve kurban, 11-16. maddeler sözel zorba ve kurban, 17-21. Maddeler izolasyon zorba ve kurban, 22-28. maddeler söylenti yayma zorba ve kurban, 29-37. Maddeler eşyalara zarar verme zorba ve kurbanı belirleme amacıyla hazırlanmıştır. Akran zorbalığı belirleme ölçeği çocukformu, biri “zorba” diğeri “kurban” olarak adlandırılan ve aynı maddelerin farklı biçimde sorulmasından oluşan paralel iki ölçekten oluşturulmuştur. Öğrencilerin zorba ölçeğinde yer alan söz ve eylemleri ne sıklıkla yaptıklarını belirlemek amacıyla işaretlemeleri beklenmektedir. Kurban ölçeğinde ise bu söz ve eylemlere ne sıklıkla uğradıklarını belirlemek amacıyla işaretlemeleri beklenmektedir. Ölçeğin zorba ve kurban boyutlarından alınabilecek düşük puan 37 iken en yüksek puan ise 185’dir. Puanlar arttıkça zorba ve kurban olma düzeyleri artacaktır. Ölçek ek de verilmiştir (Bkz. Ek-2).

3.3.3. Öğretmenlerin Akran Zorbalığını Önleme Stratejileri Hakkında Öğrenci Görüşleri Anketi

Bu ankette akran zorbalığını belirleme ölçeğindeki 5 alt boyuttan yararlanılarak sorular hazırlanmıştır. Bu sorulara ait uzman görüşlerine başvurulmuş ve uzman görüşleri değerlendirilerek sorulara son hali verilmiştir. Her bir boyuttan ikişer soru olmak üzere on sorudan oluşan anket araştırmacı tarafından hazırlanmıştır (Bkz. Ek-3). Ankette yer alan sorulardan bir örnek aşağıda verilmiştir.

Örnek:

Birbirinize bazı cisimlerle zara verdiğinizde;

- a. Öğretmenin ne yapıyor?-----
- b. Öğretmenin ne yapmasını istersin?-----

3.3.4. İlkokullarda Akran Zorbalığını Önleme Stratejileri ve Karşılaşılan Güçlükleri Belirleme Anketi

Bu ankette akran zorbalığını belirleme ölçeğindeki 5 alt boyuttan yararlanılarak sorular hazırlanmıştır. Bu sorulara ait uzman görüşlerine başvurulmuş ve uzman görüşleri değerlendirilerek sorulara son hali verilmiştir. Her bir boyuttan ikişer soru olmak üzere on sorudan oluşan anket araştırmacı tarafından hazırlanmıştır (Bkz. Ek-4). Ankette yer alan sorulardan bir örnek aşağıda verilmiştir.

Örnek:

Öğrencim başkasına bazı cisimlerle zarar verdiğinde

Ara sıra ise:-----

Sürekli ise:-----

Anketin sonunda “Akran zorbalığını önlemede karşılaştığınız güçlükler nelerdir?” sorusuna yer verilmiştir. Bu soru ile öğretmenlerin sınıfında meydana gelen akran zorbalığını önlemede yaşadığı sıkıntılar belirlenmek amaçlanmıştır.

3.4. Verilerin Toplanması

3.4.1. Hazırlık Çalışması

Akran zorbalığını önlemede öğretmenlerin kullandıkları stratejilere ve karşılaşılan güçlüklerle ilişkin ilkokul 4. Sınıf öğretmen ve öğrenci görüşlerinin belirlenmesi amacıyla bir hazırlık çalışması yapılmıştır. 2018-2019 eğitim öğretim yılında Adana il sınırları içerisinde bulunan 46 ilkokuldan 4. Sınıf okutan 102 sınıf öğretmenleri ve 402 bu sınıflara devam eden öğrencilerden 119’u ile sorulara gönüllü olarak cevaplama özelliğine dikkat ederek ülkemizdeki ilkokul 4. sınıf öğrencilerinin zorbalık düzeylerini, öğrencilerin gösterdikleri akran zorbalığına ilişkin öğretmenlerin görüşlerini, öğrencilerin akran zorbalığına uğradıkları ya da zorbalık yaptıklarında öğretmenlerin uyguladıkları stratejileri ve öğretmenlerin akran zorbalığını önlemede karşılaştıkları güçlükleri belirlemek amacı ile hazırlık çalışması yapılmıştır.

3.4.2. Uygulama Süreci

Öğrenci ve öğretmenlere anket yolu ile yönlendirilmesi amaçlanan açık uçlu soruların hazırlığında uzman görüşleri alınarak sorulara son hali verilmiştir. Araştırmanın anket kısmındaki sorulardan elde edilen veriler nitel analiz yöntemlerinden içerik analizi yapılarak çözümlenmiştir.

Araştırmanın veri toplama sürecinde araştırmacı tarafından belirlenen ilkokullara gidilerek bu okullardan seçkisiz yöntemle belirlenen ikişer dördüncü sınıfta uygulama yapılmıştır. Her bir okulda anketlerin uygulanması için öncelikle öğretmen ve öğrencilere anketler dağıtılmış, gerekli açıklamalar yapılmıştır. Öğrencilere ankette anlaşılmayan bir soru ya da ifade olup olmadığı sorularak sürecin sağlıklı işlemesine çalışılmıştır. Özellikle öğrencilere Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği ve hazırlanan anket aynı anda verilerek çalışma yapılmıştır. Buradaki amaç ölçekten belirlenen zorba ve kurban ile daha sonrasında özel olarak tekrar anket uygulaması yapıldığında öğrencinin diğerlerinden ayrı olduğunu düşünüp farklı duygular içerisine girmesini engellemektir. Ölçekten aldığı puana göre anketi değerlendirmeye alınmıştır.

Her bir çalışma yaklaşık olarak öğrencilerde 30 dakika, öğretmenlerde ise 15 dakika sürmüştür. Ayrıca öğretmen ve öğrencilere kişisel bilgilerini belirlemeye yönelik sorulara anketler üzerinde yer verilmiştir.

3.4.3. Verilerin Analizi

Çalışmada öğretmenlerden ve öğrencilerden elde edilen görüşlerin değerlendirilmesi amacıyla açık uçlu sorulardan oluşan anket kullanılmıştır. Anketin analizinde betimsel analiz ve nitel analiz yöntemlerinden ise içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizi; insan davranışlarını ve davranışlarının doğasını tespit edebilmede doğrudan olmayan yollar kullanan bir tekniktir. Bu analiz ile belirlenen kurallara dayanarak bir metnin bazı sözcüklerini daha küçük içerik kategorileri ile özetlemeyi sağlayan bir tekniktir (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2016). Bu yöntem ile araştırmada kullanılacak kodlar oluşturulmuş ve ilişkili kodlar bir araya getirilerek temalar oluşturulmuştur.

İçerik analizi yönteminin dört aşaması kullanılarak çalışmada kullanılacak kodlara ulaşılmıştır. Bu aşamalar sırasıyla verilerin kodlanması, kodlardan yola çıkılarak temaların oluşturulması, kodların ve temaların düzenlenmesi ve ortaya çıkan bulguların tanımlanması ve yorumlanmasıdır (Karataş, 2015). Buradan yola çıkılarak;

1. **Aşama (Verilerin Kodlanması):** Bu aşamada anketlerden elde edilen bilgiler incelendi. Buralardan elde edilen bilgiler ile anlamlı bölümler ve her bölümün kavramasal olarak ne anlama geldiği bulunmaya çalışıldı. Bu bölümler bazı yerlerde bir sözcük bazı yerde ise bir cümle şeklinde oluşturuldu. Bu kodların oluşturulmasında oluşabilecek yanlışlıkları engelleyebilmek için anketler birkaç kez gözden geçirildi.

Kodlarla İlgili Kısaltmalar: Araştırmada öğretmen ve öğrenci görüşlerinin alındığı cevaplara ilişkin verilerin yazımında bazı kodlar kullanılmıştır. Öğrencilere yöneltilen sorulardaki “öğretmenin ne yapıyor” kısmı Ö.N.Y. olarak kodlanmıştır. “Öğretmenin ne yapmasını istersin” kısmı ise Ö.N.Y.İ. olarak kodlanmıştır. Anketlerdeki öğretmenlerin ifadelerinden bahsedilirken “Ö” öğretmen ve hemen yanında sıra numarası olmak üzere, kadın öğretmenler için “K”, erkek öğretmenler “E”, Öğrenciler için ise “ö” ve kız öğrenciler için “k”, erkek öğrenciler için “e” ve sıra numaraları verilmektedir. Öğrenciler “kur.” kurban öğrenciyi ve “zor.” zorba öğrenciyi belirten kodlardır.

Örnekler: (Ö100-K): 100 numaralı kodlu kadın öğretmen

(ö51-zor.-e): 51 numaralı kodlu zorba erkek öğrenci

2. **Aşama (Temaların Bulunması):** Birinci aşamada oluşturulan kodları genel düzeyde açıklayabilen birbirleri ile ilişkili kodları belirli kategoriler altında toplayıp temalar oluşturuldu. Bu temalar oluşturulurken iç tutarlılığın sağlanmasına dikkat edildi. Yani temaların altında yer alan verilerin anlamlı bir bütünlük oluşturmaya ve oluşturulan temaların birbirinden farklı olmasına rağmen kendi aralarında anlamlı bir bütünlük içinde oluşturulmasına dikkat edilmiştir.
3. **Aşama (Verilerin Kodlara ve Temalara Göre Düzenlenmesi ve Tanımlanması):** İlk aşamada oluşturulan olan kodlar ve ikinci aşamada oluşturulmuş olan temaların düzenlenmesi için bir sistem oluşturuldu. Üçüncü aşamada ise bu sisteme göre elde edilmiş verileri düzenlendi ve bu şekilde elde edilen verilerin tanımlanması ve yorumlanması sağlandı. Bu tanımlamalar ve yorumlamalar objektif olabilmesi için uzman görüşü alındı. Bu aşamada okuyucunun net olarak anlamasını sağlayacak tanımlamalar yapmaya dikkat edildi.
4. **Aşama (Bulguların Yorumlanması):** Son aşamada danışman eşliğinde toplanan verilere anlam kazandırıldı, elde edilen bulguların arasındaki ilişkilere

dikkat edilerek neden-sonuç ilişkisi de göz önünde bulundurularak bulgular sonuçlandırıldı.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde veri toplama araçları ile elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Bu doğrultuda araştırma sorularına paralel olarak anketten ve ölçekten elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

4.1. Öğretmen Görüşlerine İlişkin Bulgular

Akran Zorbalığını Önleme Stratejileri ve Karşılaşılan Güçlükleri Belirleme Anketi'nin birinci sorusunda “Öğrencim başkasına bazı cisimlerle zarar verdiğinde” bu davranışı ara sıra veya sürekli yaptığı durumlarda öğretmenlerin, öğrencilerine ne tür stratejiler uyguladığını belirleyen soruya verdikleri cevaplara göre oluşturulan kodların frekans ve yüzdeleri Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3

“Öğrencim Başkasına Bazı Cisimlerle Zarar Verdiğinde” Öğretmenlerin Uyguladıkları Stratejilere İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları

Ara Sıra İse			Sürekli İse		
Kodlar	f	%	Kodlar	f	%
Uyarı verme	58	56,8	Okul + Aile işbirliği	50	49,1
İletişim kurma	12	12	Aileyi bilgilendirme	26	25,5
Doğru davranışa yönlendirme	12	11,8	Ceza	6	5,9
Empati kurdurma	11	10,8	Sonucunu konuşma	4	3,9
Aile ile görüşme	3	3	Sebebini araştırma	4	3,9
Önem alma	3	3	Görmezden gelme	3	2,9
Ceza	1	1	Uzman görüşü	3	2,9
Özür diletme	1	1	Empati kurdurma	2	2
Sonucunu konuşma	1	1	İletişim kurma	1	1
Bireysel farklılığın doğallığı	1	1	Sorumluluk verme	1	1
			Etkinlik uygulama	1	1
			Arkadaşlığın önemini anlatma	1	1

Tablo 3’den de anlaşılabacağı üzere, “Öğrencim başkasına bazı cisimlerle zarar verdiğinde” davranışı **ara sıra** tekrarlanıyor ise en fazla cevap olarak 58 öğretmen (%56,8) “uyarı verme” stratejisini kullandıklarını belirtmiştir. Bunu sırasıyla 12 öğretmen (%12) “iletişim kurma”, 12 öğretmen (%11,8) “doğru davranışa

yönlendirme”, 11 öğretmen (%10,8) “empati kurdurma”, 3 öğretmen (%3) “aile ile görüşme” ve 3 öğretmen (%3) “önlem alma” şeklinde stratejiler kullandıklarını belirtmiştir. En az cevap olarak ise 1 öğretmen ile (%1) “ceza”, 1 öğretmen ile (%1) “özür diletme”, 1 öğretmen ile (%1) “sonucunu konuşma” ve 1 öğretmen ile (%1) “bireysel farklılığın doğallığı” cevapları verilmiştir.

Aynı durum **sürekli** tekrarlandığında ise en fazla cevap olarak 50 öğretmen (%49,1) “okul ve aile işbirliğine” başvuracağını belirtmişlerdir. Bunun devamında sırasıyla 26 öğretmen (%25,5) “aileyi bilgilendirme”, 6 öğretmen (%5,9) “Ceza”, 4 öğretmen (%3,9) “sonucu konuşma”, 4 öğretmen (%3,9) sebebini araştırma, 3 öğretmen (%2,9) “görmezden gelme”, ve 3 öğretmen (%2,9) “uzman görüşü” şeklinde stratejiler belirtmiştir. En az cevap olarak ise 1 öğretmen ile (%1) “iletişim kurma”, 1 öğretmen ile (%1) “sorumluluk verme”, 1 öğretmen ile (%1) “etkinlik uygulama” ve 1 öğretmen ile (%1) “arkadaşlığın önemini anlatma” cevapları verilmiştir.

Akran Zorbalığını Önleme Stratejileri ve Karşılaşılan Güçlükleri Belirleme Anketi’nin birinci sorusunda “Öğrencim arkadaşının saçını çektiğinde” bu davranışı ara sıra veya sürekli yaptığı durumlarda öğretmenlerin, öğrencilerine ne tür stratejiler uyguladığını belirleyen sorulara verdikleri cevaplara göre oluşturulan kodların frekans ve yüzdeleri Tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 4

“Öğrencim Arkadaşının Saçını Çektiğinde” Öğretmenlerin Uyguladıkları Stratejilere İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları

Ara Sıra İse			Sürekli İse		
Kodlar	f	%	Kodlar	f	%
Uyarı verme	44	43,2	Okul + Aile işbirliği	25	24,6
Empati kurdurma	16	15,7	Aileyi bilgilendirme	19	18,6
İletişim kurma	16	15,7	Empati kurdurma	19	18,6
Sebebini araştırma	8	7,8	Ceza	9	8,8
Özür diletme	6	5,9	Görmezden gelme	7	6,9
Ceza	4	3,9	Sebebini araştırma	6	5,9
Görmezden gelme	3	2,9	İletişim kurma	6	5,9
Doğru davranışa yönlendirme	3	2,9	Sonucunu konuşma	2	2
Sonucunu konuşma	1	1	Yer değiştirme	2	2
Önlem alma	1	1	Uzman görüşü	2	2
			Sorumluluk verme	2	2
			Uyarı verme	2	2
			Özür diletme	1	1

Tablo 4’de görüldüğü gibi öğretmenler, “öğrencileri arkadaşının saçını çektiğinde” bu davranışı **ara sıra** tekrarlanıyor ise; en fazla cevap olarak 44 öğretmen (%43,2) “uyarı verme” stratejisini kullandıklarını belirtmiştir. Bunun devamında sırasıyla, 16 öğretmen (%15,7) “empati kurdurma ve iletişim kurma”, 8 öğretmen (%7,8) “sebebini araştırma”, 6 öğretmen (%5,9) “özür diletme”, 4 öğretmen (%3,9) “ceza” stratejiler kullandıklarını belirtmiştir. En az cevap olarak ise 1 öğretmen (%1) “sonucunu konuşma” ve 1 öğretmen ile (%1) “önlem alma” cevapları verilmiştir.

Aynı davranışı öğrenciler **sürekli** tekrarladıklarında ise en fazla cevap olarak 25 öğretmen (%24,6) okul ve aile işbirliğine” başvurduklarını belirtmişlerdir. Aynı duruma sırasıyla 9 öğretmen (%18,6) “aile ile iletişime geçme”, 19 öğretmen (%18,6) “empati kurdurma”, 9 öğretmen (%8,8) “ceza”, 7 öğretmen (%6,9) “görmezden gelme”, 6 öğretmen (%5,9) “sebebini araştırma”, 6 öğretmen (%5,9) “iletilim kurma” stratejilerini kullandıklarını belirtmiştir. En az cevap olarak ise 1 öğretmen ile (%1) “özür diletme”” cevabı verilmiştir.

Akran Zorbalığını Önleme Stratejileri ve Karşılaşılan Güçlükleri Belirleme Anketi’nin birinci sorusunda “öğrencim arkadaşının hoşuna gitmeyen sözler (lakap takma, alay etme, küfür etme v.b.) söylediğinde” bu davranışı ara sıra veya sürekli yaptığı durumlarda öğretmenlerin, öğrencilerine ne tür stratejiler uyguladığını belirleyen soruya verdikleri cevaplara göre oluşturulan kodların frekans ve yüzdeleri Tablo 5’de verilmiştir.

Tablo 5

“Öğrencim Arkadaşının Hoşuna Gitmeyen Sözler (lakap takma, alay etme, küfür etme v.b.) Söylediğinde” Öğretmenlerin Uyguladıkları Stratejilere İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları

Ara Sıra İse			Sürekli İse		
Kodlar	f	%	Kodlar	f	%
Uyarı verme	36	35,3	Okul + Aile işbirliği	30	31,5
Empati kurdurma	28	27,5	Aileyi bilgilendirme	23	22,5
Doğru davranışa yönlendirme	18	17,7	Empati kurdurma	17	16,7
İletişim kurma	5	4,9	Ceza	12	11,8
Özür diletme	5	4,9	Uyarı verme	9	8,8
Etkinlik uygulama	3	2,9	Sebebini araştırma	3	2,9
Aile ile görüşme	2	2	Etkinlik uygulama	3	2,9
Görmezden gelme	2	2	İletişim kurdurma	3	2,9
Sebebini araştırma	2	2	Görmezden gelme	2	2
Önlem alma	1	1			
Bireysel farklılığın doğallığı	1	1			

Tablo 5’de görüldüğü gibi öğretmenler “öğrencileri arkadaşının hoşuna gitmeyen sözler (lakap takma, alay etme, küfür etme v.b) söylediğinde bu davranışı **ara sıra** tekrarlıyor ise; en fazla cevap olarak 36 öğretmen (%35,3) “uyarı verme” stratejisini kullandıklarını belirtmişlerdir. Bunun devamında sırasıyla 28 öğretmen (%27,5) “empati”, 18 öğretmen (%17,7) “doğru davranışa yönlendirme”, 5 öğretmen (%4,9) “iletişim kurma”, 5 öğretmen (%4,9) “özür diletme” şeklinde stratejiler kullandıklarını belirtmişlerdir. En az cevap olarak ise 1 öğretmen (%1) “önlem alma” ve 1 öğretmen (%1) “bireysel farklılığın doğallığı” cevapları verilmiştir.

Aynı davranışı öğrenciler **sürekli** tekrarladığında; en fazla cevap olarak 30 öğretmen (%21,4) “okul ile aile işbirliğine” başvurduklarını belirtmişlerdir. Bunun devamında sırasıyla 23 öğretmen (%22,5) “aileyi bilgilendirme”, 17 öğretmen (%16,7) “empati kurdurma”, 12 öğretmen (%16,7) “ceza”, 9 öğretmen (9/%8,8) “uyarı verme”, şeklinde stratejiler kullandıklarını belirtmişlerdir. En az cevap olarak ise 2 öğretmen ile (%2) “görmezden gelme” cevabı verilmiştir.

Akran Zorbalığını Önleme Stratejileri ve Karşılaşılan Güçlükleri Belirleme Anketi’nin birinci sorusunda “Öğrencim diğer öğrencilerin konuşmasını ve arkadaşlık ilişkisi kurmasını engellediğinde” bu davranışı ara sıra veya sürekli yaptığı durumlarda öğretmenlerin, öğrencilerine ne tür stratejiler uyguladığını belirleyen soruya verdikleri cevaplara göre oluşturulan kodların frekans ve yüzdeleri Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6

“Öğrencim Diğer Öğrencilerin Konuşmasını ve Arkadaşlık İlişkisi Kurmasını Engellediğinde” Öğretmenlerin Uyguladıkları Stratejilere İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları

Ara Sıra İse			Sürekli İse		
Kodlar	f	%	Kodlar	f	%
Uyarı verme	37	36,3	Okul + Aile işbirliği	32	21,4
Doğru davranışa yönlendirme	15	14,7	Empati kurdurma	20	19,6
Empati kurdurma	14	13,7	Aileyi bilgilendirme	14	13,7
İletişim kurma	10	9,8	İletişim kurma	8	7,9
Sonucunu konuşma	3	2,9	Ceza	6	5,9
Önlem alma	2	2	Uyarı verme	6	5,9
Bireysel farklılığın doğallığı	2	2	Sorumluluk verme	4	3,9
Görmezden gelme	2	2	Görmezden gelme	4	3,9
Arabuluculuk	2	2	Arkadaşlığın önemini anlatma	3	2,9
Ceza	1	1	Sebebini araştırma	2	2
			Yalnız kalanla ilgilenme	1	1
			Etkinlik uygulama	1	1
			Yer değiştirme	1	1

Tablo 6’den da anlaşılacağı üzere, öğretmenler “öğrencileri diğer öğrencilerin konuşmasını ve arkadaşlık ilişkisi kurmasını engellediğinde” bu davranışı **ara sıra** yapıyorsa; en fazla cevap olarak 37 öğretmen (%36,3) “uyarı verme” stratejisini kullandıklarını belirtmişlerdir. Bunun devamında sırasıyla 15 öğretmen (%14,7) “doğru davranışa yönlendirme”, 14 öğretmen (%13,7) “empati kurdurma”, 10 öğretmen (%9,8) “iletişim kurma”, 3 öğretmen (%2,9) “davranışın sonucunu konuşma” şeklinde stratejiler kullandıklarını belirtmişlerdir. En az cevap olarak ise 1 öğretmen ile (%1) “ceza” cevabını vermiştir.

Öğretmenler öğrencileri aynı davranışı öğrencileri **sürekli** tekrarladığında en fazla cevap olarak 32 öğretmen (%21,4) “okul ve aile işbirliği” sağladıklarını belirlenmiştir. Bunun devamında sırasıyla 20 öğretmen (%19,6) “empati kurdurma”, 14 öğretmen (%13,7) “aileyi bilgilendirme”, 8 öğretmen (%7,9) “iletişim kurma”, 6 öğretmen (%5,9) “ceza”, 6 öğretmen (%5,9) “uyarı verme” cevapları verilmiştir. En az cevap olarak 1 öğretmen (%1) “yalnız kalan kişi ile ilgilenme”, 1 öğretmen (%1) “etkinlik uygulama” ve 1 öğretmen (%1) “yer değiştirme” şeklinde stratejiler kullandıklarını belirtmişlerdir.

Akran Zorbalığını Önleme Stratejileri ve Karşılaşılan Güçlükleri Belirleme Anketi’nin birinci sorusunda “öğrencim arkadaşını gruba almayarak yalnız bıraktığında” bu davranışı ara sıra veya sürekli yaptığı durumlarda öğretmenlerin, öğrencilerine ne tür stratejiler uyguladığını belirleyen soruya verdikleri cevaplara göre oluşturulan kodların frekans ve yüzdeleri Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7

“Öğrencim Arkadaşını Gruba Almayarak Yalnız Bıraktığında” Öğretmenlerin Uyguladıkları Stratejilere İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları

Ara Sıra İse			Sürekli İse		
Kodlar	f	%	Kodlar	f	%
Uyarı verme	24	23,5	Empati kurdurma	32	31,4
Doğru davranışa yönlendirme	21	20,5	Okul + Aile işbirliği	26	25,5
Empati kurdurma	18	17,6	İletişim kurma	18	17,6
Sebebini araştırma	13	12,7	Arkadaşlığın önemini anlatma	4	3,9
İletişim kurma	11	8,9	Uyarı verme	4	3,9
Yalnız kalanla ilgilenme	4	3,9	Ceza	3	2,9
Görmezden gelme	3	3	Sebebini araştırma	3	2,9
Arabuluculuk	3	3	Yalnız kalanla ilgilenme	3	2,9
Etkinlik uygulama	2	2	Uzman görüşü	2	2
Ceza	2	2	Etkinlik uygulama	2	2
Sonucunu konuşma	1	1	Arabuluculuk	2	2
			Görmezden gelme	1	1
			Demokratik ortam kurma	1	1
			Yer değiştirme	1	1

Tablo 7’de de görüldüğü gibi öğretmenler, “öğrencileri arkadaşlarını gruba alamayarak yalnız bıraktığında” bu davranışı **ara sıra** yaptıklarında, en fazla 24 öğretmen (%23,5) “uyarı verme” stratejisini kullandıklarını belirtmişlerdir. Bunun devamında sırayla 21 öğretmen (%20,5) “doğru davranışa yönlendirme”, 18 öğretmen (%17,6) “empati kurdurma”, 13 öğretmen (%12,7) “sebebini araştırma”, 11 öğretmen (%8,9) “iletişim kurma”, 4 öğretmen (%3,9) “yalnız kalanla ilgilenme” şeklinde stratejiler kullandıklarını belirtmişlerdir. En az cevap olarak “ceza”, 1 öğretmen (%1) “davranışın sonucunu konuşma” cevaplarını vermişlerdir.

Öğretmenler öğrencileri aynı davranışı **sürekli** yaptıklarında; en fazla cevap olarak 32 öğretmen (%31,4) “empati kurma”larını sağladıklarını belirtmişlerdir. Bunun devamında sırasıyla 26 öğretmen (%25,5) “okul ve aile işbirliği”, 18 öğretmen (%17,6) “iletişim kurma”, 4 öğretmen (%3,9) “arkadaşlığın öneminden bahsetme”, 4 öğretmen (%3,9) “uyarı verme”, 3 öğretmen (%2,9) “ceza” şeklinde stratejiler kullandıklarını belirtmişlerdir. En az cevap olarak 1 öğretmen (%1) “görmezden gelme”, 1 öğretmen (%1) “demokratik ortam kurma” ve 1 öğretmen (%1) “yer değiştirme” cevaplarını vermişlerdir.

Akran Zorbalığını Önleme Stratejileri ve Karşılaşılan Güçlükleri Belirleme Anketi’nin birinci sorusunda “Öğrencim arkadaşları ile ilgili dedikodu çıkarıp, yaydığında” bu davranışı **ara sıra** veya **sürekli** yaptığı durumlarda öğretmenlerin, öğrencilerine ne tür stratejiler uyguladığını belirleyen soruya verdikleri cevaplara göre oluşturulan kodların frekans ve yüzdeleri Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8

“Öğrencim Arkadaşları İle İlgili Dedikodu Çıkarıp, Yayıdığında” Öğretmenlerin Uyguladıkları Stratejilere İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları

Ara Sıra İse			Sürekli İse		
Kodlar	f	%	Kodlar	f	%
Uyarı verme	34	33,3	Okul + Aile işbirliği	57	57,1
Doğru davranışa yönlendirme	31	30,5	İletişim kurma	10	9,8
Empati kurdurma	9	8,8	Uyarı verme	8	7,8
İletişim kurma	9	8,8	Ceza	7	6,9
Sebebini araştırma	4	3,9	Empati kurdurma	5	4,9
Arabuluculuk	3	2,9	Dini yönden değerlendirme	5	4,9
Ceza	3	2,9	Sebebini araştırma	2	2
Görmezden gelme	2	2	Görmezden gelme	1	1
Özür diletme	2	2	Yer değiştirme	1	1
Etkinlik uygulama	2	2	Etkinlik uygulama	1	1
Demokratik ortam kurma	1	1	Arabuluculuk	1	1
Dini yönden değerlendirme	1	1	Arkadaşlığın önemini anlatma	1	1
Rehberlik servisi yönlendirme	1	1			

Tablo 8’de de görüldüğü gibi öğretmenler “öğrencileri arkadaşları ile ilgili dedikodu çıkarıp yaydığını”, bu davranışı **ara sıra** tekrarlıyor ise; en fazla 34 öğretmen (%33,3) “uyarı verme” stratejisini kullandıklarını belirtmişlerdir. Bunun devamında sırasıyla 31 öğretmen (%30,5) “doğru davranışa yönlendirme”, 9 öğretmen (%8,8) “empati kurdurma”, 9 öğretmen (%8,8) “iletişim kurma”, 4 öğretmen (%3,9) “sebebini araştırma”, 3 öğretmen (%2,9) “arabuluculuk”, 3 öğretmen (%2,9) “ceza” şeklinde stratejiler kullandıklarını belirtmişlerdir. En az cevap olarak 1 öğretmen (%1) “demokratik ortam kurma”, 1 öğretmen (%1) “dini açıdan değerlendirme”, ve 1 öğretmen (%1) “rehberlik servisine yönlendirme” cevaplarını vermişlerdir.

Öğrenciler aynı davranışı **sürekli** tekrarladıklarında; en fazla 57 öğretmen (%57,1) “okul ve aile işbirliği” sağladıklarını belirtmişlerdir. Bunun devamında sırasıyla 10 öğretmen (%9,8) “iletişim kurma”, 8 öğretmen (%7,8) “uyarı verme”, 7 öğretmen (%6,9) “ceza”, 5 öğretmen (%4,9) “empati kurdurma”, 5 öğretmen (%4,9) “dini açıdan değerlendirme” şeklinde stratejiler kullandıklarını belirtmişlerdir. En az cevap olarak 1 öğretmen (%1) “görmezden gelme”, 1 öğretmen (%1) “yerlerini değiştirme”, 1 öğretmen (%1) “etkinlik uygulama”, 1 öğretmen (%1) “arabuluculuk” ve 1 öğretmen (%1) “arkadaşlığın önemini anlatma” cevapları verilmiştir.

Akran Zorbalığını Önleme Stratejileri ve Karşılaşılan Güçlükleri Belirleme Anketi’nin birinci sorusunda “Öğrencim arkadaşını yapmadığı bir şeyle suçladığında” bu davranışı ara sıra veya sürekli yaptığı durumlarda öğretmenlerin, öğrencilerine ne tür stratejiler uyguladığını belirleyen soruya verdikleri cevaplara göre oluşturulan kodların frekans ve yüzdeleri Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9

“Öğrencim Arkadaşını Yapmadığı Bir Şeyle Suçladığında” Öğretmenlerin Uyguladıkları Stratejilere İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları

Ara Sıra İse			Sürekli İse		
Kodlar	f	%	Kodlar	f	%
Uyarı verme	30	29,4	Okul + Aile işbirliği	52	51
Doğru davranışa yönlendirme	26	25,5	İletişim kurma	13	12,8
İletişim kurma	7	6,9	Uyarı verme	9	8,8
Empati kurdurma	6	5,9	Empati kurdurma	9	8,8
Ceza	6	5,9	Ceza	5	4,9
Sebebini araştırma	6	5,9	Uzman görüşü	4	3,9
Görmezden gelme	5	4,9	Sebebini araştırma	4	3,9
Dini yönden değerlendirme	4	3,9	Görmezden gelme	3	2,9
Arabuluculuk	3	2,9	Etkinlik uygulama	3	2,9
Özür diletme	2	2			
Sonuçlarını konuşma	1	1			
Aile ile görüşme	1	1			
Takibe alma	1	1			
Etkinlik uygulama	1	1			
Demokratik ortam	1	1			
Yalnız kalanla ilgilenme	1	1			
Rehberlik servisi	1	1			

Tablo 9’da da görüldüğü gibi öğretmenler “öğrencileri arkadaşlarını yapmadıkları bir şeyle suçladığında” bu davranışı **ara sıra** yapıyor ise; en fazla 30 öğretmen (%29,4) “uyarı verme” stratejisini kullandıklarını belirtmişlerdir. Bunun devamında sırasıyla 26 öğretmen (%25,5) “doğru davranışa yönlendirme”, 7 öğretmen (%6,9) “iletişim kurma”, 6 öğretmen (%5,9) “empati kurdurma”, 6 öğretmen (%5,9) “ceza”, 6 öğretmen (%5,9) “sebebini araştırma”, 5 öğretmen (%4,9) “görmezden gelme”, 4 öğretmen (%3,9) “dini açıdan değerlendirme” şeklinde stratejiler kullandıklarını belirtmişlerdir. En az cevap olarak 1 öğretmen (%1) “aile ile görüşme”, 1 öğretmen (%1) “olayı takibe alma”, 1 öğretmen (%1) “etkinlik uygulama”, 1 öğretmen (%1) “demokratik ortam kurma”, 1 öğretmen (%1) “yalnız kalanla ilgilenme” ve 1 öğretmen (%1) “rehberlik servisi” cevapları verilmiştir.

Öğrenciler bu davranışı **sürekli** tekrarladıklarında; en fazla cevap olarak 52 öğretmen (%51) “okul ve aile işbirliği”ni sağladıklarını belirtmişlerdir. Bunun devamında sırasıyla 13 öğretmen (%12,8) “iletişim kurma”, 9 öğretmen (%8,8) “uyarı verme”, 9 öğretmen (%8,8) “empati kurdurma”, 5 öğretmen (%4,9) “ceza” şeklinde stratejiler kullandıklarını belirtmişlerdir. En az cevap olarak 3 öğretmen (%2,9) “görmezden gelme” ve 3 öğretmen (%2,9) “etkinlik uygulama” cevapları verilmiştir.

Akran Zorbalığını Önleme Stratejileri ve Karşılaşılan Güçlükleri Belirleme Anketi'nin birinci sorusunda “Öğrencim arkadaşını tehdit ettiğinde” bu davranışı ara sıra veya sürekli yaptığı durumlarda öğretmenlerin, öğrencilerine ne tür stratejiler uyguladığını belirleyen soruya verdikleri cevaplara göre oluşturulan kodların frekans ve yüzdeleri Tablo 10’da verilmiştir.

Tablo 10

“Öğrencim Arkadaşını Tehdit Ettiğinde” Öğretmenlerin Uyguladıkları Stratejilere İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları

Ara Sıra İse			Sürekli İse		
Kodlar	f	%	Kodlar	f	%
Uyarı verme	33	32,4	Okul + Aile işbirliği	86	84,6
Doğru davranışa yönlendirme	20	19,6	Görmezden gelme	4	3,9
İletişim kurma	10	9,8	Empati kurdurma	4	3,9
Sebebini araştırma	9	8,8	Ceza	3	2,9
Empati kurdurma	6	5,9	İletişim kurma	3	2,9
Aile ile görüşme	6	5,9	Uzman görüşü	1	1
Özür diletme	4	3,9	Sebebini araştırma	1	1
Ceza	3	2,9			
Görmezden gelme	3	2,9			
Rehberlik servisi	3	2,9			
Dini yönden değerlendirme	1	1			
Demokratik ortam kurma	1	1			
Arabuluculuk	1	1			

Tablo 10’da da görüldüğü gibi öğretmenler “öğrencimin arkadaşını tehdit ettiğinde” bu davranışı **ara sıra** yapıyor ise; en fazla 33 öğretmen (%32,4) “uyarı verme” stratejisini kullandıklarını belirtmişlerdir. Bunun devamında sırasıyla 20 öğretmen (%19,6) “doğru davranışa yönlendirme”, 10 öğretmen (%9,8) “iletişim kurma”, 9 öğretmen (%8,8) “sebebini araştırma”, 6 öğretmen (%5,9) “empati kurdurma”, 6 öğretmen (%5,9) “aile ile görüşme” şeklinde stratejiler kullandıklarını belirtmişlerdir. En az cevap olarak 1 öğretmen (%1) “dini yönden değerlendirme” “demokratik ortam kurma” ve 1 öğretmen (%1) “arabuluculuk” cevapları verilmiştir.

Aynı davranışı öğrenciler **sürekli** tekrarladıklarında; en fazla 86 öğretmen (%84,6) “okul ve aile işbirliği”ni sağladıklarını belirtmişlerdir. Bunun devamında sırasıyla 4 öğretmen (%3,9) “görmezden gelme”, 4 öğretmen (%3,9) “empati kurdurma” şeklinde stratejiler kullandıklarını belirtmişlerdir. En az cevap olarak 1 öğretmen (%1) “uzman görüşü” ve 1 öğretmen (%1) sebebini araştırma” cevapları verilmiştir.

Akran Zorbalığını Önleme Stratejileri ve Karşılaşılan Güçlükleri Belirleme Anketi'nin birinci sorusunda “Öğrencim arkadaşlarının eşyalarını izinsiz veya zorlayarak aldığında” bu davranışı ara sıra veya sürekli yaptığı durumlarda öğretmenlerin, öğrencilerine ne tür stratejiler uyguladığını belirleyen soruya verdikleri cevaplara göre oluşturulan kodların frekans ve yüzdeleri Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11

“Öğrencim Arkadaşlarının Eşyalarını İzinsiz veya Zorlayarak Aldığında” Öğretmenlerin Uyguladıkları Stratejilere İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları

Ara Sıra İse			Sürekli İse		
Kodlar	f	%	Kodlar	f	%
Doğru davranışa yönlendirme	36	35,3	Okul + Aile işbirliği	61	59,8
Uyarı verme	35	34,4	Empati kurdurma	10	9,8
İletişim kurma	11	10,9	İletişim kurma	7	6,9
Empati kurdurma	4	3,9	Ceza	6	5,9
Sebebini araştırma	4	3,9	Uyarı verme	5	4,9
Aile ile görüşme	3	2,9	Sorumluluk verme	3	2,9
Görmezden gelme	3	2,9	Sebebini araştırma	3	2,9
Etkinlik uygulama	2	2	Uzman görüşü	2	2
Ceza	1	1	Görmezden gelme	1	1
Özür diletme	1	1	Arabuluculuk	1	1
Etkinlik uygulatma	1	1	Dini yönden değerlendirme	1	1
			Zararı karşılatma	1	1
			Yer değiştirme	1	1

Tablo 11’de de görüldüğü gibi öğretmenler, “öğrencilerinin arkadaşlarının eşyalarını izinsiz veya zorla aldıklarında” bu davranışı **ara sıra** yapıyor ise; en fazla 36 öğretmen (%35,3) “doğru davranışa yönlendiririm” stratejiini kullandıklarını belirtmişlerdir. Bunun devamında sırasıyla 35 öğretmen (%34,4) “uyarı verme”, 11 öğretmen (%10,9) “iletişim kurma”, 4 öğretmen (%3,9) “empati kurdurma”, 4 öğretmen (%3,9) “sebebini araştırma” şeklinde stratejiler kullandıklarını belirtmişlerdir. En az cevap olarak 1 öğretmen (%1) “ceza”, 1 öğretmen (%1) “özür diletme” ve 1 öğretmen (%1) “etkinlik uygulatma” cevaplarını vermiştir.

Aynı davranışı öğrenciler **sürekli** tekrarladıklarında; en fazla 61 öğretmen (%59,8) “okul ve aile işbirliği”ni sağladıklarını belirtmişlerdir. Bunun devamında sırasıyla 10 öğretmen (%9,8) “empati kurdurma”, 7 öğretmen (%6,9) “iletişim kurma”, 6 öğretmen (%5,9) “ceza”, 5 öğretmen (%4,9) “uyarı verme” şeklinde stratejiler kullandıklarını belirtmişlerdir. En az cevap olarak 1 öğretmen (%1) “görmezden gelme”, 1 öğretmen (%1) “arabuluculuk”, 1 öğretmen (%1) “dini yönden

değerlendirme”, 1 öğretmen (%1) “zararı karşılatma” ve 1 öğretmen (%1) “yer değiştirme” cevapları verilmiştir.

Akran Zorbalığını Önleme Stratejileri ve Karşılaşılan Güçlükleri Belirleme Anketi’nin birinci sorusunda “Öğrencim eşyalara bilerek zarar verdiğinde” bu davranışı ara sıra veya sürekli yaptığı durumlarda öğretmenlerin, öğrencilerine ne tür stratejiler uyguladığını belirleyen soruya verdikleri cevaplara göre oluşturulan kodların frekans ve yüzdeleri Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12

“Öğrencim Eşyalara Bilerek Zarar Verdiğinde” Öğretmenlerin Uyguladıkları Stratejilere İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları

Ara Sıra İse			Sürekli İse		
Kodlar	f	%	Kodlar	f	%
Uyarı verme	39	38,3	Okul + Aile işbirliği	64	62,7
İletişim kurma	19	18,7	Zararı karşılatma	10	9,8
Sebebini araştırma	9	8,8	Sebebini araştırma	7	6,9
Doğru davranışa yönlendirme	9	8,8	Ceza	5	4,9
Empati kurdurma	8	7,8	İletişim kurma	5	4,9
Zararı karşılatma	6	5,9	Empati kurdurma	5	4,9
Görmezden gelme	4	3,9	Uzman görüşü	3	2,9
Ceza	4	3,9	Görmezden gelme	2	2
Aile ile görüşme	2	2	Uyarı verme	1	1
Özür diletme	1	1			
Arabuluculuk	1	1			

Tablo 12’de de görüldüğü gibi öğretmenler, “öğrencileri eşyalara bilerek zarar verdiğinde” bu davranışı **ara sıra** yapıyor ise; en fazla 39 öğretmen (%38,3) “uyarı verme” stratejisini kullandıklarını belirtmişlerdir. Bunun devamında sırasıyla 19 öğretmen (%18,7) “iletişim kurma”, 9 öğretmen (%8,8) “sebebini araştırma”, 9 öğretmen (%8,8) “doğru davranışa yönlendirme”, 8 öğretmen (%7,8) “empati kurdurma”, 6 öğretmen (%5,9) “zararı karşılatma” şeklinde stratejiler kullandıklarını belirtmişlerdir. En az cevap olarak 1 öğretmen (%1) “özür diletme” ve 1 öğretmen (%1) “arabuluculuk” cevapları verilmiştir.

Aynı davranışı öğrenciler **sürekli** tekrarladıklarında ise; en fazla 64 öğretmen (%62,7) “okul ve aile işbirliği”ni sağladıklarını belirtmişlerdir. Bunun devamında sırasıyla 10 öğretmen (%9,8) “zararı karşılatma”, 7 öğretmen (%6,9) “sebebini araştırma”, 5 öğretmen (%4,9) “ceza”, 5 öğretmen (%4,9) “iletişim kurma”, 5 öğretmen

(%4,9) “empati kurdurma” şeklinde stratejiler kullandıklarını belirtmişlerdir. En az cevap olarak 1 öğretmen (%1) “uyarı verme” cevabını vermiştir.

Öğretmenlerin akran zorbalığını önlemede en fazla uyarı verme stratejisini kullandıkları belirlenmiştir. Bunun devamında doğru davranışa yönlendirme, okul ile ailenin iş birliği içinde olmasını sağlama, aileye bu konuda bilgilendirme yapma, öğrencilerinin empati kurmasını sağlama, yaptığı davranışın sebebini araştırma gibi stratejiler kullandıkları belirlenmiştir. Öğretmenlerin bu stratejileri kullandıklarına yönelik örnek ifadeleri aşağıda verilmiştir:

“Öğrencimi başka öğrencilere zarar vermemesi konusunda uyarırım.”(Ö100-K)

“Yaptığının doğru olmadığını belirterek empati kurmasını isterim.”(Ö101-K)

“Ailesi ile iletişime geçip haber veririm.” (Ö97-E)

“Okul aile işbirliği yöntemine giderim.”(Ö57-E)

“Bu davranışı neden yaptığının sebebini araştırırım.”(Ö68-K)

Öğretmenlerin Akran Zorbalığını Önlemede Karşılaştıkları Güçlüklerle İlişkin

Bulgular: Akran zorbalığını önlemede öğretmenlerin karşılaştıkları güçlükleri belirlemeyi amaçlayan soruya ait verilen cevaplara istinaden ulaşılan veriler tablo 13’de verilmiştir.

Tablo 13

Akran Zorbalığını Önlemede Karşılaşılan Güçlükler

Verilen Cevaplara Ait Oluşturulan Kodlar	f	%
Ailenin kabul etmemesi	28	27,4
Ailenin öğretmene destek vermemesi	20	19,7
Çocuğun şiddet görmesi ya da şiddeti normal görmesi	10	9,8
Davranışın süreklilik göstermesi	9	8,8
Velinin ilgisizliği	7	6,9
Velinin durum karşısındaki sergilediği tutum	5	4,9
Çocuğun yaşadığı çevrenin etkisi	5	4,9
Bazı öğrencilerin durumu gizlemesi	4	3,9
Öğrencileri sakinleştirme konusunda sıkıntı yaşanması	4	3,9
Ailenin çocuğa aşırı korumacı davranması	2	2
Zorbayı tespit etmekte zorlanmak	2	2
Öğretmenin bu konuda yaptırım gücünün olmaması	2	2
Bu konuda zorluk yaşamadım diyen öğretmenler	2	2
Öğrencinin ailesinden birini kaybetmiş olması	1	1
Sınıf dışındaki kişilerin müdahale etmesi	1	1

Tablo 13'den anlaşılabacağı üzere öğretmenlerin “Akran zorbalığını önlemede yaşadığınız güçlükler nelerdir?” sorusuna verdikleri cevaplar incelendiğinde; 28 öğretmen (%27,4) öğrencilerin “ailenin kabul etmemesi” cevabını verdikleri belirlenmiştir. Bu sonucu sırasıyla 20 öğretmen (%19.7) “ailenin öğretmene bu konuda destek vermemesi”, 10 öğretmen (%9.8) “çocuğun şiddet görmesi ya da şiddeti normal görmesi”, 9 öğretmen (%8,8) “gösterdikleri davranışın süreklilik göstermesi”, 7 öğretmen (%6,9) “velinin ilgisizliği”, 5 öğretmen (%4,9) “velinin gerçekleşen durum karşısında sergilediği tutum”, 5 öğretmen (%4,9) “çocuğun yaşadığı çevrenin etkisi”, 4 öğretmen (%3.9) “bazı öğrencilerin zorbalığı gizlemesi”, 4 öğretmen (%3.9) “öğrencileri sakinleştirme konusunda sıkıntı yaşanması”, 2 öğretmen (%2) “ailenin çocuğuna karşı aşırı korumacı davranması”, 2 öğretmen (%2) “zorbayı tespit etmekte zorlanmak”, 2 öğretmen (%2) “öğretmenin bu konuda yaptırım gücünün olmaması”, 2 öğretmen (%2) “bu konuda zorluk yaşamadım diyen öğretmenler”, 1 öğretmen (%1) “öğrencinin ailesinden birini kaybetmiş olmasının” ve 1 öğretmen (%1) “sınıf dışındaki kişilerin müdahale etmesi” akran zorbalığını önlemede yaşadıkları güçlüğü sebebi olarak belirtmişlerdir.

Öğretmenlerin akran zorbalığını önlemede karşılaştıkları güçlüklerle verdikleri cevaplar incelendiğinde en fazla ailenin bu durumu kabullenmemesini belirlenmiştir. Bu sonucu ailenin akran zorbalığını önlemede öğretmene destek vermediğini ve çocuğun şiddet görmesini normal olarak karşılamaları, davranışın süreklilik göstermesi ve velinin ilgisizliğine ilişkin güçlükler takip etmektedir. Öğretmenlerin belirttiği bu güçlüklerle ilişkin örnek ifadeler aşağıda verilmiştir:

“Velinin çocuğuna hiçbir kötü davranışı yakıştırmaması ve kabul etmemesi.”(Ö90-K)

“Ailenin ilgisizliği.”(Ö82-K)

“Öğrencilerin ailede şiddetle çok karşılaşması, dolayısıyla normalleşmesi.”(Ö84-K)

“Çocukların yanlış davranışlarının sadece bizim tarafımızdan düzeltilmesi, ailenin bu durumu düzeltmeye destek vermemesi.”(Ö77-K)

“Ailenin kabullenmemesi.”(Ö73-E)

“Aile desteğinin olmaması.”(Ö47-E)

4.2. Öğretmenlerin Akran Zorbalığını Önleme Stratejileri Hakkında Öğrenci Görüşleri Anketi'ne İlişkin Bulgular

Anketin birinci sorusunda “birbirinize bazı cisimlerle zarar verdiğinizde” öğretmeniniz ne yapıyor ve bu davranış karşısında öğretmeninin ne yapmasını istersin sorularına verdikleri cevaplara göre oluşturulan kodların frekans ve yüzdeleri Tablo 14’de verilmiştir.

Tablo 14

“Birbirinize Bazı Cisimlerle Zarar Verdiğinizde” Sorusuna Öğrencilerin Verdikleri Cevaplara İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları

KURBAN					ZORBA				
Kodlar	Ö.N.Y.*		Ö.N.Y.İ.*		Kodlar	Ö.N.Y.*		Ö.N.Y.İ.*	
	f	%	f	%		f	%	f	%
Sözel şiddet	27	39,1	18	26,1	Sözel şiddet	14	24,1	10	17,2
Uyarı verme	16	23,2	15	21,7	Arabuluculuk	13	22,4	2	3,4
Ceza	10	14,5	13	18,8	Tepkisizlik	11	19	15	25,9
Tepkisizlik	6	8,7	7	10,1	Bireysel ilgilenme	8	13,8	7	12,1
Öfkeleniyor	4	5,8			Uyarı verme	5	8,6	5	8,6
Sebebini araştırıyor	5	7,2			Özür diletsin	4	6,9	2	3,4
Fiziksel şiddet	1	1,4			Ceza	1	1,7	4	6,9
Şevkat gösterebilir			6	8,7	İletişim kurma	1	1,7		
Arabuluculuk			3	4,3	Fiziksel şiddet	1	1,7		
Okuldan atılması			3	4,3	Davranışın			6	10,9
					yanlışığını anlatma				
Sakin kalması			2	2,9	Şevkat gösterebilir			3	5,2
Özür diletme			2	2,9	Zararı karşılatma			2	3,4
					Dini değerlendirme			2	3,4

*Ö.N.Y.:Öğretmenin ne yapıyor?

Ö.N.Y.İ.:Öğretmenin ne yapmasını istersin?

Tablo 14’de de görüldüğü üzere;“Birbirinize bazı cisimlerle zarar verdiğinizde öğretmeniniz ne yapıyor?” sorusuna; **kurban** öğrencilerden en fazla olarak 27 öğrenci (%39,1) “sözel şiddet” cevabını verdikleri belirlenmiştir. Bunun devamında sırasıyla 16 öğrenci (%23,2) “uyarı”, 10 öğrenci (%14,5) “ceza” cevaplarını vermişlerdir. En az rastlanan cevap olarak 1 öğrenci (%1,4) “fiziksel şiddet” cevabını vermiştir. Aynı durum için öğretmeninin ne yapmasını istersin sorusuna ise; en fazla 18 öğrenci (%26,1) “sözel şiddet” cevabını vermiştir. Bunun devamında sırasıyla 15 öğrenci (21,7) “uyarı verme”, 13 öğrenci (%18,8) “ceza” cevabını vermişlerdir. En az 2 öğrenci ile (%2,9) “özür diletsin” cevabına ulaşılmıştır.

Aynı soruya öğrenciler arasından belirlenen **zorba** öğrenciler **Ö.N.Y.** kısmına en fazla 14 öğrenci ile (%24,1) “sözel şiddet” cevabına ulaşılmıştır. Bunun devamında sırasıyla 13 öğrenci (%22,4) “arabuluculuk”, 11 öğrenci (%19) “tepkisizlik” cevabını vermişlerdir. En az cevap olarak 1 öğrenci ile (%1,7) “fiziksel şiddet” cevabına ulaşılmıştır. **Ö.N.Y.İ.** kısmında ise en fazla 15 öğrenci ile (%25,9) “tepkisizlik” cevabına ulaşılmıştır. Bunun devamında sırasıyla 10 öğrenci ile (%17,2) “sözel şiddet”, 7 öğrenci (%12,1) “bireysel ilgilenme” cevabını vermiştir. En az 2 öğrenci ile (%3,4) “dini yönden değerlendirme” cevabına ulaşılmıştır.

Öğretmenlerin Akran Zorbalığını Önleme Stratejileri Hakkında Öğrenci Görüşleri Anketi’nin birinci sorusunda “birbirinizin saçını çektiğinizde” öğretmeniniz ne yapıyor ve bu davranış karşısında öğretmeninin ne yapmasını istersin sorularına verdikleri cevaplara göre oluşturulan kodların frekans ve yüzdeleri Tablo 15’de verilmiştir.

Tablo 15

“Birbiriniz saçını çektiğinizde” Sorusuna Öğrencilerin Verdikleri Cevaplara İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları

KURBAN					ZORBA				
Kodlar	Ö.N.Y.*		Ö.N.Y.İ*		Kodlar	Ö.N.Y.*		Ö.N.Y.İ*	
	f	%	f	%		f	%	f	%
Sözel şiddet	25	36,2	14	20,3	Tepkisizlik	15	25,9	17	29,3
Uyarı verme	14	20,3	19	27,5	Sözel şiddet	11	19	10	17,2
Tepkisizlik	8	11,6	9	13	Arabuluculuk	10	17,2	4	6,9
Özür diletme	6	8,6	2	2,9	Uyarı verme	6	10,3	7	12,1
Ceza	5	7,2	10	14,5	Bireysel ilgilenme	5	8,6	7	12,1
Sebebinin araştırıyor	4	5,8			Özür diletsin	5	8,6	4	6,9
Fiziksel şiddet	4	5,8	1	1,4	Davranışın	2	3,4	4	6,9
					yanlışlığını anlatması				
Öfkekelmiyor	3	4,3			İletişim kurma	2	3,4		
Şevkat gösterebilir			7	10,1	Zararı karşılatma	1	1,7	2	3,4
Arabuluculuk			3	4,3	Ceza	1	1,7	2	3,4
Sakin kalması			2	2,9	Şevkat gösterebilir			1	1,7
Davranışın yanlışlığını anlatma			2	2,8					

Tablo 15’de de görüldüğü gibi; “Birbirinizin saçını çektiğinizde” sorusunun **Ö.N.Y.** kısmına **kurban** öğrencilerden; en fazla 25 öğrenci ile (%36,2) “sözel şiddet” cevabına ulaşılmıştır. Bunun devamında sırasıyla, 14 öğrenci (%20,3) “uyarı verme”, 8 öğrenci (%11,6) “tepkisizlik” cevabını vermiştir. En az rastlanan cevap olarak 3 öğrenci

(%4,3) “öfkeleniyor” cevabına ulaşılmıştır. **Ö.N.Y.İ.** kısmında en fazla 19 öğrenci ile (%27,5) “tepkisizlik” cevabına ulaşılmıştır. Bunun devamında sırasıyla 14 öğrenci ile (%20,3) “sözel şiddet”, 10 öğrenci (%14,5) “ceza” cevabını vermişlerdir. Aynı duruma en az rastlanan cevap olarak 2 öğrenci ile (%2,8) “davranışın yanlışlığını anlatması” cevabıdır.

Aynı soruya öğrenciler arasından belirlenen **zorba** öğrenciler **Ö.N.Y.** kısmına en fazla 15 öğrenci ile (%25,9) “tepkisizlik” cevabına ulaşılmıştır. Bunun devamında 11 öğrenci (%19) sözel şiddet”, 10 öğrenci (%17,2) “arabuluculuk” cevaplarını vermiştir. En az cevap olarak 1 öğrenci ile (%1,7) “ceza” cevabına ulaşılmıştır. **Ö.N.Y.İ.** kısmında ise en fazla 17 öğrenci ile (%29,3) “sözel şiddet” cevabına ulaşılmıştır. Bunun devamında sırasıyla 10 öğrenci (%17,2) sözel şiddet”, 7 öğrenci (%12,1) “uyarı verme”, 7 öğrenci (%12,1) “bireysel ilgilenme” cevaplarını vermişlerdir. En az 1 öğrenci ile (%1,7) “şevkat göstere” cevabına ulaşılmıştır.

Öğretmenlerin Akran Zorbalığını Önleme Stratejileri Hakkında Öğrenci Görüşleri Anketi’nin birinci sorusunda “birbirinize hoş gitmeyen sözler söylediğinizde” öğretmeniniz ne yapıyor ve bu davranış karşısında öğretmeninizin ne yapmasını istersin sorularına verdikleri cevaplara göre oluşturulan kodların frekans ve yüzdeleri Tablo 16’de verilmiştir.

Tablo 16

“Birbirinize Hoş Gitmeyen Sözler Söylediğinizde” Sorusuna Öğrencilerin Verdikleri Cevaplara İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları

KURBAN					ZORBA				
Kodlar	Ö.N.Y.*		Ö.N.Y.İ*		Kodlar	Ö.N.Y.*		Ö.N.Y.İ.	
								*	
	f	%	f	%		f	%	f	%
Sözel şiddet	27	39,1	12	17,4	Tepkisizlik	13	22,4	17	29,3
Uyarı verme	16	23,2	18	26,1	Sözel şiddet	11	19	10	17,2
Tepkisizlik	7	10,1	8	11,6	Arabuluculuk	11	19	4	6,9
Ceza	5	7,2	19	27,5	Uyarı verme	6	10,3	6	10,3
Fiziksel şiddet	5	7,2	2	2,9	Ceza	6	10,3	4	6,9
Sebebini araştırma	5	7,2			Özür diletme	5	8,6	2	3,4
Özür diletme	3	4,3	2	2,9	Davra. yanlış. konuşma	3	5,2	2	3,4
Öfkeleniyor	1	1,4			Aileye haber verme	1	1,7		
Şevkat göstere			4	5,8	Fiziksel şiddet	1	1,7	2	3,4
Arabuluculuk			1	1,4	Bireysel ilgilenme	1	1,7	7	12,1
Davra. yanlış. konuşma			1	1,4	Zararı karşılatma			2	3,4
Sınıftan atılması			2	2,9	Şevkat göstere			2	3,4

Tablo 16’da da görüldüğü üzere; “Birbirinize hoşla gitmeyen sözler söylediginizde” sorusunun **Ö.N.Y.** kısmına **kurban** öğrencilerden; en fazla 27 öğrenci ile (%39,1) “sözel şiddet” cevabına ulaşılmıştır. Bunun devamında sırasıyla 16 öğrenci (%23,2) “uyarı”, 7 öğrenci (%10,1) “tepkisizlik” cevabını vermişlerdir. En az cevap olarak 1 öğrenci (%1,4) “öfkeleniyor” cevabı vermiştir. **Ö.N.Y.İ.** kısmında en fazla 19 öğrenci ile (%27,5) “ceza” cevabına ulaşılmıştır. Bunun devamında sırasıyla 18 öğrenci ile (%26,1) “uyarı”, 12 öğrenci ile (%17,4) “sözel şiddet” cevabını vermişlerdir. En az cevap olarak 2 öğrenci ile (%2,9) “fiziksel şiddet” ve 2 öğrenci ile (%2,9) “özür dileme” cevaplarına ulaşılmıştır.

Aynı soruya **zorba** öğrencilerden; **Ö.N.Y.** kısmında en fazla 13 öğrenci (%22,4) “tepkisizlik” cevabını vermiştir. Bunun devamında sırasıyla 11 öğrenci (%19) “sözel şiddet”, 11 öğrenci (%19) “arabuluculuk” cevapları verilmiştir. En az rastlanan cevap olarak 1 öğrenci (%1,7) “bireysel ilgilenme”, 1 öğrenci (%1,7) “aileye haber verme” ve 1 öğrenci ile (%1,7) “fiziksel şiddet” cevaplarına ulaşılmıştır. **Ö.N.Y.İ.** kısmında en fazla 17 öğrenci ile (%29,3) “tepkisizlik” cevabına ulaşılmıştır. Bunun devamında sırasıyla 10 öğrenci (%17,2) “sözel şiddet”, 6 öğrenci (%10,3) “uyarı verme” cevapları verilmiştir. En az rastlanan cevap 2 öğrenci ile (%3,4) “şevkat göstere” cevabıdır.

Öğretmenlerin Akran Zorbalığını Önleme Stratejileri Hakkında Öğrenci Görüşleri Anketi’nin birinci sorusunda “birbirinize diğer arkadaşlarınızla arkadaşlık ilişkisi kurmada engel olduğunuzda” öğretmeniniz ne yapıyor ve bu davranış karşısında öğretmeninin ne yapmasını istersin sorularına verdikleri cevaplara göre oluşturulan kodların frekans ve yüzdeleri Tablo 17’de verilmiştir.

Tablo 17

“Birbirinize Diğer Arkadaşlarınızla Arkadaşlık İlişkisi Kurmada Engel Olduğunuzda” Sorusuna Öğrencilerin Verdikleri Cevaplara İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları

KURBAN					ZORBA				
Kodlar	Ö.N.Y.*		Ö.N.Y.İ.*		Kodlar	Ö.N.Y.*		Ö.N.Y.İ.*	
	f	%	f	%		f	%	f	%
Sözel şiddet	27	39,1	18	26,1	Tepkisizlik	18	31	19	32,8
Uyarı verme	17	24,6	17	24,6	Sözel şiddet	9	15,5	12	20,7
Ceza	7	10,1	12	17,4	Arabuluculuk	9	15,5	2	3,4
Tepkisizlik	6	8,7	8	11,6	Uyarı verme	7	12	7	12,1
Öfke	6	8,7			Davra. yanlış. konuşma	4	6,9	3	5,2
Fiziksel şiddet	5	7,2	4	5,8	Bireysel ilgilenme	3	5,2	5	8,6
Sebebini araştırıyor	1	1,4			Ceza	2	3,4	3	5,2
Şevkat gösterson			3	4,3	Özür diletme	2	3,4	2	3,4
Arabuluculuk			3	4,3	Fiziksel şiddet	2	3,4	2	3,4
Davra. yanlış. konuşma			2	2,9	Zararı karşılatma	1	1,7	2	3,4
Özür diletme			1	1,4	Dini yönden değerlendirme	1	1,7		
Sakin kalması			1	1,4	Şevkat gösterson			1	1,7

Tablo 17’de de görüldüğü gibi; “Birbirinize diğer arkadaşlarınızla, arkadaşlık ilişkisi kurmada engel olduğunuzda” sorusuna **kurban** öğrenciler **Ö.N.Y.** kısmına verilen cevaplardan en fazla 27 öğrenci (%39,1) “sözel şiddet” cevabı verdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bunun devamında 17 öğrenci (24,6) “uyarı verme”, 7 öğrenci (%10,1) “ceza” cevabını vermişlerdir. En az rastlanan cevap olarak ise 1 öğrenci ile (%1,4) “sebebini araştırma” cevabıdır. **Ö.N.Y.İ.** kısmında da karşılaşılan en fazla cevap 18 öğrenci ile (%26,1) “sözel şiddet” cevabıdır. Bunun devamında 17 öğrenci (%24,6) “uyarı”, 12 öğrenci (%17,4) “ceza” cevabını vermiştir. En az rastlanan cevap olarak 1 öğrenci (%1,4) “sakin kalması”, 1 öğrenci (%1,4) “özür diletme” cevaplarıdır.

Aynı soruya **zorba** öğrenciler **Ö.N.Y.** kısmında en fazla 18 öğrenci (%31) “tepkisizlik” cevabına ulaşılmıştır. Bunun devamın sırasıyla 9 öğrenci (%15,5) “arabuluculuk” ve 9 öğrenci (%15,5) “sözel şiddet” cevapları verilmiştir. En az rastlanan cevap ise “dini yönden değerlendirme” (1/ %1,7) cevabıdır. **Ö.N.Y.İ.** kısmında da öğrencilerden en fazla 19 öğrenci ile (%32,8) “tepkisizlik” cevabına ulaşılmıştır. Bunun devamında sırasıyla 12 öğrenci (%20,7) “sözel şiddet”, 7 öğrenci (%12,1) “uyarı verme” cevaplarını vermişlerdir. En az rastlanan cevap olarak ise 1 öğrenci ile (%1,7) “şevkat gösterson” cevabıdır.

Öğretmenlerin Akran Zorbalığını Önleme Stratejileri Hakkında Öğrenci Görüşleri Anketi'nin birinci sorusunda “birbirinizi arkadaş gruplarına almayarak yalnız bıraktığınızda” öğretmeniniz ne yapıyor ve bu davranış karşısında öğretmenin ne yapmasını istersin sorularına verdikleri cevaplara göre oluşturulan kodların frekans ve yüzdeleri Tablo 18’de verilmiştir.

Tablo 18

“Birbirinizi Arkadaş Gruplarına Almayarak Yalnız Bıraktığınızda” Sorusuna Öğrencilerin Verdikleri Cevaplara İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları

KURBAN					ZORBA				
Kodlar	Ö.N.Y.*		Ö.N.Y.İ.*		Kodlar	Ö.N.Y.*		Ö.N.Y.İ.*	
	f	%	f	%		f	%	f	%
Sözel şiddet	28	40,6	14	20,3	Tepkisizlik	18	31	6	10,4
Uyarı verme	17	24,6	16	23,2	Sözel şiddet	12	20,7	11	19
Fiziksel şiddet	8	11,5	3	4,3	Arabuluculuk	10	17,2	3	5,2
Ceza	5	7,2	8	11,6	Uyarı verme	6	10,4	6	10,3
Tepkisizlik	5	7,2	9	13	İletişim kurma	3	5,2	8	13,8
Öfke	2	2,9			Zararı karşılatma	3	5,2	4	6,9
Özür diletme	2	2,9	3	4,3	Davra. yanlış. konuşma	2	3,4	3	5,2
Sebebini araştırıyor	1	1,4			Özür diletsin	2	3,4	1	1,7
Tehdit ediyor	1	1,4			Ceza	1	1,4	3	5,2
Sakin kalması			2	2,9	Bireysel ilgilenme	1	1,4		
Arabuluculuk			9	13	Şevkat göstereyin			1	1,7
Şevkat göstereyin			4	5,8	Dini değerlendirme			1	1,7
Sınıftan atılması			1	1,4					

Tablo 18’de de görüldüğü gibi; “Birbirinizi arkadaş gruplarına almayarak yalnız bıraktığınızda” sorusuna; **kurban** öğrenciler **Ö.N.Y.** kısmında en fazla 28 öğrenci ile (%40,6) “sözel şiddet” cevabına ulaşılmıştır. Bunun devamında sırasıyla 17 öğrenci (%24,6) “uyarı verme”, 8 öğrenci (%11,5) “fiziksel şiddet” cevaplarını vermiştir. En az rastlanan cevap olarak ise 1 öğrenci (%1,4) “tehdit ediyor”, 1 öğrenci (%1,4) “sebebini araştırma” cevaplarını vermişlerdir. **Ö.N.Y.İ.** kısmında da öğrencilerden, en fazla 16 öğrenci ile (%23,2) “uyarı verme” cevabına ulaşılmıştır. Bunun devamında sırasıyla 14 öğrenci ile (%20,3) “sözel şiddet”, 9 öğrenci (%13) “tepkisizlik, 9 öğrenci (%13) “arabuluculuk” cevapları vermiştir. En az rastlanan cevap ise 1 öğrenci ile (%1,4) “sınıftan atılması” cevabıdır.

Aynı soruya **zorba** öğrenciler **Ö.N.Y.** kısmında en fazla 18 öğrenci ile (%31) “tepkisizlik” cevabına ulaşılmıştır. Bunun devamında sırasıyla 12 öğrenci (%20,7) “sözel şiddet”, 10 öğrenci (%17,2) “arabuluculuk” cevaplarını vermişlerdir. En az

rastlanan cevap ise 1 öğrenci (%1,4) “ceza”, 1 öğrenci (%1,4) “bireysel ilgilenme” cevaplarıdır. **Ö.N.Y.İ.** kısmında ise öğrencilerden en fazla 11 öğrenci ile (%19) “sözel şiddet” cevabına ulaşılmıştır. Bunun devamında sırasıyla 8 öğrenci (13,8) “iletişim”, 6 öğrenci (%10,3) “uyarı verme” cevaplarını vermiştir. En az rastlanan cevap ise 1 öğrenci (%1,7) “özür diletme”, 1 öğrenci (%1,7) “şevkat göstere” ve 1 öğrenci (%1,7) “dini yönden değerlendirme” cevaplarını vermişlerdir.

Öğretmenlerin Akran Zorbalığını Önleme Stratejileri Hakkında Öğrenci Görüşleri Anketi’nin birinci sorusunda “birbiriniz ile ilgili dedikodu çıkarıp, yaydığınızda” öğretmeniniz ne yapıyor ve bu davranış karşısında öğretmeninizin ne yapmasını istersin sorularına verdikleri cevaplara göre oluşturulan kodların frekans ve yüzdeleri Tablo 19’de verilmiştir.

Tablo 19

“Birbiriniz İle İlgili Dedikodu Çıkarıp, Yayıdığınızda” Sorusuna Öğrencilerin Verdikleri Cevaplara İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları

KURBAN					ZORBA				
Kodlar	Ö.N.Y.*		Ö.N.Y.İ.*		Kodlar	Ö.N.Y.*		Ö.N.Y.İ.*	
	f	%	f	%		f	%	f	%
Sözel şiddet	26	37,7	19	27,5	Sözel şiddet	15	25,9	16	27,6
Uyarı verme	17	24,6	17	24,6	Tepkisizlik	13	22,4	13	22,4
Tepkisizlik	8	11,6	8	11,6	Arabuluculuk	10	17,2	7	12
Öfke	7	10,1			Uyarı verme	5	8,6	4	6,9
Ceza	6	8,7	8	11,6	Özür diletme	5	8,6	2	3,4
Fiziksel şiddet	2	2,9	2	2,9	Ceza	4	6,9	1	1,7
Sebebini araştırıyor	2	2,9			Davra. yanlış konuşma	3	5,2	3	5,2
Aileye haber verme	1	1,4			Fiziksel şiddet	2	3,4	4	6,9
Şevkat gösterme			7	10,1	Bireysel ilgilenme	1	1,7	5	8,6
Arabuluculuk			3	4,3	Zararı karşılatma			2	3,4
Özür diletme			2	2,9	Dini değerlendirme			1	1,7
Davranışın yanlışlığını konuşma			2	2,9					
Sakin kalması			1	1,4					

Tablo 19’da da görüldüğü üzere; “Birbiriniz ile dedikodu çıkarıp, yaydığınızda” sorusuna; **kurban** öğrenciler **Ö.N.Y.** kısmında en fazla 26 öğrenci ile (%37,7) “sözel şiddet” (26/ %37,7) cevabına ulaşılmıştır. Bunun devamında sırasıyla 17 öğrenci (%24,6) “uyarı verme”, 8 öğrenci (%11,6) “tepkisizlik” cevaplarını vermiştir. En az rastlanan cevap ise 1 öğrenci ile (%1,4) “aileye haber verme” cevabıdır. **Ö.N.Y.İ.**

kısımında da en fazla 19 öğrenci ile (%27,5) “sözel şiddet” cevabına ulaşılmıştır. Bunun devamında 17 öğrenci (%24,6) “uyarı”, 8 öğrenci (%11,6) “tepkisizlik” cevaplarını vermişlerdir. En az rastlanan cevap ise 1 öğrenci ile (%1,4) “sakin kalması” cevabıdır.

Aynı soruya **zorba** öğrenciler ise; **Ö.N.Y.** kısmında en fazla 15 öğrenci ile (%25,9) “sözel şiddet” cevabına ulaşılmıştır. Bunun devamında sırasıyla 13 öğrenci (%22,4) “tepkisizlik”, 10 öğrenci (%17,2) “arabuluculuk” cevaplarını vermiştir. En az rastlanan cevap ise 1 öğrenci ile (%1,7) “bireysel ilgilenme” cevabıdır. **Ö.N.Y.İ.** kısmında da en fazla 16 öğrenci ile (%27,6) “sözel şiddet” cevabına ulaşılmıştır. Bunun devamında sırasıyla 13 öğrenci (%22,4) “tepkisizlik”, 7 öğrenci (%12) “arabuluculuk” cevaplarını vermiştir. En az rastlanan cevap ise 1 öğrenci ile (%1,7) “dini yönden değerlendirme” cevabıdır.

Öğretmenlerin Akran Zorbalığını Önleme Stratejileri Hakkında Öğrenci Görüşleri Anketi’nin birinci sorusunda “birbirinizi yapmadığınız birşeyle suçladığınızda” öğretmeniniz ne yapıyor ve bu davranış karşısında öğretmeninin ne yapmasını istersin sorularına verdikleri cevaplara göre oluşturulan kodların frekans ve yüzdeleri Tablo 20’de verilmiştir.

Tablo 20

“Birbirinizi Yapmadığınız Birşeyle Suçladığınızda” Sorusuna Öğrencilerin Verdikleri Cevaplara İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları

KURBAN					ZORBA				
Kodlar	Ö.N.Y.*		Ö.N.Y.İ.*		Kodlar	Ö.N.Y.*		Ö.N.Y.İ.*	
	f	%	f	%		f	%	f	%
Sözel şiddet	26	37,7	16	23,2	Sözel şiddet	14	24,1	12	20,7
Uyarı verme	20	29	19	27,5	Tepkisizlik	14	24,1	12	20,7
Sebebini araştırma	6	8,7			Arabuluculuk	11	19	3	5,2
Tepkisizlik	5	7,2	6	8,7	Özür diletme	4	6,9	3	5,2
Ceza	4	5,8	10	14,5	Davra. yanlış. konuşma	4	6,9	2	3,4
Fiziksel şiddet	4	5,8	4	5,8	Ceza	4	6,9	5	8,6
Öfke	3	4,3			Uyarı verme	3	5,2	6	10,3
Özür diletme	1	1,4	2	2,9	Dini değerlendirme	3	5,2	4	6,9
Şevkat göstere			5	7,2	Bireysel ilgilenme	1	1,7	4	6,9
Arabuluculuk			1	1,4	Fiziksel şiddet			5	8,6
Sınıftan atılması			3	4,3	Zararı karşılatma			1	1,7
Davra. yanlış. konuşma			3	4,3	Şevkat göstere			1	1,7

Tablo 20’de de görüldüğü gibi; “Birbirinizi yapmadığınız birşeyle suçladığınızda” sorusuna; **kurban** öğrenciler **Ö.N.Y.** kısmında en fazla 26 öğrenci ile

(%37,7) “sözel şiddet” cevabına ulaşılmıştır. Bunun devamında sırasıyla 20 öğrenci (%29) “uyarı verme”, 6 öğrenci (%8,7) “sebebini araştırma” cevaplarını vermiştir. En az rastlanan cevap ise 1 öğrenci ile (%1,4) “özür diletme” cevabıdır. **Ö.N.Y.İ.** kısmında en fazla 19 öğrenci (%27,5) “uyarı verme” cevabını vermiştir. Bunun devamında sırasıyla 16 öğrenci (%23,2) “sözel şiddet”, 10 öğrenci (%14,5) “ceza” cevaplarını vermiştir. En az rastlanan cevap ise 1 öğrenci ile (%1,79) “arabuluculuk” cevabıdır.

Aynı soruya **zorba** öğrenciler; **Ö.N.Y.** kısmında en fazla 14 öğrenci (%24,1) “sözel şiddet” ve 14 öğrenci (%24,1) “tepkisizlik” cevaplarını vermiştir. Bunun devamında 11 öğrenci (%19) “arabuluculuk” cevabını vermiştir. En az rastlanan cevap ise 1 öğrenci ile (%1,7) “bireysel ilgilenme” cevabıdır. **Ö.N.Y.İ.** kısmında da en fazla 12 öğrenci (%20,7) “sözel şiddet” ve 12 öğrenci (%20,7) “tepkisizlik” cevaplarını vermiştir. Bunun devamında 6 öğrenci (%10,3) “uyarı” cevabını vermiştir. En az rastlanan cevap ise 1 öğrenci (%1,7) “zararı karşılatma” ve 1 öğrenci (%1,7) “şevkat göstere” cevaplarıdır.

Öğretmenlerin Akran Zorbalığını Önleme Stratejileri Hakkında Öğrenci Görüşleri Anketi’nin birinci sorusunda “birbirinizi tehdit ettiğinizde” öğretmeniniz ne yapıyor ve bu davranış karşısında öğretmenin ne yapmasını istersin sorularına verdikleri cevaplara göre oluşturulan kodların frekans ve yüzdeleri Tablo 21’de verilmiştir.

Tablo 21

“Birbirinizi Tehdit Ettiğinizde” Sorusuna Öğrencilerin Verdikleri Cevaplara İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları

KURBAN					ZORBA				
Kodlar	Ö.N.Y.*		Ö.N.Y.İ.*		Kodlar	Ö.N.Y.*		Ö.N.Y.İ.*	
	f	%	f	%		f	%	f	%
Sözel şiddet	31	44,9	14	20,3	Sözel şiddet	16	27,6	12	20,7
Uyarı verme	18	26,1	19	27,5	Tepkisizlik	13	22,4	19	32,8
Ceza	6	8,6	13	18,8	Arabuluculuk	12	20,7	4	6,9
Tepkisizlik	5	7,2	9	13	Ceza	4	6,9	4	6,9
Fiziksel şiddet	3	4,3	5	7,2	Uyarı verme	4	6,9	4	6,9
Öfkeleniyor	2	2,9			Özür diletme	3	5,2		
Sebebini araştırma	2	2,9			Davra. yanlış konuşma	2	3,4	3	5,1
Tehdit	2	2,9			Bireysel ilgilenme	2	3,4	8	13,8
Şevkat göstere			5	7,2	Aileye haber verme	2	3,4		
Arabuluculuk			1	1,4	Fiziksel şiddet			2	3,4
Özür diletme			1	1,4	Zararı karşılatma			1	1,7
Davra. yanlış konuşma			2	2,9	Dini değerlendirme			1	1,7

Tablo 21’de de görüldüğü gibi; “Birbirinizi tehdit ettiğinizde” sorusuna; **kurban** öğrenciler **Ö.N.Y.** kısmında en fazla 31 öğrenci ile (%44,9) “sözel şiddet” cevabına ulaşılmıştır. Bunun devamında sırasıyla 18 öğrenci (%26,1) “uyarı verme”, 6 öğrenci (%8,6) “ceza” cevaplarını vermiştir. En az rastlanan cevap ise 2 öğrenci (%2,9) “öfkeleniyor”, 2 öğrenci (%2,9) “sebebini araştırma” ve 2 öğrenci (%2,9) “tehdit ediyor” cevaplarıdır. **Ö.N.Y.İ.** kısmında ise en fazla 19 öğrenci ile (%27,5) “uyarı verme” cevabına ulaşılmıştır. Bunun devamında 14 öğrenci (%20,3) “sözel şiddet”, 13 öğrenci (%18,8) “ceza” cevaplarını vermiştir. En az rastlanan cevap ise 1 öğrenci (%1,4) “arabuluculuk” ve 1 öğrenci (%1,4) “özür diletsin” cevaplarıdır.

Aynı soruya zorba öğrenciler; **Ö.N.Y.** kısmında en fazla 16 öğrenci ile (%27,6) “sözel şiddet” cevabına ulaşılmıştır. Bunun devamında sırasıyla 13 öğrenci (%22,4) “tepkinsizlik”, 12 öğrenci (%20,7) “arabuluculuk” cevaplarını vermiştir. En az rastlanan cevap ise 2 öğrenci (%3,4) “davranışın yanlışlığını konuşma”, 2 öğrenci (%3,4) “bireysel olarak ilgilenme” ve 2 öğrenci (%3,4) “ aileye haber verme” cevaplarıdır. **Ö.N.Y.İ.** kısmında ise en fazla 19 öğrenci ile (%32,8) “tepkinsizlik” cevabına ulaşılmıştır. Bunun devamında sırasıyla 12 öğrenci (%20,7) “sözel şiddet”, 8 öğrenci (%13,8) “bireysel ilgilenme” cevaplarını vermiştir. En az rastlanan cevap 1 öğrenci (%1,7) “zararı karşılatma” ve 1 öğrenci (%1,7) “dini açıdan değerlendirme” cevaplarıdır.

Öğretmenlerin Akran Zorbalığını Önleme Stratejileri Hakkında Öğrenci Görüşleri Anketi’nin birinci sorusunda “birbirinizin eşyalarını, parasını zorla aldığınızda” öğretmeniniz ne yapıyor ve bu davranış karşısında öğretmeninin ne yapmasını istersin sorularına verdikleri cevaplara göre oluşturulan kodların frekans ve yüzdeleri Tablo 22’de verilmiştir.

Tablo 22

“Birbirinizin Eşyalarını, Parasını Zorla Aldığınızda” Sorusuna Öğrencilerin Verdikleri Cevaplara İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları

KURBAN					ZORBA				
Kodlar	Ö.N.Y.*		Ö.N.Y.İ.*		Kodlar	Ö.N.Y.*		Ö.N.Y.İ.*	
	f	%	f	%		f	%	f	%
Sözel şiddet	29	42	16	23,2	Tepkisizlik	17	29,3	17	29,3
Uyarı verme	18	26,1	20	29	Sözel şiddet	16	27,6	14	24,1
Ceza	4	5,8	5	7,2	Arabuluculuk	10	17,2	3	5,2
Tepkisizlik	4	5,8	8	11,6	Aileye haber verme	4	6,9		
Fiziksel şiddet	4	5,8	4	5,8	Uyarı verme	3	5,1	2	3,4
Zararı karşılatma	4	5,8	4	5,8	Özür diletsin	2	3,4	5	8,6
Sebebini araştırma	2	2,9			Davra. yanlış. konuşma	2	3,4	3	5,3
Öfkeleniyor	2	2,9			Bireysel ilgilenme	2	3,4	5	8,6
Tehdit	1	1,4			Ceza	1	1,7	4	6,9
Aileye haber verme	1	1,4			Fiziksel şiddet	1	1,7	3	5,2
Özür diletme			4	5,8	Zararı karşılatma			1	1,7
Davra. yanlış. konuşma			3	4,3	Dini değerlendirme			1	1,7
Şevkat göstereyin			3	4,3					
Sınıftan atılması			1	1,4					
Sakin kalması			1	1,4					

Tablo 22’de de görüldüğü gibi; “Birbirinizin eşyalarını, parasını zorla aldığınızda” sorusuna; **kurban** öğrenciler **Ö.N.Y.** kısmında en fazla 29 öğrenci ile (%42) “sözel şiddet” cevabına ulaşılmıştır. Bunun devamında sırasıyla 18 öğrenci (%26,1) “uyarı verme” cevabı verilmiştir. En az rastlanan cevap ise 1 öğrenci (%1,4) “tehdit” ve 1 öğrenci (%1,4) “aileye haber verme” cevaplarıdır. **Ö.N.Y.İ.** kısmında ise en fazla 20 öğrenci (%29) “uyarı” cevabına ulaşılmıştır. Bunun devamında sırasıyla 16 öğrenci (%23,2) “sözel şiddet”, 8 öğrenci (%11,6) “tepkisizlik” cevaplarını vermiştir. En az rastlanan cevap ise 1 öğrenci (%1,4) “sınıftan atılması” ve 1 öğrenci (%1,4) “sakin kalması” cevaplarıdır.

Aynı soruya **zorba** öğrenciler ise; **Ö.N.Y.** kısmında en fazla 17 öğrenci ile (%29,3) “tepkisizlik” cevabına ulaşılmıştır. Bunun devamında sırasıyla 16 öğrenci (27,6) “sözel şiddet”, 10 öğrenci (%17,2) “arabuluculuk” cevapları verilmiştir. En az rastlanan cevap ise 1 öğrenci (%1,7) “ceza” ve 1 öğrenci (%1,7) “fiziksel şiddet” cevaplarıdır. **Ö.N.Y.İ.** kısmında da en fazla 17 öğrenci ile (%29,3) “tepkisizlik” cevabına ulaşılmıştır. Bunun devamında sırasıyla 14 öğrenci (%24,1) “sözel şiddet”, 5 öğrenci (%8,6) “özür diletsin”, 5 öğrenci (%8,6) “bireysel ilgilenme” cevapları

verilmiştir. En az rastlanan cevap ise 1 öğrenci (%1,7) “zararı karşılatma” ve 1 öğrenci (%1,7) “dini açıdan değerlendirme” cevaplarıdır.

Öğretmenlerin Akran Zorbalığını Önleme Stratejileri Hakkında Öğrenci Görüşleri Anketi’nin birinci sorusunda “birbirinizin eşyalarına bilerek zarar verdiğinizde” öğretmeniniz ne yapıyor ve bu davranış karşısında öğretmeninin ne yapmasını istersin sorularına verdikleri cevaplara göre oluşturulan kodların frekans ve yüzdeleri Tablo 23’de verilmiştir.

Tablo 23

“Birbirinizin Eşyalarına Bilerek Zarar Verdiğinizde” Sorusuna Öğrencilerin Verdikleri Cevaplara İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları

KURBAN					ZORBA				
Kodlar	Ö.N.Y.*		Ö.N.Y.İ.*		Kodlar	Ö.N.Y.*		Ö.N.Y.İ.*	
	f	%	f	%		f	%	N	%
Sözel şiddet	27	39,1	16	23,2	Sözel şiddet	19	32,8	13	22,4
Uyarı verme	19	27,5	21	30,4	Tepkisizlik	11	19	22	37,9
Ceza	7	10,1	9	13	Arabuluculuk	11	19	3	5,2
Öfkeleniyor	5	7,2			Uyarı verme	4	6,9	1	1,7
Tepkisizlik	4	5,8	8	11,5	İletişim kurma	3	5,2	7	12,1
Zararı karşılatma	3	4,3	2	2,9	Özür diletme	3	5,2	1	1,7
Sebebini araştırma	1	1,4			Fiziksel şiddet	2	3,4	3	5,2
Özür diletme	1	1,4	3	4,3	Bireysel ilgilenme	2	3,4		
Tehdit	1	1,4			Aileye haber verme	1	1,7		
Fiziksel şiddet	1	1,4	2	2,9	Davra. yanlış konuşma	1	1,7	2	3,4
Şevkat göstereyim			5	7,2	Dini değerlendirme	1	1,7	2	3,4
Davra. yanlış konuşma			1	1,4	Zararı karşılatma			2	3,4
Arabuluculuk			1	1,4	Ceza			2	3,4
Sakin kalması			1	1,4					

Tablo 23’de de görüldüğü üzere; “Birbirinizin eşyalarına bilerek zarar verdiğinizde” sorusuna; **kurban** öğrenciler **Ö.N.Y.** kısmında en fazla 27 öğrenci ile (%39,1) “sözel şiddet” cevabına ulaşılmıştır. Bunun devamında sırasıyla 19 öğrenci (%27,5) “uyarı verme”, 7 öğrenci (%10,1) “ceza” cevapları verilmiştir. En az rastlanan cevap ise 1 öğrenci (%1,4) “sebebini araştırma”, 1 öğrenci (%1,4) “özür diletme”, 1 öğrenci (%1,4) “tehdit” ve 1 öğrenci (%1,4) “fiziksel şiddet” cevaplarıdır. **Ö.N.Y.İ.** kısmında ise en fazla 21 öğrenci ile (%30,4) “uyarı verme” cevabına ulaşılmıştır. Bunun devamında sırasıyla 16 öğrenci (%23,2) “sözel şiddet”, 9 öğrenci (%13) “ceza”

cevapları verilmiştir. En az rastlanan cevap olarak 1 öğrenci (%1,4) “davranışın yanlışlığını anlatma”, 1 öğrenci (%1,4) “arabuluculuk” ve 1 öğrenci (%1,4) “sakin kalması” cevaplarıdır.

Aynı soruya **zorba** öğrenciler; **Ö.N.Y.** kısmında en fazla 19 öğrenci ile (%32,8) “sözel şiddet” cevabına ulaşılmıştır. Bunun devamında sırasıyla 11 öğrenci (%19) “tepkisizlik”, 11 öğrenci (%19) “arabuluculuk” cevapları verilmiştir. En az ise 1 öğrenci (%1,7) “aileye haber verme”, 1 öğrenci (%1,7) “davranışın yanlışlığını anlatma” ve 1 öğrenci (%1,7) “dini açıdan değerlendirme” cevaplarına ulaşılmıştır. **Ö.N.Y.İ.** kısmında ise en fazla 22 öğrenci ile (%37,9) “tepkisizlik” cevabına ulaşılmıştır. Bunun devamında sırasıyla 13 öğrenci (%22,4) “sözel şiddet”, 7 öğrenci (%12,1) “iletişim kurma” cevapları verilmiştir. En az rastlanan cevap ise 2 öğrenci (%3,4) “davranışın yanlışlığını anlatma” ve 2 öğrenci (%3,4) “dini açıdan değerlendirme”, 2 öğrenci (%3,4) “ceza” ve 2 öğrenci (%3,4) “zararı karşılatma” cevaplarıdır.

Kurban ve zorba öğrencilerin öğretmenlerinin zorbalık davranışı yapan kişilere ne yapıyor kısmında verdikleri cevaplar incelendiğinde genel olarak her iki öğrenci grubunun da sözel şiddet uyguluyor cevabını çoğunlukla verdikleri belirlenmiştir. Bazı zorbalık davranışlarında ise kurban öğrencilerin sözel şiddet uyguluyor ifadesine karşın zorba öğrencilerin tepkisizlik cevapları dikkat çekmiştir. Bu sonucu uyarı verme, arabuluculuk cevapları takip etmektedir.

“Ona kızıyor.” (ö63-kur.-k)

“Çok kızıyor.” (ö189-zor.-e)

“Bir şey yapmıyor.” (ö37-zor.-k)

“Tepkisiz kalıyor.” (ö108-zor.-e)

“Arkadaşımı uyarıyor.” (ö119-kur.-k)

“İki kişiyi bir araya getirip aralarını buluyor.” (ö89-zor.-e)

Öğretmenlerinin zorbalıkla karşılaştıklarında ne yapmasını istersiniz sorusuna verilen cevaplar incelendiğinde, kurban öğrencilerin çoğunun öğretmenim doğrusunu yapıyor, aynı şeyleri yapsın cevabı göze çarparken, zorba öğrencilerin öğretmenlerinin yaptıklarının dışında tepkiler göstermesini bekledikleri belirlenmiştir.

“Kızmasını isterim.” (ö63-kur.-k)

“Bir şey yapmasın.” (ö189-zor.-e)

“Arkadaşıma kızsın.”(ö75-kur.-k)

“Aynısını yapsın.”(ö64-kur.-e)

“Kızsın.”(ö47-zor.-e)

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

Çalışmanın bu bölümünde, veri toplama araçlarından elde edilen bulguların, araştırmanın sorularına paralel olarak elde edilen sonuçların tartışılmasına yer verilmiştir.

Veri toplama araçları kullanılarak öğretmenler ve öğrencilerden toplanan verilerin analiz edilip değerlendirilmesi sonucunda;

5.1. Öğretmen Görüşlerine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu

Öğretmenlerin zorbalıkla baş edebilmek için kullandıkları stratejileri belirlemek için zorbalıkla ilgili sorulan sorulara verdikleri cevaplar incelendiğinde öğretmenlerin zorbalık davranışı ara sıra yapıyor ise en fazla “uyarı verme” stratejisini kullandıkları belirlenmiştir. En az kullandıkları stratejiler olarak ise “ceza”, “arabuluculuk”, “özür diletme” ve “sonucunu konuşma” belirlenmiştir. Aynı davranış sürekli tekrar ediyor ise öğretmenlerin, okul ve aile işbirliğini sağlamaya çalışma stratejisini en fazla kullandıkları, en az kullandıkları strateji olarak ise yer değiştirme, görmezden gelme, özür diletme stratejileri tespit edilmiştir. Alanyazında rastlanan eğitim denilince anne-baba eğitiminin, okul denildiğinde okul-veli işbirliğinin, öğrenci bazında müdahale düşünüldüğünde ise öğrenci ile konuşma ve uyarma yöntemlerinin en çok tercih edilen yöntemler olduğunu Çubukçu ve Dönmez (2012) çalışmalarında belirtmişlerdir. Çalışmanın sonucunda; olayın sebebini araştırma, öğrenci ile iletişime geçme, empati kurma, görmezden gelme, aile ile işbirliği içinde olma, ceza uygulama, arabuluculuk v.b. sonuçlar da elde edilmiştir. Küçükturen ve Gökler (2014) çalışmaları sonucunda öğretmenlerin akran zorbalığı ile baş etme yöntemleri olarak “uyarı ve tehdit etme” stratejisi ve diğer sonuçları olan “dikkate almama, ilgisizlik”, “sözlü ve fiziksel şiddete başvurmak”, “arabulucudan yardım almak” ve “sorunu adil olarak çözmek” stratejilere ulaştıklarını belirtmişlerdir. Bu durumdan farklı olarak sadece, “öğrencim arkadaşlarının eşyalarını izinsiz veya zorla aldığında” sorusuna öğretmenlerin “doğru davranışa yönlendiririm” cevabını en fazla verdikleri belirlenmiştir. Çinkır ve Karaman - Kepenekçi (2003) öğrencilerin yaptığı zorbaca davranışların önlenmesi için öğrenciler ile yakından ilgilenmeli ve öğrencilerin enerjilerini iyi yönlere yönlendirecek etkinlikler yapılmalıdır görüşünü çalışmalarında ifade etmişlerdir.

Öğretmenler, öğrencileri ile bire bir ilgilenerek yaptıkları ya da uğradıkları zorbalık davranışı ile ilgili empati kurmalarını sağlayarak zorbalık davranışına önlem aldıklarını belirtmişlerdir. Zanden, Denessen ve Scholte (2015) ortak olarak yaptıkları çalışmalarında da öğretmenler öğrencilere yakınlık gösterdiklerinde zorbalık düzeylerinde düşmeler görüldüğü ve öğretmenlerin zorbalığa özgü genel kişiler arası davranışların zorbalığın üstesinden gelmede etkili olduğu sonucu görülmektedir. Farklı bir araştırmalarda ise öğretmenlerin zorbalık davranışlarını önlemede otoriteye dayalı müdahaleleri tercih ettikleri görüşü belirtilmiştir (Burger, Strohmeir, Spröber, Bauman ve Rigby, 2014). Bauman (2008) ise çalışmasında öğretmenler akran zorbalığı ile baş etmede kullandıkları stratejiler olarak; görmezden gelme, zorbalarla çalışma, mağdurlarla çalışma, diğer yetişkinleri kabul etme ve zorbaları disipline etmenin etkili olduğunu belirtmiştir. Bir başka farklı görüş ise Wals'ın (2005) çalışması sonucunda ulaştığı, “öğretmenler kendilerini seyirci olarak görür” ifadesidir. Sokol, Bussey ve Rapee (2016) ortak çalışmalarında öğretmenlerin mağdurların verdikleri tepkileri görmezden gelmesinin öfke ile verilen tepkiden daha etkili olduğunu belirtmiştir.

Alanyazın incelendiğinde akran zorbalığını önleme konusunda öğretmenlerin birbirleri ile hem benzer hem de farklı stratejileri kullandıkları belirlenmiştir. Bu durum öğretmenlerin sınıf yönetiminde farklı yaklaşımlar kullanmaları veya öğretmenin kişilik özelliklerinin farklılık göstermesinden kaynaklanıyor olabilir.

5.2. Öğretmenlerin Akran Zorbalığını Önlemede Karşılaştıkları Güçlüklere İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu

Araştırmada “öğretmenlerin akran zorbalığını önlemede karşılaştıkları güçlüklere ilişkin görüşleri” doğrultusunda ulaşılan sonuçlar incelendiğinde; öğretmenler “ailenin bu durumu kabullenmemesini” en fazla karşılaştıkları güçlük olarak belirtmiştir. Bu sonuca yakın olarak “ailenin akran zorbalığını önlemede öğretmene destek vermediğini” ve “çocuğun şiddet görmesinin normal olduğunu benimsemesi” cevapları takip etmektedir. En az yaşanan güçlükler olarak ise öğrencinin ailesinden birini kaybetmesi veya sınıf dışından birinin olaya müdahale etmesi olarak belirtmişlerdir. Alanyazın incelendiğinde, Asimopoulos, Bibou-Hatzipemou, Soumaki, Tsiantis (2014) birlikte yaptıkları çalışma sonucunda öğretmenlerin ebeveynlerin kayıtsızlıklarından ve işbirliği eksikliklerinden yakınmalarından bahsedilmiştir. Bu durumda zorbalıkla mücadelede ciddi engeller

oluşturduğunu belirtmişlerdir. Araştırma sonucunda akran zorbalığını önlemede yaşanan güçlüklerden çoğunun ailesel, çevresel ve öğrencinin kendi özelliklerine dayalı olarak yaşandığı görülse de Asimopoulos, Bibou-Hatzipemou, Soumaki, Tsiantis (2014) çalışmasında buna karşı olarak zorbalıkla başa çıkma da genel olarak okul ortamının veya eğitim sisteminin başta geldiği belirtilmiştir. Özellikle MEB.'in bu konu üzerine olayların kaydedilmesi, yönetim süreçleri ve sonuçların değerlendirmesi v.b. konularda resmi bir zorbalık politikasının henüz kabul edilmemiş olduğu belirlenmiştir. Akyol, Yıldız ve Akman'ın (2018) ortak çalışmalarında öğretmenlerin zorbalığın ailesel faktörlerden kaynaklı olduğunu belirtmiş ve bunun sebebi olarak da erken çocukluk döneminde zorba davranışların aileden öğrenilmiş olabileceği, ailede yaşanan bazı sorunlar neticesinde çocuğun bu davranışları gösterdiği, çocuğun boşanma, vefat gibi durumlara tepki olarak zorbalık yapabileceği gibi nedenler sıralamışlardır.

5.3. Öğrenci Görüşlerine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu

Öğretmenlerin zorbalıkla baş edebilmek için kullandıkları stratejilere yönelik öğrencilerin bakış açıları incelendiğinde **kurban** olma özelliği gösteren öğrencilerin “öğretmenin ne yapıyor” kısmında en fazla sözel şiddet uyguluyor cevabına karşın “öğretmeninin ne yapmasını istersin” kısmında en fazla uyarı vermesini isterim cevabı tespit edilmiştir. Kurban öğrenciler aynı davranışlara öğretmeninin ne yaptıkları ve ne yapmasını istediği bölümlerde en az, öğretmeninin özür diletmesi, arabuluculuk, sakın kalması gibi tepkileri belirtmişlerdir. **Zorba** olma özelliği gösteren öğrencilerin ise “öğretmenin ne yapıyor” kısmına en fazla sözel şiddet uyguluyor cevabını verdikleri belirlenmiştir. Aynı bölüme en az verilen cevaplar ise tepkisizlik, fiziksel şiddet, özür diletme, ceza, sözel şiddet, sakın kalması gibi cevaplardır. “Öğretmeninin ne yapmasını istersin” kısmında ise en fazla tepkisiz kalmasını isterim cevabına daha sonrasında sözel şiddet uygulasin cevabına ulaşılmıştır. Aynı bölüme en az verilen cevap olarak ise bireysel ilgilenme, şevkat göstereyim, zararı karşılasın cevapları verildiği belirlenmiştir.

Öğrencilerin “öğretmeninizin ne yapmasını isterdiniz” bölümünde genel anlamda öğretmeninin doğru yaptığını düşünmesinin sebebi, öğretmenlerinin kabul edebileceğini düşündüğü cevapları vermesinden kaynaklanmış olabilir. Bu tür cevapları verenlerin kurban olma özelliği gösterdiği söylenebilir. Çünkü kurban olma özelliklerine bakıldığında, kolayca boyun eğen, sosyal becerileri olmayan ve uyum gösteremeyen, çekingen yapılı, sorunlara tek başlarına çözüm üretemeyen, kendilerini

başkalarına karşı çaresiz olarak gören v.b. özelliklere rastlanmaktadır (Community European,2001; Çev:Kılıç,2009). Bunun dışında öğrenciler öğretmenlerinin yaptıklarını hakettiklerini düşünüyor olabilirler. Zorba öğrenciler açısından incelendiğinde ise öğretmenin tepkisiz kalmasını istemesinin sebebi, zorbaların adil olarak davranmakta sıkıntı yaşadıklarından dolayı olduğu düşünülebilir. Correia ve Dalbert (2008) araştırmalarında zorba çocukların inançları arasında adil olma davranışını az sergiledikleri belirtilmiştir. Demir (2012) araştırmasında zorba ve kurbanların olaylar karşısında suçluluk duymadıklarını ve kişisel ve genel adil dünya inançlarının düşük olduğu sonucuna ulaşmıştır. Öğretmenim doğrusunu yapıyor sonucuna karşın zorba öğrencilerin toplumsal özellikleri incelendiğinde otorite ile ciddi sıkıntılar yaşadıkları, onlara karşı umursamaz tavırlar sergiledikleri gözlemlenmektedir (Besag, 1995, European Social Fund 2001 ve Arizona Parent and Educational Resource Center Funded by the U.S. Department of Education , 2004, Akt:Kılıç, 2009).

Yoon ve Kerber (2003)'in çalışmalarında elde ettikleri öğretmenlerin zorbalık davranışlarına ara sıra müdahale ettikleri veya müdahale etmelerinin zor olduğu sonucunu elde etmişlerdir. Çalışmada öğrenci görüşlerinden elde edilen “öğretmenim doğrusunu yapıyor” cevabına karşın, Asimopoulos, Bibou-Hatzipemou, Soumaki, Tsiantis (2014) çalışmasında okulun akran zorbalığını önlemede kullandıkları yöntemlere karşı öğrencilerin olumsuz duygular beslediklerinin ve öğrenciler okulun sadece fiziksel istismar olayları ile ilgilendiği ve bu olayların da parça parça ele alındığı sonucuna ulaşmıştır.

Öğretmen ve öğrencilerin zorbalık olaylarına ve zorbalık karşısında verilen tepkilere karşın verdikleri cevapların farklılık göstermelerinin sebebi olarak ise; öğretmenlerin zorbalığı tanımlamada zorlanmaları, öğrencilerin ise zorbalığa uğradıklarını tam olarak anlayamamaları veya geç farkına vamarları olarak söylenebilir. Öğretmenlerin zorbalığı tanımlada güçlük çektikleri bir çok çalışmada belirlenmiştir (Akyol, Yoldı ve Akman, 2017; Asimopoulos, Bibou-Hatzipemou, Soumaki, Tsiantis, 2014; Oldenburg, Basman ve Veenstra,2016).

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuç

Veri toplama araçları kullanılarak öğretmenler ve öğrencilerden toplanan verilerin analiz edilip değerlendirilmesi sonucunda öğretmenlerden elde edilen verilerin sonuçları;

1. Zorbalık davranışlarını önlemede öğretmenlerin en fazla uyarı verme stratejisini kullandıkları bunu sırasıyla öğrenciyi doğru davranışa yönlendirme, okul ile ailenin iş birliği içinde olmasını sağlama, aileye bu konuda bilgilendirme yapma, öğrencilerinin empati kurmasını sağlama, yaptığı davranışın sebebini araştırma gibi stratejilerin izlediği ve öğrencinin başkasının eşyasına zarar verdiğinde zararı karşılamasını istedikleri sonucuna ulaşılmıştır.
2. Öğretmenlerin akran zorbalığını önlemede karşılaştıkları güçlüklerle ilgili olarak en fazla ailenin bu durumu kabullenmemesini belirtmişler, bu sonuca yakın olarak ailenin akran zorbalığını önlemede öğretmene destek vermediğini ve çocuğun şiddet görmesini normal olarak karşılamaları, davranışın süreklilik göstermesi ve velinin ilgisizliğine ilişkin güçlüklerle karşılaştıkları sonucuna varılmıştır.
3. Öğrenciler, akran zorbalığına karşı öğretmeninin en fazla sözel olarak şiddet uyguladığını, bazı durumlarda ise uyardıklarını ve tepkisiz kaldıklarını belirtmiştir.
4. Öğrenciler, öğretmeninizin ne yapmasını istersiniz sorusuna farklı cevaplarda yoğunlaştıkları belirlenmekle birlikte çoğunlukla öğretmenlerinin yaptığını yani sözle olarak şiddet uygulamasını doğru buldukları sonucuna ulaşılmıştır.
5. Son olarak “birbirinizin hoşuna gitmeyen cümleler söylediğinizde”, “birbirinize diğer arkadaşlarınız ile arkadaşlık ilişkisi kurmada engel olduğunuzda”, “birbirinizi arkadaş gruplarına alamayarak yalnız bıraktığınızda” ve “birbirinizin eşyalarını, parasını zorla aldığınızda”

sorularına öğrencilerin, öğretmenim “bu duruma tepkisiz kalsın” cevabını en fazla verdikleri sonuçlarına ulaşılmıştır.

6.2. Öneriler

Bu bölümde araştırmada elde edilen bulgulardan yola çıkılarak araştırmacılara ve uygulamaya yönelik öneriler aşağıda verilmiştir.

6.2.1. Araştırmacılara Yönelik Öneriler

1. Bu çalışmada, ilkokul dördüncü sınıf öğretmenleri ve bu sınıfa devam eden öğrencileri ile çalışılmıştır. Buna benzer bir çalışma diğer sınıf düzeylerinde yapılabilir.
2. Bu araştırmada ölçek ve anket kullanılarak bulgular elde edilmiştir. Farklı bir çalışma da bire bir inceleme yapılabilmesi açısından gözlem yöntemi kullanılabilir.
3. Bu araştırma öğretmen ve öğrencilerin görüşleri alınarak yapılmış olup, farklı bir araştırma da okul idaresinin, rehber öğretmenlerin ve ailenin görüşleri alınabilir.
4. Araştırmada zorba öğrencilerin durumu değerlendirirken adil olarak davranmakta sıkıntı yaşadıkları düşünüldüğünden dolayı zorba öğrencilerin adil dünya görüşleri hakkında daha detaylı inceleme yapılabilir.

6.2.2. Uygulamaya Yönelik Öneriler

1. Öğretmenlere zorbaca davranışlarla karşı karşıya kaldıklarında uygulayabilecekleri, araştırmalarla belirlenen stratejiler tanıtılabilir.
2. Öğretmenlerin zorbalıkla baş edebilmede karşılaştıkları zorluklar göz önünde bulundurularak, öğretmenlere zorbayı belirleme ve zorbalıkla baş etme programları ile ilgili bilgilendirme seminerleri verilebilir.
3. Öğrencilerin zorbalıkla karşılaştıklarında özellikle kurban rolünde iken yardım alabilecekleri kişiler ve nasıl yardım istenir ile ilgili bilgiler verilebilir.
4. M.E.B.’in kontrolünde olan bir proje ile öğretmenler ya da rehber öğretmenlerin aracılığı ile öğrenci ve ailelerin karşılaşılan zorbalıklar karşısında alınması gereken tedbirler ile ilgili bilgilendirmeler yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Aydın, B. ve diğ. (3. bs.). (2007).*Eğitim psikolojisi gelişim-öğrenme-öğretme*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Akbaba.A. ve diğ.(5. bs.). (2015).*Eğitim psikolojisi*.Ankara:Anı Yayıncılık.
- Akyol,N.A.,Yıldız,C. ve Akman, B. (2018). Öğretmenlerin akran zorbalığına ilişkin görüşleri ve zorbalıkla baş etme stratejileri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 33(2): 439-459.
- Akgedik, N. (2016). Sınıf öğretmenlerinin değer yönelimleri ile öğrenen okul algıları arasındaki ilişki, Yüksek lisans tezi, Toros Üniversitesi, Mersin.
- Arıca OT.(2009). Üniversite öğrencilerindeki siber zorbalık davranışlarının bir yordayıcısı olarak psikiyatrik belirtiler. *EJER* 2009;34:167-184.
- Arslan, S., ve Savaşer, S., (2008). İnsan hakları ve çocuk hakları bağlamında okulda zorbalık. *İstanbul Üniversitesi Florence Nightingale Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*,16(61), 65-70.
- Asimopoulos, C., Bibou-Nakou, I., Hatzipemou, T., Soumaki, E., and Tsiantis, J. (2014). An investigation into students' and teachers' knowledge, attitudes and beliefs about bullying in Greek primary schools. *International Journal of Mental Health Promotion*, 16, 2–52.
- Atkinson, M. and Hornby, G. (2002). *MentalHealthHandbookFor Schools*. London: Routledge/Falmer.
- Avşar, F. (2016). *Okul çağı çocuklarına verilen atılgaanlık eğitiminin akran zorbalığı ve atılgaanlık üzerine etkisi*, Yüksek lisans tezi, Gazi üniversitesi, Ankara.
- Ayas, T.(2008). *Zorbalığı önlemede tüm okul yaklaşımına dayalı bir programın etkililiği*. Doktora Tezi,Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ayas, T. ve Horzum, M. B. (2011). Exploringthe teachers' perception of cyber bullying in terms of various variables. *International Online Journal of Educational Sciences*. 3(2). 619-640.
- Ayas, T. ve Pişkin, M. (2007). Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Ergen Formunun mGeliştirilmesi (özet). "*PDR'de Yeni Paradigmalar*". IX. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi Bildirileri: 17-19 Ekim 2007. İzmir-Çeşme içinde s.162. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

- Ayas, T. ve Piskin, M. (2011). Lise öğrencileri arasındaki zorbalık olaylarının cinsiyet, sınıf düzeyi ve okul türü bakımından incelenmesi. *İlköğretim Online*, 10 (2), 550-568.
- Aydın, A. (1999). *Gelişim ve öğrenme psikolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Balanuye, I. (2007). *Okul zorbalığına ilişkin öğretmen tutumlarının incelenmesi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Ankara Üniversitesi. Ankara.
- Bauman, S. and Hurley, C. (2005). Teachers' Attitudes and Beliefs About Bullying: Two Exploratory Studies. *Journal of School Violence*, 4 (3), 49- 61.
- Bauman S., Ringby K. and Hoppa K. (2008). US teachers' and school counsellors strategies for handling school bullying incidents. *Educational Psychology*. Vol.28.7.837-856.
- Bilgiç, E. (2007). *İlköğretim 1. kademedeki görülen zorba davranışların sınıf değişkenleri ve atmosferi algılamalarına göre incelenmesi*, Yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Bilgin, A. (2007). Yatılı ve gündüzlü ilköğretim okulu öğrencilerinin zorbalığa ilişkin görüşleri. *Ege Eğitim Dergisi*, 8(1), 1-18.
- Budak, S. (2000). *Psikoloji sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınevi.
- Bullock, J. R. (2002). Bullying Among Children. *Childhood Education*, 78(3), 130.
- Büyüköztürk, Ş. ve diğ. (2016), *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem akademi.
- Büyüköztürk, Ş. (2016), *Veri Analizi El Kitabı*. Ankara: Pegem akademi.
- Carr, A. (1999). *The Handbook of Child and Adolescent Clinical Psychology: A Contextual Approach*. New York: Routledge.
- Celep, C. (1997). Öğretmenlik Yeterlilik Duygusu. *Yaşadıkça Eğitim Dergisi*, Ocak/ Şubat, İstanbul.
- Craig, W. M., Henderson, K. and Murphy, J. G. (2000). Prospective Teachers' Attitudes toward Bullying and Victimization. *School Psychology International*, 21(1) 5-21.
- Çağırğan, Z. (2014). *Ergenlerde akran zorbalığı, psikolojik belirtileri ve zorbalıkla baş etme tutumlarının incelenmesi*, Yüksek lisans tezi, Haliç Üniversitesi, İstanbul.
- Çevlik, P.A. (2013). *Okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin akran zorbalığına ilişkin tutumları ve müdahale stratejileri*, Yüksek lisans tezi, İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Çınkır, Ş. ve Karaman- Kepenekçi, Y. (2003). Öğrenciler arası zorbalık. *Kuram Ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*. 34(9). 236- 253.

- Çinkır, Ş. (2004), “Okulda Etkili Öğretmen-Öğrenci İlişkisinin Yönetimi”,
<http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/161/cinkir.htm>, Tarih: 06.00.2007.
- Correia, I., and Dalbert, C. (2008). School bullying: Belief in a personal just world of bullies, victims and defenders. *European Psychologist*, 13, 249-254.
- Çubukçu, Z. ve Dönmez, A. (2012). İlköğretim Okul Yöneticilerinin şiddet türlerine yönelik görüşleri ve şiddetle Başa Çıkma Yöntemleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi* 2012, 18(1), 37-64.
- Demir, A. (2012). *Akran zorbalığına karışan ve karışmayan ilköğretim öğrencilerinin utanç ve suçluluk duygularının ve adil dünya inançlarının incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Doğan, A. (2010). Ekolojik sistemler kuramı çerçevesinde akran zorbalığının incelenmesi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 17(3), 149-162.
- Dölek, N.(2002).*Öğrencilerde zorbaca davranışların araştırılması ve bir önleyici program modeli*. Doktora tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Eroğlu, R.Ç. ve Yurtal, F.(2014).*Eğitim psikolojisi*. Ankara: Mentis Yayıncılık.
- Ertan, D. (2012).*Akran zorbalığında aileye ve okula ilişkin risk ve koruyucu faktörlerin incelenmesi*, Yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.
- Ertunç, G., Yögev, G.P. ve Kılıç, G. (Editörler).(2013). *Akran Zorbalığı Önleme Programı*. Ankara: M.E.B., 1-5.
- Genç, G. (2007). *Genel liselerde akran zorbalığı ve yönetimi*. Yayınlanmamış doktora tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Genç, G.(2009). Okul çocuklarının zorbalık davranışlarını beslemede aile ve kültürün rolü: okul müdürleri ve rehber öğretmenlerin görüşleri. *E-Journal of New World Sciences Academy*, Vol.4, No.3.
- Gökler, R. (2007). *İlköğretim öğrencilerinde akran zorbalığının bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Gökkaya, F. (2015). *İlköğretim öğrencilerinde zorbalık eğilimini azaltmaya yönelik bilişsel davranışçı bir müdahale programının geliştirilmesi ve etkililiğinin değerlendirilmesi*. Doktora tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.
- Gültekin, Z. ve Sayıl, M. (2005). Akran zorbalığını belirleme ölçeği geliştirme çalışması. *Türk Psikoloji Yazıları*, 8(15), 47-61.
- Güvenir T. (ed.) (2004) *Okulda akran istismarı*, Ankara: Kök Yayıncılık.

- Hazler, R.J., Miller, D.L., Carney, J.V. ve Green, S. (2001). Adult recognition of school bullying situations. (Electronic version) *Educational Research*. 43, 133-146.
- Hiloğlu, S. (2009). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin zorbaca davranışlarını yordamada sosyal beceri ve yaşam doyumunun rolü*. Yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- İrfaner, S. (2009). *Öğrenciler arasında gerçekleşen zorbalık eylemleri ve zorbalık konusunda öğrencilerin öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin tutum ve görüşleri*, Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Joon B.M. (2011). *Childhood reflections: The affects of bullying experiences on teacher intervantion*, Yayınlanmamış doktora tezi, Capella University, Minnesota.
- Joon B. M., Sarah T., Dunlapb, H.D., John E., Lonchmanb, Karen C. Wellsc, (2004). Classroom environment influences on aggression, Peer Relations And Academic Focus. *Kournal of School Psychology*, 42, 115-133.
- Kapçı, G. E. (2004). İlköğretim öğrencilerinin zorbalığa maruz kalma türünün ve sıklığının 5. depresyon, kaygı ve benlik saygısıyla ilişkisi, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 37(1), 1-13.
- Karasar, N. (2017), *Bilimsel araştırma yöntemleri: Kavramlar ilkeler teknikler*. Ankara : Nobel Akademik Yayıncılık.
- Karataş, H. (2011). *İlköğretim okullarında zorbalığa yönelik geliştirilen programın etkisinin incelenmesi*. Doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*. 1(1).
- Kartal, H. ve Bilgin, A. (2007). İlköğretim öğrencilerine yönelik bir zorbalık karşıtı program uygulaması: Okulu zorbalıktan arındırma programı, *Eğitimde Kuram Ve Uygulama Dergisi*, 3(2): 207-227.
- Kartal, H. ve Bilgin, A (2009). İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenler ve öğrenim gören öğrencilerin zorbalığa yönelik görüşleri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(3).
- Kartal, H. (2009). Öğretmen adaylarının uygulama okullarındaki zorbalıkla ilgili değerlendirmeleri. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29, 141-172.
- Kehres, I. 2004, Factors associadet with teacher international in relational aggression. Yayınlanmamış doktora tezi. *Graduate Scholl of Syracuse University*.
- Kepenekçi-Karaman, Y. (2003). Kuram ve uygulamada eğitim yönetimi. *İlköğretimde İnsan Hakları Ve Sorumluluk Eğitim Dergi Park*, 34, 1-22.

- Kılıç, N. (2009). *İlköğretim 6,7,8,. Sınıf Öğrencilerinin Zorbalık Düzeylerinin Yordanması*. Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Küçükturan, G. ve Gökler, B. (2014). Investigation of the teachers' coping strategies against peer bullying. *European International Journal of Science and Technology*, 3(9), 99-114.
- Lee, C. (2006). Exploring teachers' definitions of bullying. *Emotional & Behavioural Difficulties*, 11(1), 61-75.
- Leff, S. S., Kupersmidt, J. B., Patterson, C. J. and Power, T. J. (1999). Factors Influencing Teacher Identification of Peer Bullies And Victims. *School Psychology Review*, 28 (3), 505-517.
- Lock, R. H. and Trautman, M. L. (2003). Identify And Reduce Bullying In Your Classroom. *Intervention in School & Clinic*, 38 (4), 243-246.
- MEB (2006). Bakanlığın Eğitim Ortamlarında Şiddetin Önlenmesi ve Azaltılması Strateji ve Eylem Planı (2006- 2011+). Ankara.
- Migliore, E. T. (2003). Eliminate bullying in your classroom. *Intervention in School and Clinic*, 38 (3), 172
- Miller, P.H.(1.bs.). (2008), Çeviri Gültekin, Z. *Gelişim psikolojisi kuramları*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Mishna F., Scarcello S., Pepler O. and Wiener J., (2005). Teachers' Understanding of bullying. *Canadian Journal Of Education*, 28 ,718-738.
- Newman, D.A.1999. *The effectiveness of a psychoeducational intervention for classroom teachers aimed at reducing bullying in middle school students*. Yayınlanmamış doktora tezi. The University of Georgia, Athens.
- Oldenburg, B., Bosman R. and Veenstra R. (2016). Are elementary school teachers prepared to tackle bullying? A pilot study. *School Psychology International*, 37(1), 64–72.
- Olweus, D. (2005). *Bullying at school*. Cornwall: Blackwell Publishing.
- O'Moore, M. (2000). Critical Issues for Teacher Training to Counter Bullying and Victimisation in Ireland. *Aggressive Behavior*, 26, 99–111.
- O'Moore, M. And Minton, S. J.(2004). *Dealing With Bullying In Schools. A Training Manual For Teachers, Parents And Other Professionals (First Edition)*. London: Paul Chapman Publishing.

- Orpinas, P.,Horne, A. M. (2006). *Bullying prevention: creating a positive school climate and developing social competence*. American Psychological Association, Washington, DC.
- Önder, F.C.,Yurtal, F. ve Özsezer S. (2016).Okullarda zorbalığı önleme ve müdahale etmeye yönelik yapılan uygulamalar: Psikolojik danışma görüşleri, *The Journal of Acedemic Social Science Studies*, 52:57-70.
- Özen, Ş. (2006). Ergenlerde akran zorbalığına maruz kalmanın yaş, çocuk yetiştirme stilleri ve benlik imgesi ile ilişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 21 (58), 77-94.
- Özkal, U.Ü. (2011).*Üniversite öğrencileri arasında zorbalık ve zorbalığın psikolojik sorunlarla ilişkisi*, Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Peker, A. (2013). İnsani değerler yönelimli psiko-eğitim programının problemleri internet kullanımı ve siber zorbalık üzerindeki etkisi, Doktora tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Pepler, D., Smith, P. K., and Rigby, K. (2004). Looking back and looking forward: implications for making interventions work effectively. In Peter K. Smith, Debra Pepler, and KenRigby (Eds). *Bullying in schools: How successful can interventions be?* (pp. 3007- 324). Cambridge University Press, UK.
- Pişkin, M. (2002). Okul zorbalığı tanımı, türleri, ilişkili olduğu faktörler ve alınabilecek önlemler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 2(2), 531-562.
- Pişkin, M. ve Ayas, T. (2011).Akran zorbalığı ölçeği: çocuk formu, *Akademik Bakış Dergisi*, 23.1-12.
- Polat, O. (1. bs.) (2007). Tüm boyutlarıyla çocuk istismarı. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Ramsey, C. J. (2010). *Teachers' experiences with student bullying in five rural middle school*. Yayımlanmamış doktora tezi. Westwrn Carolina University.
- Rigby, K. (1997). Bullying In Schools. Whatto do about it? Melbourne: Acer.
- Rigby, K. (2003). Consequences of BullyingIn Schools. *Canadian Journal of Psychiatry*, 48(9), 583-590.
- Rodkin, P. C. and Hodges, E. V. E. (2003). Bullies and Victims In The Peer Ecology: Four Questions For Psychologists and School Professionals. *School Psychology Review*, 32(3), 384.
- Root, T. (2006). Student/Teacher Partnerships Can Be the Keyto Combat Bullying. *Education Journal*, 92, 7.
- Sargı ve Çetinkaya, (2010).Akran baskısını azaltmada grupla psikolojik danışmanın etkililiği, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 23(1), 185-192.

- Satan, A. (2006).*İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin zorba davranış eğilimlerinin okul türü ve bazı sosyo demografik değişkenler ile ilişkisi*, Doktora tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Sherer, Y.C. and Nickerson, A.B. (2010). Anti-bullying Practices in American Schools: Perspectives of School Psychologists. *Psychology in the School*, 47/3, 217-229.
- Shur K.A. (2006). *Teacher perceptions concerning bullying and social exclusion*. Yayınlanmamış doktora tezi, The Pennsylvania University, Pensilvanya.
- Siann, G. and Callaghan, M. (1993). Bullying: Teachers' Views and School Effects. *Educational Studies*, 19 (4) , 307-322.
- Smith, P. K., Ananiadou, K. and Cowie, H. (2003). Interventions to reduce school bullying. *The Canadian Journal of Psychiatry In Review*. 48. 591-599.
- Stephenson, P. and Smith, D. (1994). Bullying in the junior school. In Delwyn P Tattum and David A. Lane (Eds). *Bullying in schools* (pp. 45-57). Trentham Books Limited, England.
- Swearer, S.M., Espelage, D.L., Vaillancourt, T. and Hymel, S. (2010). What can be done about School Bullying?. *Linking Research to Educational Practice. Educational Researcher*, 39(1), 38-47.
- Şahin, M, Demirağ, S. ve Aykaç, F. (2009). Anasınıfı öğretmenlerinin akran zorbalığı ile ilgili algıları. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 17. 1-17.
- Şahin ve Akbaba, (2010). İlköğretim okullarında zorba davranışların azaltılmasına yönelik empati eğitim programının etkisinin araştırılması, *Kastamonu Eğitim Dergisi*. 18(1). 331-342.
- Totan, T. (2007). Okulda zorbalığı önlemede eğitimcilere ve ebeveynlere öneriler. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(2), 191-200.
- Totan, T. (2008). *Ergenlerde zorbalığın anne, baba ve akran ilişkileri açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Tiryaki, E. (2008). *Trabzon ili ortaöğretim okulu yöneticilerinin ve öğretmenlerinin öğrenciler arası zorbalığa ilişkin görüşleri*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Türker, G. (2012). *İlköğretim öğretmenlerinin akran zorbalığına yönelik tutumlarını etkileyen faktörler*, Yüksek lisans tezi, On Dokuz Mayıs Üniversitesi, İzmir.

- Umutlu, Ç. (2010). "*Çocuk dostu okul*" projesi kapsamında olan ve olmayan ilköğretim okulu öğrencilerinin özgüvenleri ile zorbalık eğilimlerinin incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- Utkulu C, Tanrikulu L, Demirel H. İ ve Kuzucu M. (2007) Şiddet İçermeyen Eğitim, MEB Yaygın Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü (Araştırma Raporu), Ankara.
- Yaman,E. Eroğlu,Y. ve Peker,A. (2011), *Başaçıkma stratejileriyle okul zorbalığı ve siber zorbalık*, İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Yavuzer, H. (7. bs.). (2001). *Okul çağı çocuğu*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Yıldırım, S. (2001). *Zorbalık, aile ortamı ve popülerite arasındaki ilişkiler*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Yılmaz, A. (2002), *Sınıf içi öğrenci-öğrenci etkileşiminin öğrenme ve sosyal gelişim üzerindeki etkileri, kuramdan uygulamaya*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Yoon J., S. and Kerber K. (2003). Bullying Elementary Teachers' Attitudes And Intervention Strategies. *Research in Education*, 69, 27-35.
- Walsh J.M. (2005). *Teacher perceptions concerning bullying and victimization*. Yayınlanmamış doktora tezi. Duquesne University. Pensilvanya.

EKLER

EK 1. ARAŞTIRMADA KULLANILACAK ÖLÇEK

Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği

Sevgili Öğrenciler,

Aşağıda, öğrenciler arasında zaman zaman gözlenen bir takım söz ve eylemler yer almaktadır. Bazı öğrenciler bu tür söz ve eylemleri kendilerinden daha güçsüz öğrencilere yaparak onları **rahatsız** ederler. Sizden istenen **son bir yıl içinde** bu söz ve eylemlere ne sıklıkla uğradığınızı **BANA YAPILDI** sütununa, sizin diğer öğrencilere ne sıklıkla yaptığınızı ise **BEN YAPTIM** sütununa işaretlemenizdir.

Adınızı ve soyadınızı yazmayınız ve sorulara lütfen **dürüst** cevap veriniz. Vereceğiniz cevaplar gizli tutulacak ve hiç kimseye gösterilmeyecektir. Hepinize şimdiden teşekkürler.

EK 2. ÖĞRETMENLERİN AKRAN ZORBALIĞINI ÖNLEME STRATEJİLERİ HAKKINDA ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİ ANKETİ

Sevgili Öğrenciler;

Aşağıda, ilkokul öğretmenlerinin akran zorbalığını önleme stratejileri hakkındaki görüşlerinizin belirlenmesi ile ilgili bir anket bulunmaktadır. Sizden, soruları dikkatlice okumanız ve düşünerek cevaplamanız belenmektedir. Vereceğiniz yanıtları öğretmeninize göstermeyeceğim. Yanıtlarınızdan herhangi bir not alamayacaksınız. O yüzden soruları yanıtlarken rahat olunuz.

Katılımınızdan dolayı teşekkür ederim.

Ebru BARİK

Çukurova Üniversitesi Yüksek Lisan Öğrencisi

DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER

1. Cinsiyetiniz	☐ Kadın	☐ Erkek
2. Anne	☐ Çalışıyor	☐ Çalışmıyor
3. Baba	☐ Çalışıyor	☐ Çalışmıyor
4. Anne Eğitim Durumu	☐ Okur- yazar	
	☐ İlkokul mezunu	
	☐ Ortaokul mezunu	
	☐ Üniversite mezunu	
5. Baba Eğitim Durumu	☐ Okur- yazar	
	☐ İlkokul mezunu	
	☐ Ortaokul mezunu	
	☐ Üniversite mezunu	
6.Kardeş Sayısı	☐ Tek Kardeş	
	☐ 2-3	
	☐ 4-5	
	☐ 6 ve üstü	
7.Anne	☐ Sağ	
	☐ Ölü	
7.Baba	☐ Sağ	
	☐ Ölü	

1. Arkadaşına ya da arkadaşın sana bazı cisimlerle zarar verdiğinde öğretmenin ne yapıyor?

2. Arkadaşına ya da arkadaşın sana bazı cisimlerle zarar verdiğinde öğretmenin ne yapmasını istersin?

3. Arkadaşını ya da arkadaşın seni rahatsız edici davranışta bulunduğu anda öğretmenin ne yapıyor?

4. Arkadaşını ya da arkadaşın seni rahatsız edici davranışta bulunduğu anda öğretmenin ne yapmasını istersin?

5. Arkadaşına ya da arkadaşın sana hoş gitmeyen sözler (lakap takma, alay etme, küfür etme v.b.) söylediğinde öğretmenin ne yapıyor?

6. Arkadaşına ya da arkadaşın sana hoş gitmeyen sözler (lakap takma, alay etme, küfür etme v.b.) söylediğinde öğretmenin ne yapmasını istersin?

7. Arkadaşını ya da arkadaşın seni tehdit ettiğinde öğretmenin ne yapıyor?

8. Arkadaşını ya da arkadaşın seni tehdit ettiğinde öğretmenin ne yapmasını istersin?

9. Arkadaşını ya da arkadaşın seni diğer öğrencilerle arkadaşlık kurmanı engellediğinde öğretmenin ne yapıyor?

10. Arkadaşını ya da arkadaşın seni diğer öğrencilerle arkadaşlık kurmanı engellediğinde öğretmenin ne yapmasını istersin?

11. Arkadaşını ya da arkadaşın seni gruba almayarak dışladığında öğretmenin ne yapıyor?

12. Arkadaşını ya da arkadaşın seni gruba almayarak dışladığında öğretmenin ne yapmasını istersin?

13. Sen ya da arkadaşın aslı olmayan söylenti çıkardığında ve yaydığında öğretmenin ne yapıyor?

14. Sen ya da arkadaşın aslı olmayan söylenti çıkardığında ve yaydığında öğretmenin ne yapmasını istersin?

15. Sen ya da arkadaşın zor duruma düşürecek sözler söylediğinde öğretmenin ne yapıyor?

16. Sen ya da arkadaşın zor duruma düşürecek sözler söylediğinde öğretmenin ne yapmasını istersin?

17. Sen ya da arkadaşın başkasının eşyalarını, parasını zorla aldığında öğretmenin ne yapıyor?

18. Sen ya da arkadaşın başkasının eşyalarını, parasını zorla aldığında öğretmenin ne yapmasını istersin?

19. Kendinin veya arkadaşının eşyalarına bilerek zarar verdiğinde öğretmenin ne yapıyor?

20. Kendinin veya arkadaşının eşyalarına bilerek zarar verdiğinde öğretmenin ne yapmasını istersin?

EK 3. İLKOKULLARDA AKRAN ZORBALIĞINI ÖNLEME STRATEJİLERİ VE KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLERİ BELİRLEME ANKETİ

Değerli öğretmenim;

Aşağıda, ilkokullarda akran zorbalığını önleme stratejileri ve karşılaşılan güçlüklerle ilişkin öğretmen görüşlerini belirleme ile ilgili bir anket bulunmaktadır. Anket ortalama 20 dakikadır.

Katılımda gönüllülük esastır. Katılımınızdan dolayı teşekkür ederim.

Ebru BARİK

Çukurova Üniversitesi Yüksek Lisan Öğrencisi

DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER

Cinsiyetiniz	: () Kadın	() Erkek
Kıdem Yılı	: () 1-5	() 6-10 () 11-15 () 16-20 () 21 ve üstü
Mezun olduğu bölüm	: () Eğitim fakültesi	() Diğer

Akran zorbalıkları karşısında yapılan uygulamalara ilişkin aşağıdaki eksik ifadeleri, kendi uygulamalarınızı ifade edecek şekilde tamamlayınız.

1. Öğrencim başkasına bazı cisimlerle zarar verdiğinde

Ara sıra ise:-----

Sürekli ise:-----

2. Öğrencim başkasını rahatsız edici davranışta bulunursa

Ara sıra ise:-----

Sürekli ise:-----

3. Öğrencim arkadaşının hoşuna gitmeyen sözler (lakap takma, alay etme, küfür etme v.b.) söylediğinde

Ara sıra ise:-----

Sürekli ise:-----

4. Öğrencim diğer öğrencilerin konuşmasını ve arkadaşlık ilişkisi kurmasını engellediğinde

Ara sıra ise:-----

Sürekli ise:-----

5. Öğrencim arkadaşını gruba almayarak yalnız bıraktığında

Ara sıra ise:-----

Sürekli ise:-----

6. Öğrencim arkadaşları ile ilgili dedikodu çıkarıp, yaydığında

Ara sıra ise:-----

Sürekli ise:-----

7. Öğrencim arkadaşını zor duruma düşürecek sözler söylediğinde

Ara sıra ise:-----

Sürekli ise:-----

8. Öğrencim arkadaşını tehdit ettiğinde

Ara sıra ise:-----

Sürekli ise:-----

9. Öğrencim arkadaşlarının eşyalarını izinsiz veya zorlayarak aldığında

Ara sıra ise:-----

Sürekli ise:-----

10. Öğrencim eşyalara bilerek zarar verdiğinde

Ara sıra ise:-----

Sürekli ise:-----

11. Akran zorbalığını önlemede karşılaştığınız güçlükler nelerdir?

12. Akran zorbalığını önlemede etkili olabileceğini düşündüğünüz çalışmalar neler olabilir? Aşağıda verilen alanlar çerçevesinde açıkla mısınız?

Eğitim: -----

Ebeveyn:-----

Bireysel:-----

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Ebru BARİK
 Doğum Yeri : ADANA
 Doğum Tarihi : 01.01.1985
 Cinsiyeti : Kadın
 En Son Görevi : Müdür Yardımcısı
 En Son Görev Yeri : Dervişler Şehit Cevdet Özdaş İlkokulu
 Askerlik Durumu :
 Cep Telefonu : 5079426903
 E-mail Adresi : arici_ebru85@hotmail.com

EĞİTİM BİLGİLERİ

09/06/2006 Lisans
 Çukurova Üniversitesi-Eğitim Fakültesi-Sınıf Öğretmenliği

YABANCI DİL BİLGİLERİ

İŞ TECRÜBESİ

11.2006-02.2007	Ders Karşılığı Ücretli-KARLIK İLKÖĞRETİM OKULU	Süre:1 ay
02.2007-09.2018	(ADANA/YÜREĞİR) Kanlıkavak İlköğretim Okulu	Süre:1 yıl 6 ay
09.2008-09.2008	(KAHRAMANMARAŞ/GÖKSUN)	Süre:16 gün
09.2008-06.2012	İl Milli Eğitim Müdürlüğü (ADANA) Şehir Ali Gaffar Okkkan İlköğretim Okulu	Süre:3 yıl 9 ay

06.2012-10.2019	(ADANA/YÜREĞİR) Şehir Ali Gaffar Okkkan İlköğretim Okulu	Süre:7 yıl 3 ay
10.2019-Şu ana kadar	(ADANA/YÜREĞİR)	Süre:3 ay
09.2017-06-2018	Dervişler Şehit Cevdet Özdaş İlkokulu	Süre:8 ay
09-2018-09-2019	Mutlu İlkokulu (Görevlendirme) (ADANA/YÜREĞİR) Şehit Avukat Mehmet Özel İlkokulu (Görevlendirme) (ADANA/YÜREĞİR)	Süre: 10 ay

BİLİMSEL ÇALIŞMALAR

A. Uluslararası Bilimsel Toplantılarda Sunulan ve Bildiri Kitabında Basılan

Bildiriler

BARİK, E. , BULUT ÖZSEZER, S., YURTAL, F.(2018). “İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Sorumluluk Alma Durumlarının Öğretmen Görüşlerine Göre Belirlenmesi”, 4-5 Mayıs 2018, 2. Uluslararası Multidisipliner Çalışmaları Kongresi, Çukurova Üniversitesi, Adana.

BARİK, E. , YURTAL, F.(2019). “Akran Zorbalığının İlkokul 4. Sınıflarda Farklı Değişkenlere Göre İncelenmesi (Adana İli Örneği).” , 30 Ocak- 2 Şubat 2019, USBİK 2019 Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Nevşehir.

B. Uluslararası Bilimsel Toplantılarda Sunulan Bildiriler

BARİK, E. , YURTAL, F. (2019). “Sınıf Öğretmenlerinin Akran Zorbalığını Önlemede Karşılaştıkları Güçlükler”, 26-28 Nisan 2019, Çukurova 2. Uluslararası Multidisipliner Çalışmalar Kongresi, Adana.

HİZMET İÇİ FAALİYETLER

22/01/2018- 02/02/2018	2.02.04.01.032 - Özel Eğitim Uygulamaları Kursu (Norm Fazlası Öğretmenler İçin) - (F.No:2018010165 - F.Türü:Kurs - Katılım Türü:Kursiyer)
20/03/2017- 31/03/2017	2.01.01.05.019 - Sınıfında Yabancı Uyruklu Öğrenci Bulunan Öğretmenlerin Eğitimi Kursu - (F.No:2017010373 - F.Türü:Kurs - Katılım Türü:Kursiyer)

09/06/2016- 10/06/2016	2.02.08.11.001 - Çalışanların Temel İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitimi Kursu - (F.No:2016010695 - F.Türü:Kurs - Katılım Türü:Kursiyer)
25/06/2012- 29/06/2012	Temel Eğitim Öğretmenlerinin Mesleki Gelişim Eğitimi ve Çalışmaları Semineri - (F.No:2012010626 - F.Türü:Seminer - Katılım Türü:Kursiyer)
02/05/2011- 06/05/2011	İlköğretimde Kaynaştırma Eğitimi Semineri - (F.No:2011010295 - F.Türü:Seminer - Katılım Türü:Kursiyer)
21/06/2010- 25/06/2010	Kubaşık öğrenme yöntemi ile proje ve performans ödevleri hazırlama semineri - (F.No:2010010256 - F.Türü:Seminer - Katılım Türü:Kursiyer)
01/06/2009- 12/06/2009	Diksiyon Semineri - (F.No:2009010225 - F.Türü:Kurs - Katılım Türü:Kursiyer)
24/03/2008- 28/03/2008	Sınıf Yönetimi Semineri - (F.No:2008460099 - F.Türü:Seminer - Katılım Türü:Kursiyer)
25/02/2008- 29/02/2008	İletişim Becerileri Semineri - (F.No:2008460065 - F.Türü:Seminer - Katılım Türü:Kursiyer)
03/09/2007- 10/10/2007	Hazırlayıcı Eğitim Kursu - (F.No:2007460712 - F.Türü:Kurs - Katılım Türü:Kursiyer)
11/09/2007- 14/09/2007	Çevreye Uyum Eğitimi Semineri - (F.No:2007460773 - F.Türü:Seminer - Katılım Türü:Kursiyer)
18/06/2007- 27/06/2007	Temel Eğitim Kursu - (F.No:2007460702 - F.Türü:Kurs - Katılım Türü:Kursiyer)